

ਪੁਆਧ ਤੇ ਪੁਆਧ
ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ 'ਤੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ
ਸੰਦਰਭ ਕੋਸ਼

ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਉਂ

ਪੁਆਧ ਤੇ ਪੁਆਧ
ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ 'ਤੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ

ਸੰਦਰਭ ਕੋਸ਼

ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਊਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ

1. ਖਾਮੋਸ਼ ਚਸ਼ਮਾ 1971
2. ਦਰਦ ਸੰਗ ਦੋਸਤੀ 1975
3. ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਰੁਦਨ 1986
4. ਰਾਤਾਂ ਪ੍ਰਭਾਤਾਂ 1988
5. ਅਗੰਮ ਅਗੋਚਰ 2003
6. ਸ਼ਾਇਰੀ ਦਾ ਸਰਵਰ 2007
7. ਸ਼ਾਇਰੀ ਸਾਗਰ 2011 (ਇਨਾਮੀ)
8. ਉਦਾਸੀਆਂ ਦਾ ਬੂਹਾ : ਸੁਲਖਣੀ 2014
9. ਪੰਛੀ ਬਿਰਖ ਸੁਹਾਵੜਾ 2016 (ਇਨਾਮੀ)
10. ਤਿੱਪ ਤੇ ਕਾਇਨਾਤ 2018
11. ਚਾਨਣ ਦੀ ਪੇੜ 2019
12. ਸਮਿਆਂ ਦੇ ਨਾਇਕ 2020

ਪੁਆਧ ਤੇ ਪੁਆਧ
ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ 'ਤੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ
ਸੰਦਰਭ ਕੋਸ਼

ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਉਂ

**Puadh Te Puadh
De Lekhakan Te Khoj Karaj
Sandarabh Kosh**

By

Manmohan Singh Daon

280 Phase 6

S.A.S. Nagar Mohali (Punjab)-160055

Mob. 9815123900

Mail : m.s.daonpoet@gmail.com

2020

Published by Lokgeet Parkashan
printed & bound by Unistar Books Pvt. Ltd.

301, Industrial Area, Phase-9,
S.A.S. Nagar, Mohali-Chandigarh (India)

email : unistarbooks@gmail.com

website : www.unistarbooks.com

Ph. +91-172-5027427, 5027429, 4027552

© 2020

Produced and bound in India

All rights reserved

This book is sold subject to the condition that it shall not, by way of trade or otherwise, be lent, resold, hired out, or otherwise circulated without the publisher's prior written consent in any form of binding or cover other than that in which it is published and without a similar condition including this condition being imposed on the subsequent purchaser and without limiting the rights under copyright reserved above, no part of this publication may be reproduced, stored in or introduced into a retrieval system, or transmitted in any form or by any means (electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise), without the prior written permission of both the copyright owner and the above-mentioned publisher of this book.

ਸਮਰਪਣ

ਪੰਜਾਬ ਪੁਆਧ ਦੇ ਜੰਮ-ਪਲ
ਭਾਰਤ ਦੇ ਉੱਘੇ ਭਾਸ਼ਾ-ਵਿਗਿਆਨੀ
ਡਾ. ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ
ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ

ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਉਂ ਦਾ ਪੁਆਧ ਬਾਰੇ ਸੰਪਾਦਿਤ ਅਤੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ

1. ਪੁਆਧ ਦਰਪਣ (ਅਤੀਤ ਦੇ ਝਰੋਖੇ ਥੀਂ) ਖੋਜ-ਪੁਸਤਕ
(ਪਰਾਗਾ ਪਹਿਲਾ) (ਸੰਪਾਦਿਤ) 2006
2. ਮੇਰਾ ਪੁਆਧ (ਸੰਪਾਦਿਤ)
ਲੇਖਕ ਡਾ: ਐਸ.ਐਸ.ਕਿਸ਼ਨਪੁਰੀ
3. ਕਥਾ ਪੁਰਾਤਨ ਪੁਆਧ ਕੀ (ਸੰਪਾਦਿਤ)
ਲੇਖਕ : ਗਿਆਨੀ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਭੰਖਰਪੁਰ
4. ਧਰਤ ਪੁਆਧ (ਸੰਪਾਦਿਤ) 2016
(ਪਰਾਗਾ ਦੂਜਾ)
5. ਨਿਰਾਲੀ ਚਮਕ (ਸੰਪਾਦਿਤ) 2017
ਲੇਖਕ : ਗਿਆਨੀ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਸਹੋੜਾਂ ਵਾਲਾ
6. ਨੂਰੀ ਦਰ ਦਾ ਰਹੱਸ (ਸੰਪਾਦਿਤ)
ਲੇਖਕ : ਗਿਆਨੀ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਸਹੋੜਾਂ ਵਾਲਾ
7. ਨਵਤੇਜ ਪੁਆਧੀ ਦੀਆਂ ਕੁੱਲ ਕਹਾਣੀਆਂ
(ਸੰਪਾਦਿਤ) 2018
8. ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਨਵਤੇਜ ਪੁਆਧੀ : ਜੀਵਨ ਤੇ ਰਚਨਾ
(ਸੰਪਾਦਿਤ) 2018
9. ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਲੋਪ ਕੀਤੇ ਪੁਆਧੀ ਪਿੰਡ
- 10 ਸੱਤ ਸਾਦਿਕ (ਸੰਪਾਦਿਤ)
ਲੇਖਕ : ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਕੇਸਰੀ
- 11 ਪੁਆਧ ਦੇ ਜੰਮੇ ਜਾਏ (ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁੱਕ ਟਰੱਸਟ ਦਿੱਲੀ ਵੱਲੋਂ ਛਪਾਈ ਅਧੀਨ)

ਪ੍ਰਾਕਥਨ

ਪੁਆਧ ਖੇਤਰ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਪਛੜਿਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਕਈ ਕਾਰਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ (1947) ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੁਆਧ ਖਿੱਤਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਭੂ-ਖੰਡ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਰਾਜਸੀ-ਚੇਤਨਾ ਤੋਂ ਅਣਭਿੱਜ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਇਸ ਖੇਤਰ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਜ਼ਿਕਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ-ਕਾਲ ਸਮੇਂ ਬਰਤਾਨਵੀ-ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਜਦੋਂ ਮਹਾਂ-ਪੰਜਾਬ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨੀ-ਨੀਤੀ ਅਧੀਨ ਰੱਖਣ ਲਈ ਰਾਜੇ, ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹੱਕ-ਹਕੂਕ ਦੇ ਕੇ ਲੋਕ-ਅਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਦਬਾਈ ਰੱਖਿਆ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇੱਥੋਂ ਦੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ, ਸਭਿਆਚਾਰ, ਉਪ-ਭਾਸ਼ਾ, ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਵਿਗਸਣ ਤੇ ਮੌਲਣ ਦਾ ਅਵਸਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਕੇਵਲ ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਟਿਆਲਾ ਦੀ ਰਿਆਸਤ ਵਿਚ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਕਰਨ ਲਈ ਉਚੇਚੇ ਜਤਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜਿਸ ਦਾ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਦੀ ਸਰਵੋਤਮ ਰਚਨਾ 'ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼' ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਮਹਿਕਮਾ ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲਾ 'ਚ ਹੀ ਉਦਭਵ ਹੋਇਆ।

ਉਦੋਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਬਾਲਾ ਪੁਆਧ ਖੇਤਰ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਪੁਆਧ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਖਰੜ ਤਹਿਸੀਲ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਖੇਤਰ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਅਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਰਿਆ ਸਤਲੁਜ 'ਤੇ ਭਾਖੜਾ ਡੈਮ ਬਣਨਾ, ਸਰਹਿੰਦ ਨਹਿਰ ਦਾ ਨਿਕਲਣਾ, ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਸਾਉਣ ਲਈ ਪੁਆਧ ਦੇ ਪੰਜਾਹ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਉਜਾੜਨਾ, ਕੁਝ ਅਜਿਹੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ ਪੁਆਧ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਮੁਹਾਂਦਰਾ ਬਦਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ।

1966 'ਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਬਣਨ ਨਾਲ, ਇਸ ਖੇਤਰ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਹੀ ਬਦਲ ਗਿਆ। ਕਿੱਥੇ ਮਹਾਂ-ਪੰਜਾਬ ਕਦੇ ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਜੂਹਾਂ ਨੂੰ ਛੋਂਹਦਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੂਰਬ-ਅਰਧ ਦਾ ਨਾਂ ਬਦਲਦਾ ਹੋਇਆ ਪੁਆਧ ਬਣ ਗਿਆ ਜਿਸ ਨੂੰ Eastern Part of the Great Punjab ਕਰ ਕੇ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

1966 ਦੀ ਭਾਸ਼ਾਈ ਵੰਡ ਨੇ ਪੰਜਾਬ 'ਚੋਂ ਯੂ.ਟੀ. ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਹਰਿਆਣਾ ਤੇ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦੇ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਇਲਾਕੇ ਹੱਥੋਂ ਖੋਹ ਲਏ ਗਏ। ਇਸ ਲਈ ਪੁਆਧ-ਖੇਤਰ ਦੀ ਭੂਗੋਲਿਕ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਹੀ ਬਦਲ ਗਈ। ਅਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਾਰ ਪੁਆਧ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਝੱਲਣੀ ਪਈ। ਪੁਆਧੀ ਭਾਸ਼ਾਈ ਖੇਤਰ ਚਾਰ ਟੁਕੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ।

ਸੰਦਰਭ ਕੋਸ਼ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ : ਸੰਦਰਭ ਕੋਸ਼ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਇੱਕ ਕਠਨ ਕਾਰਜ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਕਾਰਜ ਸਾਹਿਤਕ-ਅਕਾਦਮੀਆਂ ਜਾਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ-ਵਸੀਲਿਆਂ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਪੂਰਤੀ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਇਹ ਕਾਰਜ ਸਪੰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ-ਕੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਪੁਰਾਣੇ ਪੁਆਧ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਜੰਮੇ-ਜਾਏ ਲੇਖਕਾਂ/ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮੀਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪੁਆਧੀ ਲੇਖਕਾਂ ਬਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੁਆਧੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਥ ਮੁਹਾਲੀ ਦੇ 2004 'ਚ ਸੰਗਠਿਤ ਹੋਣ ਨਾਲ ਪੁਆਧੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਇਤਿਹਾਸ, ਸਭਿਆਚਾਰ ਤੇ ਵਿਰਸਾ-ਵਿਰਾਸਤ ਨੂੰ ਸਾਂਭਣ ਦਾ ਜਤਨ ਪ੍ਰਾਰੰਭ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਦੇ ਸਾਹਿਤਕ-ਕਾਰਜਾਂ ਵੱਜੋਂ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਨਤੀਜੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ। ਪੁਆਧੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਪੁਨਰ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਪੁਆਧੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਥ (ਮੁਹਾਲੀ) ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਨੇ ਰੰਗ ਲਿਆਂਦੇ। ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਮਿਲਿਆ। ਪੁਆਧ ਬਾਰੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ 'ਤੇ 'ਪੁਆਧ ਦਰਪਣ' ਅਤੇ 'ਧਰਤ ਪੁਆਧ' ਪੁਸਤਕਾਂ ਬਾਰੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਨੇ ਨੋਟਿਸ ਲਿਆ। ਪੁਆਧ ਤੇ ਪੁਆਧੀ ਬਾਰੇ ਬੋਲ-ਬਾਲਾ ਹੋਣ ਲੱਗਿਆ। ਖੋਜ-ਕਾਰਜ ਦੇ ਦਰ ਖੁੱਲ੍ਹੇ। ਖੋਜਾਰਥੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਨਿਰਗਰਾਨਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਥੱਲੇ ਪੁਆਧ ਤੇ ਪੁਆਧ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਬਾਰੇ ਐਮ.ਫਿਲ. ਤੇ ਪੀ.ਐਚ.ਡੀ. ਦੀਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ ਹੋਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਪੁਆਧ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਸੈਮੀਨਾਰਾਂ 'ਚ ਪੁਆਧ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਪੱਤਰ ਪੜ੍ਹੇ ਗਏ। ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਤੇ ਸਾਹਿਤਕ-ਸਮਾਗਮਾਂ 'ਚ ਜ਼ਿਕਰ ਹੋਣ ਲੱਗਿਆ। ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਰੀਵਿਊ ਛਪੇ। ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਰੂ-ਬ-ਰੂ

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੋਣ ਲੱਗੇ। ਪੁਆਧੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦਾ ਮਾਣ-ਸਨਮਾਨ ਹੋਣ ਲੱਗਾ। ਇੱਥੇ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਪੁਆਧੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਥ ਮੁਹਾਲੀ ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸੱਥਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਕ ਡਾ. ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਲਾਂਬੜਾ (ਜਲੰਧਰ) ਸਕੱਤਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਥ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਹਿਮ ਰੋਲ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਸਦਕਾ ਪੁਆਧੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਥ ਮੁਹਾਲੀ ਨੂੰ ਲਗਪਗ ਚਾਲੀ ਸੱਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਸੱਥ ਹੋਣ ਦਾ ਪੁਰਸਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਇਸ ਸੰਦਰਭ-ਕੋਸ਼ ਦਾ ਮੁਖ-ਉਦੇਸ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਮ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਪੁਆਧ-ਖੇਤਰ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਖੋਜਾਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲੇ ਕਿ ਪੁਆਧ ਬਾਰੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਕੀ ਤੇ ਕਿੰਨਾ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਧੀਨ ਕਿੰਨਾ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਹੋਰ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਣਗੌਲੇ ਲੇਖਕਾਂ ਅਤੇ ਅਣਛੋਹੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ 'ਤੇ ਹੋਰ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ ਦੀ ਕੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਨਵੇਂ ਖੋਜਾਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅਗਵਾਈ ਦੇਣ ਲਈ, ਇਹ ਸੰਦਰਭ-ਕੋਸ਼ ਇੱਕ ਮੁੱਢਲਾ ਪਰਾਗਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਲੈ ਕੇ ਨਵੇਂ ਦਿਸ਼ਾਵੇਦੀ ਛੋਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਸੰਦਰਭ ਕੋਸ਼ ਦੀ ਤਰਤੀਬ :

ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ : ਪੁਆਧ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ 'ਤੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ।

ਇਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਕ੍ਰਮ-ਅਨੁਸਾਰ 26 ਪੁਆਧੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦਾ ਬਿਓਰਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾਵਲੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਲਿਖੀਆਂ ਖੋਜ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਅਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਐਮ.ਫਿਲ ਤੇ ਪੀ. ਐਚ.ਡੀ. ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਵਰਣ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। 2019 ਤੱਕ ਹੋ ਚੁਕੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜਾਂ ਦੇ ਇਦਰਾਜ਼ ਹੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਭਾਗ ਦੂਜਾ : ਇਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਪੁਆਧ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ 31 ਪੁਸਤਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੁਆਧ ਦੇ ਸਾਹਿਤ, ਸਭਿਆਚਾਰ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ, ਉਪ-ਭਾਸ਼ਾ, ਇਤਿਹਾਸ, ਵਿਰਸਾ, ਵਿਰਾਸਤ, ਭੂਗੋਲਿਕ-ਖੇਤਰ, ਸਾਹਿਤਕਾਰ, ਕਲਾਕਾਰ, ਲੋਕ ਜੀਵਨ-ਸ਼ੈਲੀ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਲੇਖਕ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ, ਮੁੱਲ, ਪੰਨੇ ਤੇ ਸਾਲ ਦੇ ਨਾਲ, ਪੁਸਤਕ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਟਿੱਪਣੀ

ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਨਵੇਂ ਖੋਜਾਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਖੋਜ-ਪੱਤਰਾਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇ
ਚੁਣੇ ਜਾ ਸਕਣ ਦੀ ਸੇਧ ਮਿਲ ਸਕੇ।

ਭਾਗ ਤੀਜਾ : ਇਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਪੰਜਾਬੀ
ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ,
ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ (ਹਰਿਆਣਾ), ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ,
ਦਿੱਲੀ ਤੇ ਹੋਰ ਕਾਲਜਾਂ 'ਚ ਪੁਆਧ ਤੇ ਪੁਆਧ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ 'ਤੇ ਐਮ.ਫਿਲ. ਅਤੇ
ਪੀ.ਐਚ.ਡੀ. ਖੋਜ-ਕਾਰਜਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ
'ਚ ਵੀ ਲੇਖਕਾਂ 'ਤੇ ਹੋਏ ਖੋਜ-ਕਾਰਜਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਹਰ
ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਇੱਕ ਥਾਂ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੀ ਦਰਜ ਕੀਤਾ
ਗਿਆ ਹੈ।

ਸੰਦਰਭ-ਕੋਸ਼ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਸ੍ਰੋਤ :

ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਸੰਦਰਭ-ਕੋਸ਼ 'ਚ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੇ ਖੋਜ-
ਕਾਰਜਾਂ ਦੇ ਇਦਰਾਜ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਪਰੰਤੂ ਫਿਰ ਵੀ ਕੁਝ ਖੋਜ-ਕਾਰਜਾਂ
ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ ਕਦੇ ਮੁਕੰਮਲ
ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ

ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ :

- (1) ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼-ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ
- (2) ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਕੋਸ਼-ਸੰਪਾਦਕ : ਪ੍ਰੋ. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ
- (3) ਮੇਰੀ ਨਿੱਜੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ
- (4) ਸ਼ਾਮਲ ਲੇਖਕਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣਕਾਰੀ
- (5) ਪੰਜਾਬੀ ਖੋਜ ਕਾਰਜ ਬਾਰੇ ਪੁਸਤਕਾਂ :

ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ : ਪੰਜਾਬੀ ਖੋਜ : ਲੋਕਧਾਰਾ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ (2019)

ਭਾਗ ਤੀਜਾ : ਪੰਜਾਬੀ ਖੋਜ : ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ

ਭਾਗ ਪੰਜਵਾਂ : ਪੰਜਾਬੀ ਖੋਜ : ਭਾਸ਼ਾ, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ
ਭਾਸ਼ਾ; ਪੰਜਾਬੀ ਆਲੋਚਨਾ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰੀ; ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ
ਅਧਿਆਪਨ (2019)

ਲੇਖਕਾ : ਡਾ. ਜਸਵੀਰ ਕੌਰ
ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ
ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਐਨ ਵਿਭਾਗ,
ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਗਰੇਸੀਅਸ ਬੁਕਸ, ਪਟਿਆਲਾ

ਪੰਨਵਾਦ ਦੇ ਪਾਤਰ : ਇਸ ਸੰਦਰਭ-ਕੋਸ਼ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਸਫਲ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, ਮੈਨੂੰ ਡਾ. ਗੁਰਨਾਇਬ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸੋਮਲ, ਨਾਵਲਕਾਰ ਜਸਬੀਰ ਮੰਡ, ਡਾ. ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਡਾ. ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਲਾਂਬੜਾ ਨੇ ਹੱਲਾ-ਸ਼ੇਰੀ ਤੇ ਅਗਵਾਈ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਤੀ ਪੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ।

ਰਿਣੀ ਹਾਂ, ਸ਼ਾਮਲ ਲੇਖਕਾਂ ਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਪਲੇਠੇ ਜਤਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਕੇ ਕਿਰਤਾਰਥ ਕਰਨਾ।

ਸਨਿਮਰ ਬੇਨਤੀ : ਨਵੀਂ ਐਡੀਸ਼ਨ ਲਈ ਵਿਦਵਾਨਾਂ, ਲੇਖਕਾਂ, ਖੋਜਾਰਥੀਆਂ ਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਰਹੇਗੀ। ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਤਰ੍ਹੱਟੀਆਂ ਲਈ ਖਿਆ ਚਾਹਾਂਗਾ।

ਮਿਤੀ : 15 ਜੁਲਾਈ, 2020

ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਊਂ
ਮੁਖੀ, ਪੁਆਧੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਥ ਮੁਹਾਲੀ
ਮੋਬਾ. 9815123900

ਲੇਖਿਕਾ : ਡਾ. ਜਸਵੀਰ ਕੌਰ
ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ
ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਐਨ ਵਿਭਾਗ,
ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਗਰੇਸੀਅਸ ਬੁਕਸ, ਪਟਿਆਲਾ

ਪੰਨਵਾਦ ਦੇ ਪਾਤਰ : ਇਸ ਸੰਦਰਭ-ਕੋਸ਼ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਸਫਲ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, ਮੈਨੂੰ ਡਾ. ਗੁਰਨਾਇਬ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸੋਮਲ, ਨਾਵਲਕਾਰ ਜਸਬੀਰ ਮੰਡ, ਡਾ. ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਡਾ. ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਲਾਂਬੜਾ ਨੇ ਹੱਲਾ-ਸ਼ੇਰੀ ਤੇ ਅਗਵਾਈ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਤੀ ਪੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ।

ਰਿਣੀ ਹਾਂ, ਸ਼ਾਮਲ ਲੇਖਕਾਂ ਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਪਲੇਠੇ ਜਤਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਕੇ ਕਿਰਤਾਰਥ ਕਰਨਾ।

ਸਨਿਮਰ ਬੇਨਤੀ : ਨਵੀਂ ਐਡੀਸ਼ਨ ਲਈ ਵਿਦਵਾਨਾਂ, ਲੇਖਕਾਂ, ਖੋਜਾਰਥੀਆਂ ਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਰਹੇਗੀ। ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਤਰੁੱਟੀਆਂ ਲਈ ਖਿਮਾ ਚਾਹਾਂਗਾ।

ਮਿਤੀ : 15 ਜੁਲਾਈ, 2020

ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਊਂ
ਮੁਖੀ, ਪੁਆਧੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਥ ਮੁਹਾਲੀ
ਮੋਬਾ. 9815123900

ਤਤਕਰਾ

ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ

• ਪੁਆਧ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ 'ਤੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ

1.	ਆਸਾ ਰਾਮ ਬੈਦਵਾਣ (ਭਗਤ)	19
2.	ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਹੰਸ	23
3.	ਸੰਤਵੀਰ	25
4.	ਸਰੂਪ ਸਿਆਲਵੀ	27
5.	ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਕੇਸਰ (ਡਾ.)	30
6.	ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸੋਮਲ (ਡਾ.)	33
7.	ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਕੇਸਰੀ	36
8.	ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਲਸੀ	39
9.	ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਅਜ਼ਾਦ	41
10	ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਬੈਦਵਾਣ (ਡਾ.)	43
11	ਗੁਰਨਾਇਬ ਸਿੰਘ (ਡਾ.)	45
12	ਚਰਨਜੀਤ ਕੌਰ (ਡਾ.)	47
13	ਜਸਬੀਰ ਮੰਡ	49
14	ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ (ਗਿਆਨੀ)	54
15	ਦਲਜੀਤ ਕੌਰ ਦਾਉਂ	59
16	ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਭੰਖਰਪੁਰ (ਗਿਆਨੀ)	61
17	ਨੌਰੰਗ ਸਿੰਘ	62
18	ਨਵਤੇਜ ਪੁਆਧੀ	64
19	ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ (ਡਾ.)	66
20	ਬਿੰਜ ਲਾਲ ਸਾਸ਼ਤੀ	68
21	ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਡਾ.)	70
22	ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਰਤਨਗੜ੍ਹ ਵਾਲੇ (ਗਿਆਨੀ)	71
23	ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਉਂ	73
24	ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਸਹੋੜਾਂ ਵਾਲਾ (ਗਿਆਨੀ)	80
25	ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਡੁਮਛੇੜੀ (ਭਾਈ)	82
26	ਰੱਬੀ ਬੈਰੋਪੁਰੀ	84

ਭਾਗ ਦੂਜਾ

- ਪੁਆਧ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ
- 1. ਪੁਆਧੀ ਸ਼ਬਦ-ਕੋਸ਼ : (ਦੂਜੀ ਐਡੀਸ਼ਨ) 87
- ਸੋਧਕ ਡਾ. ਐਸ.ਐਸ. ਕਿਸ਼ਨਪੁਰੀ
- 2. ਪੁਆਧੀ ਲੋਕ-ਗੀਤ 88
- ਡਾ. ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ
- 3. ਪੁਆਧ ਦਰਪਣ 89
- ਸੰਪਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਉਂ
- 4. ਧਰਤ ਪੁਆਧ 90
- ਸੰਪਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਉਂ
- 5. ਪੁਆਧੀ ਉਪ-ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵਿਆਕਰਨ 91
- ਪ੍ਰੋ. ਹਰਪ੍ਰਵੀਨ ਕੌਰ
- 6. ਪੁਆਧੀ ਜਲਸਾ ਅਤੇ ਕਵੀਸ਼ਰੀ ਪਰੰਪਰਾ ਤੇ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ 92
- ਡਾ. ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ
- 7. ਮੇਲੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਰੂਪਨਗਰ : 94
- ਸਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਕੌਰੇ
- 8. ਪੁਆਧ ਕੇ ਘਰਾਟਾਂ ਕਾ ਆਟਾ 94
- ਭੂਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਟੋਰਵਾਲਾ
- 9. ਮੇਰੀਆਂ ਪੈੜਾਂ ਮੇਰਾ ਸਫਰ (ਸਵੈ ਜੀਵਨੀ) 95
- ਇੰਜ. ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਡੇਰਾਬਸੀ
- 10. ਪੁਆਧੀ ਸਭਿਅਤਾ ਦੀ ਪੇਂਡੂ ਵਿਰਾਸਤ 95
- ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ ਨਿਰਮਾਣ
- 11. ਆਓ ਪੁਆਧੀ ਗੀਤ ਸੁਣਾਮਾ 96
- ਚਰਨ ਪੁਆਧੀ
- 12. ਗਾਥਾ ਸ੍ਰੀ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ 96
- ਡਾ. ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਮਾਵੀ
- 13. ਕਿੱਸੇ ਪੁਆਧ ਕੇ 97
- ਗਿ. ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੰਡਿਆਲੀ

14	ਪੁਆਧ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਾ - ਦਲਜੀਤ ਕੌਰ ਦਾਉਂ	98
15	ਕਰਮਾਂਵਾਲੀ (ਨਾਵਲ) - ਡਾ. ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਲਾਲ ਜ਼ਾਕਿਰ	98
16	ਹਰਿਆਣਾ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਖੋਜ ਸਾਹਿਤ - ਸੰਪਾ. ਡਾ. ਨਰਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ	99
17	ਖੁਰਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ (ਨਾਵਲ) - ਮੀਨਾ ਨਵੀਨ	100
18	ਮੇਰਾ ਪੁਆਧ- ਡਾ. ਐਸ.ਐਸ. ਕਿਸ਼ਨਪੁਰੀ - ਸੰਪਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਉਂ	100
19	ਰੰਗ ਪੁਆਧ ਕੇ - ਡਾ. ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਬੈਦਵਾਣ	101
20	ਕਥਾ ਪੁਰਾਤਨ ਪੁਆਧ ਕੀ - ਗਿ. ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਭੰਖਰਪੁਰ - ਸੰਪਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਉਂ	102
21	ਪੁਆਧੀ ਮਥਾੜੇ ਕੀ ਇੱਕ ਰਾਤ - ਗਿ. ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਭੰਖਰਪੁਰ	102
22	ਪੁਆਧ ਕੇ ਗੈਲ ਗੈਲ - ਡਾ. ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਬੈਦਵਾਣ	103
23	ਸ਼ਹੀਦ ਕਾਸ਼ੀਰਾਮ - ਐਚ. ਐਸ. ਦਿਲਗੀਰ	103
24	ਦੇਸ ਦੇ ਮਹਾਨ ਸ਼ਹੀਦ ਪੰਡਤ ਕਾਸ਼ੀਰਾਮ ਮੜੌਲੀ - ਸਤਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੜੌਲਵੀ	104
25	ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ-ਇਕ ਲਾਸਾਨੀ ਯੋਧਾ - ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਨਿਆਮੀਆਂ	104
26	ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਲੋਪ ਕੀਤੇ ਪੁਆਧੀ ਪਿੰਡ - ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਉਂ	105
27	ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਉਜਾੜਿਆਂ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ - ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ	106

28	ਚਾਰ ਮੁਏ ਤੋ ਕਿਆ ਭਇਆ - ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ	106
29	ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪ੍ਰਸੰਗ - ਸੰਘਾ. ਚੇਤਨ ਸਿੰਘ	107
30	ਗਾਥਾ ਗੜੀ ਚਮਕੌਰ - ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਊਂ	108
31	ਟਿੱਲੇ 'ਤੇ ਲੱਗਦੇ ਮੇਲੇ - ਗੁਰਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਸੰਧਾਰਸੀ	108

ਭਾਗ ਤੀਜਾ

•	ਪੁਆਧ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ 'ਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ 'ਚ ਐਮ. ਫਿਲ. ਅਤੇ ਪੀ. ਐਚ. ਡੀ. ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਹੋਇਆ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ	
ੳ.	ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ	111
ਅ.	ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ	116
ੲ.	ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ	120
ਸ.	ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ (ਹਰਿਆਣਾ)	123
ਹ.	ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਦਿੱਲੀ	124
ਕ.	ਫੁਟਕਲ/ ਅਦਾਰੇ ਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ	125
•	ਅੰਤਿਕਾ ਲੇਖਕ ਸੂਚੀ	127

ਭਾਗ-ਪਹਿਲਾ

ਪੁਆਧ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ 'ਤੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ

- ੳ . ਲੇਖਕ ਬਿਓਰਾ
  - ਅ . ਲੇਖਕ ਰਚਨਾਵਲੀ
  - ੲ . ਲੇਖਕ ਦਾ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ
  - ਸ . ਲੇਖਕ 'ਤੇ ਹੋਇਆ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ
- ਪੁਸਤਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਐਮ.ਫਿਲ. ਅਤੇ ਪੀ.ਐਚ.ਡੀ. ਪੱਧਰ ਤੇ

ਆਸਾ ਰਾਮ ਬੈਦਵਾਣ (ਭਗਤ)

ਜਨਮ ਮਿਤੀ : 1850 ਈ. ਦੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ
 ਮਾਤਾ : ਧਰਮ ਕੌਰ
 ਪਿਤਾ : ਖਜ਼ਾਨ ਸਿੰਘ
 ਜਨਮ ਭੋਇ : ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ : ਸੋਹਾਣਾ (ਉਦੋਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਬਾਲਾ ਸੀ) ਤਹਿ. ਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਐਸ. ਏ. ਐਸ. ਨਗਰ ਮੋਹਾਲੀ (ਪੰਜਾਬ)।

ਵਿੱਦਿਅਕ ਯੋਗਤਾ : ਅੱਖਰ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਪਰੰਤੂ ਯਾਦ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਗਿਆਨ ਪੱਖੋਂ ਗੁਣਵੰਤਾ ਕਿੱਸਾਕਾਰ ਤੇ ਗਾਇਕ।

ਰਚਨਾਵਲੀ : ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਿੱਸੇ :
 1. ਅੱਥ ਸੀਤਾ ਸਵੰਬਰ 2. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਲੀਲਾ
 3. ਨਾਸਕੋਤ 4. ਰਾਜਾ ਹਰੀ ਚੰਦ
 5. ਗਊ ਵਿਰਲਾਪ 6. ਸਤੀ ਸਰਲੋਚਨਾ

ਭਗਤ ਆਸਾ ਰਾਮ ਅੱਖਰ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਕੋਰਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਕਿੱਸਿਆਂ ਦਾ ਕਾਤਬ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਵਾਸੀ ਝੀਂਗੜਾਂ (ਕੁਰਾਲੀ) ਸੀ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਕਿੱਸਿਆਂ ਦੇ ਅੰਤ 'ਤੇ ਇਹ ਕਾਵਿ ਸਤਰਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀਆਂ :

ਮੇਰੇ ਕਿੱਸਿਆਂ ਦੀ ਕਰਤੀ ਹੈ ਲਿਖਤ ਉਸ ਨੇ,
 ਇਲਮ ਜਾਣਦਾ ਏ ਉਰਦੂ ਫ਼ਾਰਸੀ ਦਾ
 ਆਸਾ ਰਾਮ ਨੇ ਕਿੱਸੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ
 ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਬਣ ਗਿਆ ਜਗਤ ਕੀ ਆਰਸੀ ਦਾ।

ਭਗਤ ਆਸਾ ਰਾਮ ਪੁਆਧ ਦਾ ਲੋਕ-ਪ੍ਰਿਯ ਗਾਇਕ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੁਆਧੀ ਅਖਾੜਾ ਗੌਣ ਪਰੰਪਰਾ ਦਾ ਮੋਢੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੁਆਧੀ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬਡਾਰੂ ਕਹਿ ਕੇ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਵਚਨ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ੁਬਾਨ 'ਤੇ ਭਵਿੱਖ-ਬਾਣੀ ਕਰਕੇ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਹੋਇਆ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :

1. ਅੱਥ ਸੀਤਾ ਸਵੰਬਰ (ਕਿੱਸਾ)

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਥ ਲਾਂਬੜਾ (ਜਲੰਧਰ) ਪੰਜ ਨਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ

ਸਕੱਤਰ : ਡਾ. ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ

ਮੁੱਲ : 50/- ਰੁ. ਪੰਨੇ : 52 ਵਰ੍ਹਾ : 2008

ਇਸ ਕਿੱਸੇ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ, ਮੂਲ ਪਾਠ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ 'ਚ ਸੋਧ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਗਤ ਆਸਾ ਰਾਮ ਬੈਦਵਾਣ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ, ਕਾਵਿ-ਕਲਾ ਤੇ ਇਸ ਕਿੱਸੇ ਬਾਰੇ ਡਾ. ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ (ਲਾਂਬੜਾ), ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਊਂ, ਡਾ. ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸੋਮਲ ਤੇ ਡਾ. ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਬੈਦਵਾਣ ਦੇ ਖੋਜ-ਪੱਤਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਥ ਲਾਂਬੜਾ (ਜਲੰਧਰ) ਵੱਲੋਂ ਪਹਿਲ ਕਰ ਕੇ ਕਿੱਸੇ ਨੂੰ ਛਾਪਣਾ ਵਡਿਆਈ ਯੋਗ ਹੈ।

ਭਗਤ ਆਸਾ ਰਾਮ ਬੈਦਵਾਣ ਦੀ ਗਾਇਕੀ :

ਲੜੀ ਇੱਕ ਤੋਂ ਲੜੀ ਛੇਵੀਂ -

ਪਿਛਲੇ ਦਹਾਕੇ ਤੋਂ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਸੁਹਾਣਾ ਭਗਤ ਆਸਾ ਰਾਮ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖਰਚੇ 'ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰ ਕੇ ਮੁਫਤ ਵੰਡ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ 'ਚ ਭਗਤ ਆਸਾ ਰਾਮ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਸੁਹਾਣਾ ਨੇ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਕਾਵਿ-ਕਲਾ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਕੀਰਤੀ ਦਾ ਜਸ ਗਾਇਆ ਹੈ। ਪੁਆਧੀ ਅਖਾੜਾ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਨ ਵਾਲੇ ਪੁਆਧੀ ਗਾਇਕਾਂ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਖੋਜ-ਵਿਧੀ ਨਾਲੋਂ ਸਮਰਪਿਤ ਭਾਵਨਾ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਯੋਗ ਹੈ।

ਲੇਖਕ ਤੇ : ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਸੁਹਾਣਾ, ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ. ਸੁਹਾਣਾ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਤਹਿ. ਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੁਹਾਲੀ ,
ਸੰਪਰਕ ਨੰ: 98159-32810

ਲੜੀ ਇੱਕ ਤੋਂ ਲੜੀ ਛੇ ਤੱਕ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ-ਭਾਵਨਾ ਵੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਸੁਹਾਣਾ ਦੀ ਟੋਲੀ ਪੁਆਧੀ ਅਖਾੜੇ ਵੀ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ।

20/ ਪੁਆਧ ਤੇ ਪੁਆਧ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ 'ਤੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ : ਸੰਦਰਭ ਕੋਸ਼

ਭਗਤ ਆਸਾ ਰਾਮ : ਜੀਵਨ ਤੇ ਰਚਨਾ

ਲੇਖਕ : ਡਾ. ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਬੈਦਵਾਣ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਬਿਊਰੋ,
ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ

ਮੁੱਲ : 300/- ਰੁ. ਪੰਨੇ : 280 ਵਰ੍ਹਾ : 2014

ਡਾ. ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਬੈਦਵਾਣ ਦੀ ਇਹ ਖੋਜ-ਪੁਸਤਕ (ਮੋਨੋਗਰਾਫ) ਹੁਣ ਤੱਕ ਭਗਤ ਆਸਾ ਰਾਮ ਬੈਦਵਾਣ ਦੇ ਛੇ ਕਿੱਸਿਆਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪੁਆਧੀ ਅਖਾੜਾ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਬਾਰੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮਿਆਰੀ ਤੇ ਭਰੋਸੇ ਯੋਗ ਕਾਰਜ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਡਾ. ਬੈਦਵਾਣ ਨੇ ਬਹੁਤ ਮਿਹਨਤ ਤੇ ਨਿਸ਼ਠਤਾ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਚਾਰ ਭਾਗ ਹਨ : ਆਸਾ ਰਾਮ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਰਚਨਾ ਸੰਸਾਰ, ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੇ ਸਮਕਾਲੀ ਪ੍ਰਸੰਗਤਾ, ਗਾਉਣ ਵਿਧੀਆਂ ਤੇ ਕਿੱਸਿਆਂ ਦੇ ਮੂਲ-ਪਾਠ, ਪੁਆਧੀ ਅਖਾੜਾ ਭਾਵ ਸੰਪੂਰਨ ਆਲੋਚਨਾਤਮਿਕ-ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅੰਤਿਕਾ 'ਚ ਆਸਾ ਰਾਮ ਗਾਇਨ ਦੀ ਅਖਾੜਾ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਅਗਲੇ ਵਾਰਸਾਂ ਬਾਰੇ ਤੇ ਆਸਾ ਰਾਮ ਦੇ ਜੀਵਨ-ਕਾਲ 'ਚ ਲੱਗੇ ਅਖਾੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਦਾ ਵੀ ਵਿਵਰਣ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਖੋਜ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਖੋਜ ਕਦੇ ਸੰਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਲੜੀਆਂ ਭਗਤ ਆਸਾ ਰਾਮ ਬੈਦਵਾਣ : ਭਾਗ -1

ਲੇਖਿਕਾ : ਡਾ. ਚਰਨਜੀਤ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਤਰਲੋਚਨ ਪਬਲਿਸਰਜ਼, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਮੁੱਲ : 150/-ਰੁ. ਪੰਨੇ : 192 ਵਰ੍ਹਾ : 2009

ਭਗਤ ਆਸਾ ਰਾਮ ਦੀ ਅਖਾੜਾ ਗਾਇਨ ਪਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਨ ਵਾਲਾ ਜੱਥੇਦਾਰ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਕੁੰਭੜਾ ਦੀ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਲਿੱਪੀ-ਬਦ ਕਰਨ ਦਾ ਵੱਖਰਾ ਉਪਰਾਲਾ ਡਾ. ਚਰਨਜੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਬੜੀ ਸਿਦਕ ਦਿਲੀ ਤੇ ਅਣਥਕ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਵਿੱਚ ਜੱਥੇਦਾਰ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੰਠ-ਕੀਤੀ ਗਾਇਕੀ 'ਚ ਮਿਲਾਵਟ ਹੋਣੀ ਸੁਭਾਵਕ ਹੈ।

ਇਸ ਭਾਗ 'ਚ ਲੜੀ ਰਾਜਾ ਧਰਮਪਾਲ, ਲੜੀ ਸੁਧਰਮਾ, ਲੜੀ ਬਾਤਾਸੁਰ, ਲੜੀ ਕੁੰਭ, ਕਿੱਸਾ ਰਾਜਾ ਹਰੀ ਚੰਦਰ, ਤੇ ਲੜੀ ਕਰਿਸਨ ਮਹਾਰਾਜ। ਇਸ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਬੈਂਤ, ਬੋਲੀ, ਨਸਰ, ਕੋਰੜਾ ਤੇ ਦੋਹਰਾ ਕਾਵਿ-ਰੂਪਾਂ ਰਾਹੀਂ ਗਾਇਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਲੜੀਆਂ ਭਗਤ ਆਸਾ ਰਾਮ ਬੈਦਵਾਣ ਦੀਆਂ : ਭਾਗ-ਦੂਜਾ

ਲੇਖਿਕਾ : ਡਾ. ਚਰਨਜੀਤ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਸੰਗਮ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼, ਸਮਾਣਾ

ਮੁੱਲ : 200/-ਰੁ. ਪੰਨੇ : 200 ਵਰ੍ਹਾ : 2009

ਇਸ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜੱਥੇਦਾਰ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ (ਪਿੰਡ ਕੁੰਭੜਾ) ਨੇ ਜੁਥਾਨੀ ਗਾਇਨ ਕਲਮਬਧ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਯਾਦਾਸ਼ਤ ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ-ਕਲਾ ਮਨ ਮੋਹ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਧੀਰਜ ਤੇ ਠਰ੍ਹਮੇ ਨਾਲ ਡਾ. ਚਰਨਜੀਤ ਨੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਗੌਣ ਸੁਣ ਕੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰਨੀ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਖੋਜ-ਵਿਧੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਿਵੇਕਲਾ ਉਪਰਾਲਾ ਹੈ।

ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਅਰੰਭ 'ਚ ਜੱਥੇਦਾਰ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੁਆਧੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਰੌਚਿਕ ਹਨ। ਅਗਲੇ ਪੰਨਿਆਂ 'ਚ

ਕਥਾ ਰਾਜਾ ਅਮਰੂਦ ਬਾਦਸ਼ਾਹ,
ਲੜੀ ਮਾਨਧਾਤ ਤੇ ਕਰਮ ਧਰਮ

ਰਚਨਾਵਾਂ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਗੌਣ ਨੂੰ ਦੋਹਰਾ ਬੈਂਤ ਨਸਰ, ਬੋਲੀ, ਕੋਰੜਾ ਆਦਿਕ ਕਾਵਿ-ਰੂਪਾਂ ਰਾਹੀਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

* * *

ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਹੰਸ

ਜਨਮ ਮਿਤੀ	:	1933
ਮਾਤਾ	:	ਕਿਸ਼ਨ ਕੌਰ
ਪਿਤਾ	:	ਰਾਮ ਸਿੰਘ
ਜਨਮ ਭੋਇ	:	ਪਿੰਡ ਗੱਦੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲਾਇਲਪੁਰ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ)
ਵਿੱਦਿਅਕ ਯੋਗਤਾ	:	ਮੈਟ੍ਰਿਕ
ਪਤਾ	:	ਜ਼ੀਰਕਪੁਰ ਚੌਂਕ, ਡਾਕ : ਦੌਲਤ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ-ਮੁਹਾਲੀ
ਦੇਹਾਂਤ	:	24 ਜੁਲਾਈ, 2005, ਜੇਲ੍ਹ ਵੀ ਕੱਟੀ 9 ਮਹੀਨੇ ਸੈਂਟਰਲ ਜੇਲ੍ਹ ਅੰਬਾਲਾ।
ਰਚਨਾਵਲੀ	:	
ਨਾਵਲ	:	1. ਕਾਰੇ ਹੱਥੀ 2. ਬੰਤੋ 3. ਕਾਲੀ ਕਥਾ
ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ	:	1. ਉੱਲ ਵੱਟੇ 2. ਪਰਤੀ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੋ 3. ਦੀਆ ਕਬੀਰਾ ਰੋਏ
ਜੀਵਨੀ	:	ਕਲਸੀਆ ਲਹਿਰ ਦਾ ਇੱਕ ਆਗੂ ਬਾਬਾ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਲਸੀਆ

ਪੁਸਤਕਾਂ 'ਤੇ ਹੋਇਆ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :

1. ਲੋਕਯਾਨ : ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਮੁਲਾਂਕਣ

ਲੇਖਕ : ਡਾ. ਨਰਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਐਸੋਸੀਏਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਗੁਰੂ
ਨਾਨਕ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਯਮਨਾ ਨਗਰ (ਹਰਿਆਣਾ)

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਲੁਧਿਆਣਾ। (ਪੰਜਾਬੀ ਭਵਨ)

ਮੁੱਲ : 140/- ਰੁ. ਪੰਨੇ : 120 ਵਰ੍ਹਾ : 2008

ਡਾ. ਨਰਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਕਤ ਪੁਸਤਕ ਬਹੁਤ ਲਗਨ ਤੇ ਸਿਦਕ-
ਦਿਲੀ ਨਾਲ ਲਿਖੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਲੋਕਯਾਨ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਜਾਣਕਾਰੀ
ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸੇ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਪੰਨਾ ਨੰ 103 ਉੱਤੇ 'ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਹੰਸ

ਦੀ ਗਲਪ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ 'ਖੋਜ-ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ 'ਕਾਰੇ ਹੱਥੀ' ਅਤੇ 'ਬੰਤੋ' ਨਾਵਲ ਬਾਰੇ ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਸਮੀਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜੋ ਕਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਏਦਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।

ਇਸ ਖੋਜ-ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਹਰਿਆਣਾ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਟੇਟ ਅਵਾਰਡ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

2) ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਹੰਸ ਅਤੇ ਡਾ. ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੂਦਨ ਦੇ ਨਾਵਲਾਂ

ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ : ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਪੀ. ਐਚ. ਡੀ.)

ਖੋਜਾਰਥੀ : ਨਿਰਮਲਜੀਤ ਕੌਰ

ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਕਵਲਜੀਤ ਕੌਰ ਜੱਸਲ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ,
ਸਾਲ 2016

ਇਸ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ ਵਿੱਚ ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਹੰਸ ਦਾ ਚਰਚਿਤ ਨਾਵਲ 'ਕਾਰੇ ਹੱਥੀ' ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਨੋਟ : ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਹੰਸ ਪੁਆਧ ਦਾ ਸਮਰਥ ਲੇਖਕ ਸੀ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

3) ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਹੰਸ ਦੀ ਗਲਪ ਕਲਾ (ਐਮ.ਫਿਲ)

ਖੋਜਾਰਥੀ : ਸਮਿੰਦਰ ਕੌਰ

ਨਿਗਰਾਨ : ---

ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ
ਸਾਲ 2006

* * *

ਸੰਤਵੀਰ

ਜਨਮ ਮਿਤੀ : 25-10-1948
ਮਾਤਾ : ਨਛੱਤਰ ਦੇਵੀ
ਪਿਤਾ : ਰਾਮ ਸਰੂਪ
ਜਨਮ ਭੋਇ : ਪਿੰਡ. ਨੈਣਾ, ਤਹਿ. ਰਾਜਪੁਰਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ. ਪਟਿਆਲਾ
ਵਿੱਦਿਅਕ ਯੋਗਤਾ : ਐਮ. ਏ. (ਪੰਜਾਬੀ)
ਅਹੁਦਾ : ਪੰਜਾਬ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ 'ਚੋਂ ਸੁਪਰਡੈਂਟ
(ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ)
ਵਰਤਮਾਨ ਪਤਾ : # 270-7 ਟੀਚਰ ਕਲੋਨੀ ਕੁਰਾਲੀ,
ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ-ਮੁਹਾਲੀ

ਰਚਨਾਵਲੀ :

1. ਸਾਂਝ (ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ)
2. ਟੁੱਟੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ (ਨਾਵਲਿਟ)
3. ਔਰਤ ਬਨਾਮ ਔਰਤ (ਨਾਵਲ)
4. ਪੁੰਦ ਤੋਂ ਪਾਰ (ਨਾਵਲ)
5. ਉਖੜੇ ਲੋਕ (ਨਾਵਲ) : ਪੁਆਧੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਥ ਮੁਹਾਲੀ ਵੱਲੋਂ ਪੁਸਤਕ ਪੁਰਸਕਾਰ
6. ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਸਵੇਰ (ਨਾਵਲ)
7. ਬੇਦਖਲ ਨਾਮਾ (ਨਾਵਲ)
8. ਸਮੇਂ ਦੇ ਸੰਗ-ਸੰਗ (ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ)

ਪੁਸਤਕਾਂ 'ਤੇ ਹੋਇਆ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :

1. ਵੇਗ ਤੋਂ ਵੇਦਨਾ ਤੱਕ : ਪੁੰਦ ਤੋਂ ਪਾਰ (ਨਾਵਲ)
ਸੰਪਾਦਕ : ਡਾ. ਬਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਤਰਲੋਚਨ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ਮੁੱਲ : 150/- ਰੁ. ਪੰਨੇ : 112 ਵਰ੍ਹਾ : 2015

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ 15 ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ 'ਪ੍ਰਿੰਟ ਤੋਂ ਪਾਰ' ਨਾਵਲ ਬਾਰੇ ਖੋਜ-ਪੱਤਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਨਾਵਲ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ ਬਾਰੇ ਸਮੀਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

2. ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਸਵੇਰ (ਨਾਵਲ) ਆਲੋਚਨਾਤਮਿਕ ਅਧਿਐਨ

ਸੰਪਾਦਕ : ਡਾ. ਪਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ (ਲੋਧੀ)

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਤਰਲੋਚਨ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਮੁੱਲ : 200/- ਰੁ. ਪੰਨੇ : 112 ਵਰ੍ਹਾ : 2018

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ 15 ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਖੋਜ-ਪੱਤਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਨਾਵਲ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾ, ਕਲਾ-ਪੱਖ ਤੇ ਰਚਨਾਤਮਿਕਤਾ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ-ਕਾਲ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਪਤੀ-ਪਤਨੀ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਸ਼ੈਲੀ ਦਾ ਮਨੋ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਕੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਗਲਪੀਕਰਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

3. ਸਮੇਂ ਦੇ ਸੰਗ-ਸੰਗ (ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ) ਵਿਚਾਰ ਧਾਰਾਈ ਪਰਿਪੇਖ

ਸੰਪਾਦਕ : ਅਮਨਦੀਪ ਕੌਰ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਤਰਲੋਚਨ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਮੁੱਲ : 500/- ਰੁ. ਪੰਨੇ : 112 ਵਰ੍ਹਾ : 2018

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਸੰਤਵੀਰ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਸਮੇਂ ਦੇ ਸੰਗ-ਸੰਗ' ਬਾਰੇ 17 ਖੋਜ-ਪੱਤਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਅਜੋਕੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਮਾਨਵੀ-ਸੰਤਾਪ ਵੱਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

* * *

ਸਰੂਪ ਸਿਆਲਵੀ

- ਜਨਮ ਮਿਤੀ : 14 ਜਨਵਰੀ, 1948
ਮਾਤਾ : ਰਤਨ ਕੌਰ
ਪਿਤਾ : ਆਸਾ ਸਿੰਘ
ਜਨਮ ਭੋਇ : ਪਿੰਡ. ਮਾਜਰੀ, ਡਾਕ. ਸਿਆਲਬਾ,
ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ. ਮੁਹਾਲੀ
ਵਿੱਦਿਅਕ ਯੋਗਤਾ : ਐਮ. ਏ. , ਬੀ. ਐੱਡ. (ਪੰਜਾਬੀ)
ਅਹੁਦਾ : ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ 'ਚੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਲੈਕਚਰਾਰ
(ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ)
ਵਰਤਮਾਨ ਪਤਾ : ਪਿੰਡ. ਮਾਜਰੀ, ਡਾਕ. ਸਿਆਲਬਾ, ਤਹਿ. ਖਰੜ,
ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ. ਮੁਹਾਲੀ
ਰਚਨਾਵਲੀ : 1. ਯਾਦ ਕਰੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਨੂੰ (ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ)
2. ਪਿੰਡ ਅਜੇ ਜਿਉਂਦਾ ਹੈ (ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ)
3. ਨ੍ਹੇਰੇ ਦੇ ਵਾਸੀ (ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ)
4. ਕਾਲ ਕਾਲਾਂਤਰ (ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ)
5. ਜਲਾਲਤ (ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ) 2013
6. ਚਾਰ ਤੱਤ ਦਾ ਪੁਤਲਾ (ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ)
7. ਜੇਲ੍ਹ ਭਰੇ ਅੰਦੋਲਨ (ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ) 2017
8. ਚੀਰ ਹਰਨ (ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ) 2019

ਪੁਸਤਕਾਂ 'ਤੇ ਹੋਇਆ ਖੋਜ ਕਾਰਜ :

1. ਸਰੂਪ ਸਿਆਲਵੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਤੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ (ਆਲੋਚਨਾ)

ਸੰਪਾਦਕ : ਡਾ. ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਪ੍ਰਵਾਜ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਧਰਮਪੁਰ, ਜਲੰਧਰ

ਮੁੱਲ : 220/- ਰੁ. ਪੰਨੇ : 182 ਵਰ੍ਹਾ : 2016

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਸਰੂਪ ਸਿਆਲਵੀ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪਿੰਡ ਅਜੇ ਜਿਊਂਦਾ ਹੈ, ਨੇਰੇ ਦੇ ਵਾਸੀ ਤੇ ਕਲਾ ਕਾਲਾਂਤਰ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਸਮੀਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸਿਆਲਵੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਦਲਿਤ ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾ ਦੇ ਯਥਾਰਥ ਬਾਰੇ ਡੂੰਘੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪੰਜ ਭਾਗ ਹਨ।

2. ਪਿੰਡ ਅਜੇ ਜਿਊਂਦਾ ਹੈ (ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ) ਦਾ ਅਧਿਐਨ (ਐਮ.ਫਿਲ)

ਖੋਜਾਰਥੀ : ਸੰਜੀਵ ਕੁਮਾਰ

ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਰਾਵਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ (ਮੁਕਤਸਰ ਸੈਂਟਰ)

ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ,

ਸਾਲ 2012

3. ਇੱਕਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦਹਾਕੇ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਨੈਤਿਕ ਮੁੱਲਾਂ ਦਾ ਸੰਕਟ (ਪੀ. ਐਚ. ਡੀ.)

ਖੋਜਾਰਥੀ : ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਮੋਗਾ

ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਚੰਦਰ ਮੋਹਨ

ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ,

ਸਾਲ 2015

ਇਸ ਪੀ. ਐਚ. ਡੀ. ਖੋਜ-ਕਾਰਜ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਚੁਣੇ ਗਏ ਹਨ ਉਥੇ ਸਰੂਪ ਸਿਆਲਵੀ ਦੇ ਦੋ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਪਿੰਡ ਅਜੇ ਜਿਊਂਦਾ ਹੈ' ਅਤੇ 'ਨੇਰੇ ਦੇ ਵਾਸੀ' ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇ ਅਧੀਨ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

4. ਸਮਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਸਰੋਕਾਰ (ਪੀ. ਐਚ. ਡੀ.)

ਖੋਜਾਰਥੀ : ਪ੍ਰੋ. ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਮਾਨ

ਗੁਰੂ ਕਾਸ਼ੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ,

ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ (ਬਠਿੰਡਾ) ਪੰਜਾਬ

ਸਾਲ 2019

ਇਸ ਪੀ. ਐਚ. ਡੀ. ਖੋਜ-ਕਾਰਜ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਪੰਜ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਲਏ ਗਏ ਹਨ ਉਥੇ ਸਰੂਪ ਸਿਆਲਵੀ ਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਨੇਰੇ ਦੇ ਵਾਸੀ' ਵੀ ਵਿਸ਼ੇ ਅਧੀਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

ਨੋਟ :

ਸਰੂਪ ਸਿਆਲਵੀ ਦੀ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ 'ਜਲਾਲਤ' ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ 'ਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਖੋਜਾਰਥੀ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

* * *

ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਕੇਸਰ (ਡਾ.)

- ਜਨਮ ਮਿਤੀ : 19 ਨਵੰਬਰ, 1940
- ਮਾਤਾ : ਜਗੀਰ ਕੌਰ
- ਪਿਤਾ : ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
- ਜਨਮ ਭੋਇੰ : ਪਿੰਡ. ਕਲੇਰਾਂ, ਤਹਿ. ਬਸੀ ਪਠਾਣਾਂ,
ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ. ਫਤਹਿਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ।
- ਵਿੱਦਿਅਕ ਯੋਗਤਾ : ਐਮ. ਏ. , ਪੀ. ਐਚ. ਡੀ. (ਪੰਜਾਬੀ)
- ਅਹੁਦਾ : ਮੁਖੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਧਿਐਨ ਸਕੂਲ,
ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ। (ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ)
- ਦੇਹਾਂਤ : 5 ਦਸੰਬਰ, 2004
- ਰਚਨਾਵਲੀ : 1. ਸੂਰਜ ਦਾ ਕਤਲ (ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ)
2. ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ
3. ਕਾਵਿ-ਚਿੰਤਨ । ਤੇ ॥
4. ਨਾਟ ਚਿੰਤਨ 5. ਗਲਪ ਚਿੰਤਨ
6. ਖੋਜ ਚਿੰਤਨ
7. ਡਾਇਰੀ-ਚਿੱਠੀਆਂ ਤੇ ਕਵਿਤਾਵਾਂ
8. ਅੱਧੀ ਤੇਰੀ ਅੱਧੀ ਮੇਰੀ (ਜੀਵਨੀ)

ਨੋਟ : ਲੜੀ ਨੰ: 3 ਤੋਂ 8 ਤੱਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਡਾ. ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਕੇਸਰ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ ਸਾਥਣ ਡਾ ਜਸਬੀਰ ਕੇਸਰ ਨੇ ਬਹੁਤ ਮਿਹਨਤ ਤੇ ਉੱਦਮ ਕਰ ਕੇ ਛਪਵਾਈਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਡਾ. ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਕੇਸਰ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾਤਮਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੇ ਲਗਨ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।

9. ਸਾਹਿਤ ਖੋਜ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਆਲੋਚਨਾ
10. ਪੁਲ (ਅਨੁਵਾਦਿਤ ਨਾਵਲ)
11. ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਇਤਿਹਾਸ
12. ਗਦਰ ਲਹਿਰ ਦੀ ਕਵਿਤਾ (ਸੰਪਾਦਿਤ)
13. ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਕੋਸ਼ (ਸੰਪਾਦਿਤ)

14. ਡਾ. ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਅਭਿਨੰਦਨ ਗ੍ਰੰਥ (ਸੰਪਾਦਿਤ)
15. ਡਾ. ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਸਿਮਰਤੀ ਗ੍ਰੰਥ (ਸੰਪਾਦਿਤ)
16. ਵਰਗ ਸੰਘਰਸ਼ ਤੇ ਗਲਪ ਸਾਹਿਤ

ਪੁਸਤਕਾਂ 'ਤੇ ਹੋਇਆ ਖੋਜ ਕਾਰਜ :

1. ਡਾ. ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਕੇਸਰ, ਸਿਮ੍ਰਤੀ - ਗ੍ਰੰਥ

ਸੰਪਾਦਕ : ਜਸਬੀਰ ਕੇਸਰ/ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਡਾ. ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਕੇਸਰ ਯਾਦਗਾਰੀ ਕਮੇਟੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

ਮੁੱਲ : ਪੰਨੇ : 492 ਵਰ੍ਹਾ : 2005

ਇਹ ਵੱਡਾ ਅਕਾਰੀ ਸਿਮ੍ਰਤੀ-ਗ੍ਰੰਥ, ਖੋਜ-ਕਾਰਜ ਵਿੱਚ ਮੀਲ-ਪੱਥਰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਡਾ. ਕੇਸਰ ਦੇ ਬਚਪਨ, ਵਿਦਿਆਰਥੀ-ਜੀਵਨ, ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਖੋਜਾਰਥੀ, ਪਰਿਵਾਰਕ ਪਿਛੋਕੜ ਅਤੇ ਤਸਵੀਰਾਂ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਿਕ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੁਆਧ ਦੇ ਪਿੰਡ ਕਲੇਰਾਂ ਦਾ ਜਾਇਆ ਪੰਜਾਬੀ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਲਿਖਿਆ, ਉਸ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਡਾ. ਕੇਸਰ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾਤਮਿਕ, ਸਾਹਿਤਕ, ਅਧਿਆਪਨ ਕਾਰਜ ਤੇ ਜੀਵਨ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ-ਪਰਤਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖੋ-ਵੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਿਮ੍ਰਤੀ-ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਦਸ ਖੰਡ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਡਾ. ਕੇਸਰ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

2. ਡਾ. ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਕੇਸਰ ਦਾ ਸਾਹਿਤ ਚਿੰਤਨ ਸ਼ਾਸਤਰ : ਮੈਟਾ ਅਧਿਐਨ

(ਪੀ. ਐਚ. ਡੀ.)

ਖੋਜਾਰਥੀ : ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀਆ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ,

ਸਾਲ 2013

3. ਡਾ. ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਕੇਸਰ ਦਾ ਕਾਵਿ-ਚਿੰਤਨ :
ਮੈਟਾ ਆਲੋਚਨਾ-ਬੀਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਪੀ. ਐਚ. ਡੀ.)
ਖੋਜਾਰਥੀ : ਗਗਨਦੀਪ ਕੌਰ
ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਯੋਗ ਰਾਜ ਅੰਗਰਿਸ਼
ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ,
ਸਾਲ 2014

* * *

ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸੋਮਲ (ਡਾ.)

ਜਨਮ ਮਿਤੀ	: 28 -9-1940
ਮਾਤਾ	: ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ
ਪਿਤਾ	: ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ
ਜਨਮ ਭੋਇ	: ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ. ਨੰਦਪੁਰ ਕਲੋੜ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ. ਫਤਹਿਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ (ਪੰਜਾਬ)
ਵਿੱਦਿਅਕ ਯੋਗਤਾ	: ਐਮ. ਏ. (ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਹਿੰਦੀ) ਪੀ. ਐਚ. ਡੀ. (ਪੰਜਾਬੀ) ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।
ਅਹੁਦਾ	: ਸਹਾਇਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕਾਸ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ (ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ)
ਵਰਤਮਨ ਪਤਾ	: # 337, ਫੇਜ਼ 6, ਐਸ. ਏ. ਐਸ. ਨਗਰ ਮੁਹਾਲੀ।

ਰਚਨਾਵਲੀ :

ਨਿਬੰਧ ਪੁਸਤਕਾਂ

1. ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਉਤਸਵ ਹੈ
2. ਜੀਵਨ ਜੁਗਤਾਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼
3. ਜਿਉਣਾ ਆਪਣੀ ਮੌਜ
4. ਨਿੱਤ ਚੜ੍ਹਦੇ ਨਵੇਂ ਸਾਲ ਦਾ ਸੂਰਜ
5. ਫੁਰਸਤ ਦੇ ਪਲ
6. ਕਲਾਮਈ ਜੀਵਨ ਦੀ ਤਾਂਘ
7. ਸਾਡੇ ਅੰਬਰਾਂ ਦੇ ਤਾਰੇ
8. ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਰੋਣਕ
9. ਫੁੱਲਾਂ ਨੇ ਅਜੇ ਖਿੜਨਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ
10. ਵਕਤ ਬਦਲ ਗਏ
11. ਜੀਵਨ ਸਦਾ ਜੇਤੂ

ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ : ਕਿੱਕਰੀਂ ਫੁੱਲ ਪਏ

ਸਫ਼ਰਨਾਮਾ : ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰ

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ :

1. ਨਿਵੇਕਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖ ਸੀਨੀਅਰ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ
2. ਨਿਵੇਕਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖ ਐਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ

3. ਰੋਚਕ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਆਕਰਨ ਸੀਨੀਅਰ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ
4. ਰੋਚਕ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਆਕਰਨ ਐਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ

ਬਾਲ-ਸਾਹਿਤ:

1. ਹਿਰਨਾਂ ਦੀ ਡਾਰ	2. ਕੀੜੀ ਦਾ ਆਟਾ ਭੁੱਲ੍ਹ ਗਿਆ
3. ਜਦੋਂ ਦਾਦਾ ਜੀ ਭੂਤ ਬਣ ਗਏ	4. ਸੁਨਹਿਰੀ ਹਿਰਨ
5. ਸ਼ੇਰ ਉਪਕਾਰ ਨਾ ਭੁੱਲਿਆ	6. ਲੇਲਾ ਨਾਨਕੇ ਗਿਆ
7. ਅਕਲਮੰਦ ਤੰਗੂਰ	8. ਬੂਹੇ ਤੇ ਬਿੱਲੀ ਦੀ ਦੋੜ
9. ਸੋਨੇ ਦੇ ਆਂਡਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਮੁਰਗੀ	10. ਬਿੱਲੀ ਦੇ ਬਲੂੰਗੜੇ
11. ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਨਿਆਂ	12. ਵੇ ਤੋਤਿਆ ਮਨਮੋਤਿਆ
13. ਸਿਆਣਾ ਕਬੂਤਰ	14. ਚਿੜੀ ਤੇ ਕਾਂ ਨੇ ਖਿਚੜੀ ਰਿਨ੍ਹੀ
15. ਕਿੰਨੀ ਸੋਹਣੀ ਵੇਖ ਸਵੇਰ	16. ਵਾਹ ਬਈ ਕਮਾਲ
17. ਇਸ ਘੋੜੇ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਫੜੋ	18. ਸੋਹਣੇ ਸ਼ੈਕ ਦਾ ਮੁੱਲ ਕੋਈ ਨਾ
19. ਸੁਣੋ ਕਹਾਣੀ	20. ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਸੋਨਾ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹੋ
21. ਕਦੇ ਨਾ ਭੁੱਲਿਆ ਸਬਕ	22. ਕੁਝ ਬਾਤਾਂ ਮੇਰੇ ਬਚਪਨ ਦੀਆਂ
23. ਨਵਾਂ ਸਾਲ, ਹਰ ਸਾਹ ਨਾਲ	24. ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਖਿੜਦੇ ਜਾਓ
25. ਅਸੀਂ ਬਣਨਾ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਾਣੀ	26. ਬਣਨਾ ਸੋਹਣੇ ਤੇ ਸੁਚੱਜੇ
27. ਬਾਲਾਂ ਲਈ ਪੰਛੀਆਂ ਦੀਆਂ ਰੋਚਕ ਕਹਾਣੀਆਂ	
28. ਬਾਲਾ ਲਈ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀਆਂ ਰੋਚਕ ਕਹਾਣੀਆਂ	
29. ਮਿੱਠੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਮੇਰੇ ਬਚਪਨ ਦੀਆਂ	
30. ਇਹ ਸਭ ਕਿੰਨਾ ਸੁਖਾਲਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਹੋਰ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵੀ ਛਪੀਆਂ।	

ਡਾ. ਸ਼ਮਲ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਖੋਜ ਕਾਰਜ :

1. ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ : ਜੀਵਨ, ਰਚਨਾ ਤੇ ਸ਼ਖਸੀਅਤ
2. ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਚੋਣਵੀਂ ਰਚਨਾਵਾਲੀ, ਸੰਪਾਦਨਾ : ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ।

3. ਨਿੱਕੀਆਂ ਜਿੰਦਾਂ ਤੇ ਵੱਡੇ ਸਾਕੇ (ਸੰਪਾਦਨਾ) ਲੇਖਕ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਕੇਸਰੀ

4. ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਟਕਸਾਲੀ ਖੋਜੀ, ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਡੂਮਛੇੜੀ

ਡਾ. ਸੋਮਲ 'ਤੇ ਹੋਇਆ ਖੋਜ ਕਾਰਜ :

1. ਡਾ. ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸੋਮਲ ਦੀ ਵਾਰਤਕ ਦਾ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਤੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਅਧਿਐਨ (ਐਮ.ਫਿਲ)

ਖੋਜਾਰਥੀ : ਹਰਪਿੰਦਰ ਕੌਰ

ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ

ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

ਸਾਲ 2003-2004

2. ਡਾ. ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸੋਮਲ ਦੀ ਵਾਰਤਕ ਦਾ ਭਾਸ਼ਾ ਸ਼ੈਲੀਗਤ ਅਧਿਐਨ (ਐਮ.ਫਿਲ)

ਖੋਜਾਰਥੀ : ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ

ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ

ਸਾਲ 2019

3. ਪੰਜਾਬੀ ਨਿਬੰਧਕਾਰੀ : ਵਿਧਾ ਸਾਸ਼ਤਰੀ ਅਧਿਐਨ (ਪੀ. ਐਚ ਡੀ.)

21ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਦੂਜੇ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਡਾ. ਅਮਰ ਕੋਮਲ,

ਪ੍ਰੋ. ਅੱਛਰੂ ਸਿੰਘ, ਸੁਰਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਮੰਡ, ਡਾ. ਹਰਸਿੰਦਰ ਕੌਰ ਤੇ ਡਾ.

ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸੋਮਲ

ਖੋਜਾਰਥੀ : ਮਨਦੀਪ ਖੋਖਰ, ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦਸੂਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, (ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ)

ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ, (ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ)

ਲਵਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਜਲੰਧਰ,

ਸਾਲ 2020

* * *

ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਕੇਸਰੀ

- ਜਨਮ ਮਿਤੀ : 1918 | ੪੪ |
- ਮਾਤਾ : ਨੰਦ ਕੌਰ
- ਪਿਤਾ : ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ
- ਜਨਮ ਭੋਇ : ਪਿੰਡ ਹਸਨਪੁਰ (ਨੇੜੇ ਘੜੂਆਂ)
ਤਹਿ/ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ. ਮੁਹਾਲੀ, ਪੰਜਾਬ।
- ਵਿੱਦਿਅਕ ਯੋਗਤਾ : ਮੈਟ੍ਰਿਕ, ਗਿਆਨੀ
ਆਪ ਪੰਜਾਬੀ, ਹਿੰਦੀ, ਉਰਦੂ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਤੇ ਅਰਬੀ-
ਫਾਰਸੀ ਦੇ ਗਿਆਤਾ ਸਨ।
- ਅਹੁਦਾ : ਪਟਿਆਲਾ ਰਿਆਸਤ ਦੀ ਨੌਕਰੀ।
- ਦੇਹਾਂਤ : 12 ਮਾਰਚ, 1959
- ਰਚਨਾਵਲੀ : ਨਿੱਕੀਆਂ ਜ਼ਿੰਦਾਂ ਤੇ ਵੱਡੇ ਸਾਕੇ, ਭੁੱਲੜ ਜੱਟ,
ਸੰਖਿਆ ਕੋਸ਼, ਪੁਜਾਰੀ ਪ੍ਰਬੋਧ, ਗੁਰ ਸੰਗਤ ਮਹਿਮਾ,
ਕਲਮ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਸੰਬਾਦ, ਭਾਈ ਭਗਤ ਸਿੰਘ,
ਮਨੋਹਰ ਕੀਰਤਨ, ਧੂਰਤ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਸਭਯਤਾ
ਸਾਗਰ, ਵਿਗਿਆਨਕ ਲੇਖ, ਸਾਹਿਤ ਸਾਗਰ,
ਕੇਸਰੀ ਝਲਕਾਂ, ਗੁਰਮਤ ਸਿਧਾਂਤ, ਅਨੂਪਮ ਕਲਗੀ,
ਸ੍ਰੀ ਮਦ ਭਗਵਤ ਗੀਤਾ, ਚਾਨਕੀਆ ਰਾਜਨੀਤੀ,
ਵਰਿਦ ਸਤਸਈ, ਕੇਸਰੀ ਕਟਾਰ, ਪੰਥ ਜਗਾਵਾਂ,
ਸਿੰਧੀ ਬੱਚਾ, ਪੰਥਕ ਗੀਤ, ਚਾਹ ਤੇ ਨਸਵਾਰ, ਗੁਰੂ
ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਸਿੱਕ, ਸੱਤ ਸਾਹਿਬ, ਸੁਗੰਧਿਤ
ਅਸਥਾਨ, ਮਨੋਹਰ ਮੰਤ੍ਰ, ਸੁਭਾਗੀ ਨੀਂਦਰ, ਕ੍ਰਿਪਾਨ,
ਫਤਹਿ ਪ੍ਰਬੋਧ, ਯੱਗ ਪ੍ਰਬੋਧ, ਪ੍ਰਸੰਗ ਭਾਈ ਗੋਂਦਾ,
ਰੋਪੜੀਆ ਪੀਰ ਤੇ ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ, ਸ਼ਾਹ ਭੀਖਣ,
ਆਦੁੱਤੀ ਸਮਾਗਮ, ਕੇਸਰ ਕਿਆਰੀ। (ਕੁਲ 37
ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ)

ਹੋਇਆ ਖੋਜ ਕਾਰਜ :

1. ਨਿੱਕੀਆਂ ਜਿੰਦਾਂ ਤੇ ਵੱਡੇ ਸਾਕੇ

ਸੰਪਾਦਕ : ਡਾ. ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸੋਮਲ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਦਰਜ਼ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਪੰਨੇ : 216 ਮੁੱਲ : 250/-ਰੁ. ਵਰ੍ਹਾ 2016

ਖੋਜੀ ਡਾ. ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸੋਮਲ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਪੁਸਤਕ ਬਹੁਤ ਮਿਹਨਤ ਕਰ ਕੇ ਸੰਪਾਦਿਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਕੇਸਰੀ, ਗਿ. ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਦੇ ਸਮਕਾਲੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਵੱਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਡਾ. ਸੋਮਲ ਨੇ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ 70 ਪੰਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੇਸਰੀ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ, ਪਿਛੋਕੜ, ਜੀਵਨ-ਸ਼ੈਲੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜ-ਸੁਧਾਰ ਕਾਰਜ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮੁੱਚੀਆਂ ਉਪਲਬਧ ਪੁਸਤਕਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੂਜੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਤੁੱਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸੁੰਦਰ ਕਾਵਿ ਰੂਪ ਦਾ ਮੂਲ ਪਾਠ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਪੁਸਤਕ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਨਯੋਗ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਰੀ ਦੀ ਉੱਚ ਮਹਿਮਾ ਦਾ ਮਨੋਹਰ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਰੀ ਦੇ ਦੋਹਰੇ ਸ. ਰਣਜੋਧ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ (ਫਰੀਦਾਬਾਦ) ਦੇ ਜਤਨਾਂ ਸਦਕਾ ਇਸ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

2. ਸੱਤ ਸਾਦਿਕ (ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ)

ਸੰਪਾਦਕ : ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਉਂ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਤਰਲੋਚਨ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਪੰਨੇ : 96 ਮੁੱਲ : 150/-ਰੁ. ਵਰ੍ਹਾ 2013

1957 'ਚ ਛਪੀ ਸੱਤ ਸਾਦਿਕ (ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ) ਸੱਤ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਘਾਲ ਕਮਾਈ ਬਾਰੇ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਾਕਿਮ ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਤਲਵੰਡੀ, ਭਾਈ ਬਹਿਲੋ, ਭਾਈ ਮਾਧੋ, ਭਾਈ ਗੋਂਦਾ, ਰੋਪੜੀਆ ਪੀਰ, ਸਾਈਂ ਭੀਖਣ ਸ਼ਾਹ ਤੇ ਭਾਈ ਘਨਈਆ ਸਾਧ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕਵਿਤਾ 'ਚ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਮੁੱਢ 'ਚ ਸੰਪਾਦਕ ਵੱਲੋਂ ਤੇ ਰਣਜੋਧ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ (ਦੋਹਤਰਾ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਰੀ),
ਪਿਆਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਰੀ ਵੱਲੋਂ ਮੁੱਲਵਾਨ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।
ਇਹ ਕਾਵਿ ਰਚਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਸ. ਰਣਜੋਧ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਦੇ
ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉੱਦਮ ਨਾਲ ਮੁੜ ਛਾਪੀ ਗਈ ਹੈ।

* * *

ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਲਸੀ

- ਜਨਮ ਮਿਤੀ : 24-4-1965
 ਮਾਤਾ : ਭਗਵੰਤ ਕੌਰ
 ਪਿਤਾ : ਨਛੱਤਰ ਸਿੰਘ
 ਜਨਮ ਭੋਇ : ਮੋਰਿਡਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਰੂਪਨਗਰ।
 ਵਿੱਦਿਅਕ ਯੋਗਤਾ : ਬੀ.ਐਸ.ਈ., ਬੀ.ਐੱਡ., ਐਮ. ਏ. (ਪੰਜਾਬੀ)
 ਅਹੁਦਾ : ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ 'ਚ ਸਾਇੰਸ ਮਾਸਟਰ
 ਰਚਨਾਵਲੀ : 1. ਗਾਲਿਬ ਦੀ ਕਬਰ 'ਤੇ (ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ)
 2. ਰੂਹਾਂ ਦੇ ਰੰਗ (ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ)
 3. ਮੋਹ ਦੀਆਂ ਪੌਣਾਂ (ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ)
 4. ਮਨ ਦੀ ਕਾਤਰ (ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ)
 5. ਸਿਲਤਾਂ (ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ)
 ਬਾਲ ਸਾਹਿਤ : 1. ਅਸਲੀਅਤ 2. ਮੇਰੀ ਪੁਸਤਕ
 3. ਬਾਲਾਂ ਦਾ ਸੰਸਾਰ 4. ਭਵਿੱਖ ਦਾ ਸੁਪਨਾ
 5. ਰੁੱਸੀ ਹੋਈ ਚੂਹੀ 6. ਸੁਨਹਿਰੀ ਮੁਕਟ
 7. ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਹਿ ਤੁਰੀ,
 8. ਹਰਿਆਵਲ (ਬਾਲ ਨਾਟਕ)
 9. ਦੀਪਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਦਾਦੀ (ਇਨਾਮ-ਜੇਤੂ)

ਪੁਸਤਕਾਂ 'ਤੇ ਹੋਇਆ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :

1. ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਲਸੀ ਦਾ ਕਾਵਿ-ਸੰਸਾਰ

ਸੰਪਾਦਕ : ਡਾ. ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਐਸੋਸੀਏਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ,

ਸਰਕਾਰੀ ਪੋਸਟ ਗਰੈਜੂਏਟ ਕਾਲਜ ਸੈਕਟਰ 46 ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

ਮੁੱਲ : 150/- ਰੁ. ਪੰਨੇ : 104 ਵਰ੍ਹਾ : 2019

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਸ਼ਬਦ ਸੰਚਾਰ ਸਾਹਿਤਕ ਸੁਸਾਇਟੀ (ਰਜਿ.) ਮੋਰਿਡਾ (ਪੰਜਾਬ)
 ਇਸ ਖੋਜ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਕਲਸੀ ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਕਾਵਿ ਪੁਸਤਕਾਂ
 ਗਾਲਿਬ ਦੀ ਕਬਰ 'ਤੇ, ਰੂਹਾਂ ਦੇ ਰੰਗ, ਮੋਹ ਦੀਆਂ ਪੈਣਾਂ, ਮਨ ਦੀ ਕਾਤਰ ਤੇ
 ਸਿਲਤਾਂ ਬਾਰੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਆਲੋਚਨਾਤਮਿਕ ਲੇਖ ਪੰਜ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ
 ਵੰਡੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸੰਪਾਦਕ ਨੇ ਸੁਹਿਰਦ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਕਰਤਵ
 ਨਿਭਾਇਆ ਹੈ।

2. ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਲਸੀ ਦੀ ਕਾਵਿ-ਕਲਾ (ਐਮ. ਫਿਲ.)

ਇੱਕ ਸਰਬ ਪੱਖੀ ਅਧਿਐਨ

ਖੋਜਾਰਥੀ : ਸਨੀਤਾ ਖੰਨਾ (ਮਰਵਾਹਾ)

ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਂਕੇ

ਮਹਾਂਰਿਸ਼ੀ ਮਾਰਕੰਡੇਸ਼ਵਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਮੁਲਾਨਾ

ਅੰਬਾਲਾ (ਹਰਿਆਣਾ)

ਸਾਲ (2009)

ਇਸ ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਨੀਤਾ ਖੰਨਾ (ਮਰਵਾਹਾ) ਨੇ ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
 ਕਲਸੀ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਕਾਵਿ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਗਾਲਿਬ ਦੀ ਕਬਰ 'ਤੇ, ਰੂਹਾਂ ਦੇ ਰੰਗ,
 ਤੇ ਮੋਹ ਦੀਆਂ ਪੈਣਾਂ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦਾ ਕਲਾਤਮਿਕ-ਪੱਖੋਂ ਤੇ ਵੰਨ-
 ਸਵੰਨਤਾ ਪੱਖੋਂ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਹੈ।

* * *

ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਅਜ਼ਾਦ

- ਜਨਮ ਮਿਤੀ : 07-04-1944
- ਮਾਤਾ : ਪੂਰਨੀ ਦੇਵੀ
- ਪਿਤਾ : ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ
- ਜਨਮ ਭੋਇ : ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ. ਦੇਵੀ ਨਗਰ, (ਨੇੜੇ ਡੇਰਾਬਸੀ)
ਤਹਿ. ਡੇਰਾਬਸੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੁਹਾਲੀ (ਪੰਜਾਬ)
- ਵਿੱਦਿਅਕ ਯੋਗਤਾ : ਮੈਟ੍ਰਿਕ
- ਅਹੁਦਾ : ਫੌਜ 'ਚੋਂ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਤੇ ਫਿਰ ਪੰਜਾਬ ਰੋਡਵੇਜ਼ 'ਚ
ਡਰਾਇਵਰੀ (ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ)
- ਰਚਨਾਵਲੀ : 1. ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਆਸ਼ਕ
2. ਜੋਬਨ ਜੱਟੀ ਦਾ
3. ਗੱਭਰੂ ਸ਼ੇਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ
4. ਹਿੰਦ ਫੌਜ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ
5. ਨਖਰੇ ਜਵਾਨੀ ਦੇ
6. ਜ਼ਮਾਨਾ ਬਦਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਿਰਧ ਬਿਰਲਾਪਾ
7. ਹਿੰਦ ਦੇ ਸੂਰਮੇ
8. ਚੁਗਲੀ ਦੇ ਰੰਗ
9. ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਰੰਗ
10. ਹਾਸਿਆਂ ਦੇ ਦੀਵੇ
11. ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੋ
12. ਰੰਗ-ਬਰੰਗ
13. ਕਲਮ ਦੀਆਂ ਪੈੜਾਂ

ਪੁਸਤਕਾਂ 'ਤੇ ਹੋਇਆ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :

ਕਾਵਿ ਦੀ ਬਹੁਰੰਗਤਾ :

ਅਜ਼ਾਦ ਦੀਆਂ ਚੋਣਵੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ 'ਚ

ਸੰਪਾਦਕ : ਪ੍ਰੋ. ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ (ਲੁਧਿਆਣਾ)
ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ
ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਫਾਰ ਵੂਮੈਨ, ਸਿੰਧਵਾਂ ਖੁਰਦ (ਲੁਧਿਆਣਾ)

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਤਰਲੋਚਨ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।
ਮੁੱਲ: 200/- ਰੁ. ਪੰਨੇ : 120 ਸਾਲ: 2018
ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ 'ਅਜ਼ਾਦ ਦੀਆਂ ਚੋਣਵੀਆਂ
ਕਵਿਤਾਵਾਂ'

ਸੰਪਾਦਕ : ਗਿ. ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਭੰਖਰਪੁਰ

ਛੇ ਭਾਗਾਂ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦਾ
ਆਲੋਚਨਾਤਮਿਕ-ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਧਾਰਮਿਕ ਕਵਿਤਾਵਾਂ, ਦੇਸ਼ ਪਿਆਰ
ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ, ਜੱਗ ਜਣਨੀ, ਮਸ਼ਹੂਰ ਚੀਜ਼ਾਂ, ਗੱਲਾਂ ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਤੇ
ਵਿਅੰਗ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮੀਖਿਅਕਾਂ ਨੇ ਵਿਚਾਰਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।
ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿੱਚ 'ਅਜ਼ਾਦ' ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ 55 ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਆਮ-ਪਾਠਕ
ਲਈ ਲੋਕ-ਰੰਗ ਮਾਨਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ।

* * *

ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਬੈਦਵਾਣ (ਡਾ.)

- ਜਨਮ ਮਿਤੀ : 03-02-1956
- ਮਾਤਾ : ਅਮਰ ਕੌਰ
- ਪਿਤਾ : ਭਜਨ ਸਿੰਘ
- ਜਨਮ ਭੋਇ : ਪਿੰਡ ਬਾਸੀਆਂ ਬੈਦਵਾਣ ਡਾਕ. ਮੱਛਲੀ ਕਲਾਂ
- ਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਪਤਾ : ਤਹਿ. ਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਤਹਿਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ
- ਵਿੱਦਿਅਕ ਯੋਗਤਾ : ਐਮ.ਏ. (ਪੰਜਾਬੀ, ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਸਾਇੰਸ) ਬੀ. ਐੱਡ.,
ਪੀ. ਐਚ.ਡੀ. (ਪੰਜਾਬੀ)
- ਅਹੁਦਾ : ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਮੁਹਾਲੀ ਤੋਂ ਸੇਵਾ
ਮੁਕਤ ਸੁਪਰਡੈਂਟ
- ਰਚਨਾਵਲੀ : 1. ਨੈਣ ਵੀ ਰੰਗਦੇ, ਮਨ ਵੀ ਰੰਗ ਦੇ
(ਨੰਦਲਾਲ ਨੂਰਪੁਰੀ ਦੇ ਗੀਤ-ਕਾਵਿ ਦਾ ਅਧਿਐਨ)
2. ਸੂਰਜ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ (ਬਾਲ-ਕਾਵਿ)
3. ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਮੰਤਰ (ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ)
4. ਰੰਗ ਪੁਆਧ ਕੇ
5. ਭਗਤ ਆਸਾ ਰਾਮ: ਜੀਵਨ ਤੇ ਰਚਨਾ (ਮੋਨੋਗਰਾਫ)
6. ਪੁਆਧ ਕੇ ਗੈਲ ਗੈਲ
7. ਬੋਲ ਮਰਦਾਨਿਆ (ਨਾਵਲਕਾਰ: ਜਸਬੀਰ ਮੰਡ)
ਅੰਤਰ ਮਨ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਸੰਵਾਦ

ਪੁਸਤਕਾਂ 'ਤੇ ਹੋਇਆ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :

1. ਡਾ. ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਬੈਦਵਾਣ ਦੀ ਪੁਸਤਕ
'ਰੰਗ ਪੁਆਧ ਕੇ' ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ
ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਬਦ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨਾਮ ਅੰਕਣ (ਐਮ.ਫਿਲ)
- ਖੋਜਾਰਥੀ : ਜੁਗਰਾਜ ਸਿੰਘ
- ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਸੁਖਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਘਾ

Original centre Jalandhar
Guru Nanak Dev University, Amritsar
year 2018-2019

2. ਡਾ. ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਬੈਦਵਾਣ ਦੀ ਪੁਸਤਕ
'ਚੰਗ ਪੁਆਧ ਕੇ' ਦਾ ਕੋਸ਼ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਧਿਐਨ (ਐਮ.ਫਿਲ)
ਖੋਜਾਰਥੀ : ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ
ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਦੇਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ।
ਸਾਲ 2019

* * *

ਗੁਰਨਾਇਬ ਸਿੰਘ (ਡਾ.)

ਜਨਮ ਮਿਤੀ : 15-3-1958
 ਮਾਤਾ : ਤੇਜ ਕੌਰ
 ਪਿਤਾ : ਜਾਗੀਰ ਸਿੰਘ
 ਜਨਮ ਭੋਇ : ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ : ਗੜਗਾਂ, ਤਹਿ. ਖਰੜ (ਮੁਹਾਲੀ)
 ਵਿੱਦਿਅਕ ਯੋਗਤਾ : ਐਮ. ਏ., ਪੀ. ਐਚ ਡੀ. (ਪੰਜਾਬੀ)
 ਅਹੁਦਾ : ਮੁਖੀ, ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਚੇਅਰ,
 ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ (ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ)
 ਵਰਤਮਾਨ ਪਤਾ : #136, ਫੇਜ਼ 3 ਅਰਬਨ ਅਸਟੇਟ, ਪਟਿਆਲਾ
 ਰਚਨਾਵਲੀ :

1. ਕਉਨ ਮੁਆ ਰੇ ਕਉਨ ਮੁਆ (ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ)
2. ਛਬੀਲ (ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ)
3. ਕਲਾ, ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ (ਅਨੁ: ਈ.ਐਮ.ਐਸ. ਨੰਬੂਦੀਪਾਦ)
(Art, Literature and Culture)
4. ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਆਤਮ ਕਥਾ (ਅਨੁ.)
ਮੇਜਰ ਜੈ ਪਾਲ ਸਵੈ ਜੀਵਨੀ
5. ਅਦਬ ਦੀ ਬੰਦਗੀ (ਖੋਜ ਪੁਸਤਕ)
6. ਵਾਰਤਕ ਸਿਧਾਂਤ
7. ਮਾਣ ਮੱਤਾ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਉਂ - ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ

ਪੁਸਤਕਾਂ 'ਤੇ ਹੋਇਆ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :

1. ਸਿੱਖ ਫਲਸਫੇ ਤੇ

ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਅਹਿਮ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ 'ਛਬੀਲ'

ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਰਚੇਤਾ : ਡਾ. ਗੁਰਨਾਇਬ ਸਿੰਘ

ਸੰਪਾਦਕ : ਡਾ. ਜਤਿੰਦਰ ਕੌਰ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਤਰਲੋਚਨ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਮੁੱਲ: 200/- ਰੁ. ਪੰਨੇ 112 ਵਰ੍ਹਾ : 2016

45/ ਪੁਆਧ ਤੇ ਪੁਆਧ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ 'ਤੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ : ਸੰਦਰਭ ਕੋਸ਼

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ 'ਛਬੀਲ' ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਬਾਰੇ 12 ਖੋਜ-ਪੱਤਰ ਨਵੇਂ ਖੋਜਾਰਥੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁਸਤਕ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦੇ ਪਰਿਪੇਖ ਨਾਲ ਘੋਖਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਚਿੰਤਨ ਬੁੱਧ-ਬਿਬੇਕ ਵਾਲਾ ਹੈ।

* * *

ਚਰਨਜੀਤ (ਡਾ.)

- ਜਨਮ ਮਿਤੀ : 27-4-1957
ਮਾਤਾ : ਅੰਗਰੇਜ਼ ਕੌਰ
ਪਿਤਾ : ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ
ਜਨਮ ਭੋਇ : ਰਾਜਪੁਰਾ।
ਵਰਤਮਾਨ ਪਤਾ : # 880, ਸੈਕਟਰ 9, ਅਰਬਨ ਐਸਟੇਟ, ਕਰਨਾਲ
(ਹਰਿਆਣਾ)
ਵਿੱਦਿਅਕ ਯੋਗਤਾ : ਐਮ. ਏ. (ਪੰਜਾਬੀ, ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਸਾਇੰਸ)
ਪੀ. ਐਚ. ਡੀ. (ਪੰਜਾਬੀ)
ਅਹੁਦਾ : ਰਾਜ ਸੰਪਰਕ ਅਧਿਕਾਰੀ (N.S.S.) ਹਰਿਆਣਾ
(ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ)
ਰਚਨਾਵਲੀ : ਲੋਕ-ਸਾਹਿਤ ਸੰਪਾਦਨਾ

1. ਬਿਰਹੜਾ ਲੋਕ ਗੀਤ
2. ਸਿੱਠਣੀਆਂ (ਵਿਆਹ ਦੇ ਗੀਤ)
3. ਪੁਆਧ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਲੋਕ-ਗੀਤ
4. ਲੜੀਆਂ-ਭਗਤ ਆਸਾ ਰਾਮ ਬੈਦਵਾਣ ਦੀਆਂ । ਅਤੇ ॥
5. ਬਾਤ ਪਾਵਾਂ ਬਤੋਲੀ ਪਾਵਾਂ
6. ਪ੍ਰਸੰਗ ਮਹਾਂਭਾਰਤ
7. ਢੱਡ ਸਾਰੰਗੇ ਦੇ ਗੌਣ

- ਨਾਵਲ : ਧਰਮੀ ਮਾਪੇ
ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ : 1. ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਜੋਗੀ
2. ਗੁੱਡੀਆਂ
3. ਲੇਬਰ ਚੌਕ
4. ਜਿਉਣ ਜੋਗੀਆਂ
5. ਚਸਮਦੀਦ ਗਵਾਹ

ਪੁਸਤਕਾਂ 'ਤੇ ਹੋਇਆ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :

1. ਡਾ. ਚਰਨਜੀਤ ਦੇ ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਬਿਰਹੜਾ ਲੋਕ ਗੀਤ,
ਸਿੱਠਣੀਆਂ ਤੇ ਪੁਆਧ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰ (ਐਮ.ਫਿਲ.)

ਖੋਜਾਰਥੀ : ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ

ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ

ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ,

ਸਾਲ 2008-2010

* * *

ਜਸਬੀਰ ਮੰਡ

- ਜਨਮ ਮਿਤੀ : 15-09-1964
ਮਾਤਾ : ਚਰਨ ਕੌਰ
ਪਿਤਾ : ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ
ਜਨਮ ਭੋਇ : ਪਿੰਡ ਹਿਰਦਾਪੁਰ, ਤਹਿ ਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਰੋਪੜ
ਵਿੱਦਿਅਕ ਯੋਗਤਾ : ਬੀ.ਏ.
ਅਹੁਦਾ : ਕਿਸਾਨੀ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਜੀਵਨ ਦੇ ਕਈ ਦਹਾਕੇ ਜਾਪਾਨ 'ਚ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਆਖਿਰ ਪੰਜਾਬ ਪਰਤ ਆਇਆ।
ਕੁੱਲਵਕਤੀ ਲੇਖਕ ਜੋ ਮੁਹਾਲੀ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ।
ਰਚਨਾਵਲੀ : ਨਾਵਲ
1. ਔੜ ਦੇ ਬੀਜ (ਦੋ ਭਾਗ)
2. ਆਖਰੀ ਪਿੰਡ ਦੀ ਕਥਾ (ਇਨਾਮੀ ਨਾਵਲ)
3. ਖਾਜ਼ 4. ਬੋਲ ਮਰਦਾਨਿਆ (ਚਰਚਿੱਤ ਨਾਵਲ)
5. ਆਖਰੀ ਬਾਬੇ

‘ਮੰਡ’ ਦੇ ਨਾਵਲਾਂ ‘ਤੇ ਹੋਇਆ ਐਮ. ਫਿਲ. ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :

1. ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਅਜੋਕਾ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸੰਕਟ (ਨੌਵੇਂ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਨਾਵਲਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ)
ਜਸਬੀਰ ਮੰਡ ਦੇ ਨਾਵਲ ਔੜ ਦੇ ਬੀਜ (I) ਅਤੇ (II) ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਖੋਜਾਰਥੀ : ਰਾਜਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਹੁੰਦਲ

ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਖਾਹਰਾ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਸਾਲ 1989-90

2. ਸਦਮਿਆਂ ਦੀ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰੀ ਅਤੇ ਜਸਬੀਰ ਮੰਡ ਰਚਿਤ ਨਾਵਲ 'ਖਾਲ'
  - ਖੋਜਾਰਥੀ : ਮਲਕੀਤ ਸਿੰਘ
  - ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ (ਭਾਸ਼ਾ ਫੈਕਲਟੀ ਅਧੀਨ)
  - ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ
  - ਸਾਲ 2006

3. ਜਸਬੀਰ ਮੰਡ ਦਾ ਰਚਿਤ ਨਾਵਲ 'ਬੋਲ ਮਰਦਾਨਿਆ' : ਗੁਰਮਤਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ
  - ਖੋਜਾਰਥੀ : ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ
  - ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਬਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਸਿੱਧੂ
  - ਪੋਸਟ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਸਟੱਡੀਜ਼ ਵਿਭਾਗ, ਬਠਿੰਡਾ
  - ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ
  - ਭਾਸ਼ਾ ਫੈਕਲਟੀ ਅਧੀਨ
  - ਸਾਲ 2016-2018

4. ਜਸਬੀਰ ਮੰਡ ਦਾ ਰਚਿਤ ਨਾਵਲ 'ਬੋਲ ਮਰਦਾਨਿਆ' ਦਾ ਬਹੁ-ਪੱਖੀ ਅਧਿਐਨ
  - ਖੋਜਾਰਥੀ : ਲਖਵਿੰਦਰ ਕੌਰ
  - ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
  - ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਕਾਲਜ ਫਤਹਿਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ
  - ਪੋਸਟ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਵਿਭਾਗ, ਬਠਿੰਡਾ
  - ਸਾਲ 2020

5. ਜਸਬੀਰ ਮੰਡ ਦਾ ਰਚਿਤ ਨਾਵਲ 'ਔੜ ਦੇ ਬੀਜ' ਵਿੱਚ ਕਿਸਾਨੀ ਸੰਕਟ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ
  - ਖੋਜਾਰਥੀ : ਅਮਨਦੀਪ ਕੌਰ
  - ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
  - ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਦਿੱਲੀ
  - ਸਾਲ 2016

6. ਜਸਬੀਰ ਮੰਡ ਦਾ ਰਚਿਤ ਨਾਵਲ 'ਬੋਲ ਮਰਦਾਨਿਆ' ਦਾ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਅਧਿਐਨ
 ਖੋਜਾਰਥੀ : ਗੁਰਭਗਤ ਸਿੰਘ
 ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਸਿੰਧੂ (ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ)
 ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ
 ਸਾਲ 2015-2016
7. ਜਸਬੀਰ ਮੰਡ ਦੇ ਨਾਵਲ 'ਖਾਜ' ਵਿੱਚ ਪੁਆਧੀ ਆਂਡਲਿਕਤਾ ਦਾ ਅਧਿਐਨ
 ਖੋਜਾਰਥੀ : ਕਮਲਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ
 ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ (ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ)
 ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
 ਸਾਲ 2011-2012
8. ਜਸਬੀਰ ਮੰਡ ਦੇ ਨਾਵਲ 'ਔੜ ਦੇ ਬੀਜ' ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤੀ ਸਾਜ਼ਤਰੀ ਅਧਿਐਨ
 ਖੋਜਾਰਥੀ : ਅਮਨਦੀਪ ਕੌਰ
 ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਯੋਗਰਾਜ ਅੰਗਰਿਸ਼ (ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ)
 ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
 ਸਾਲ 2014-2015
9. ਜਸਬੀਰ ਮੰਡ ਦਾ ਰਚਿਤ ਨਾਵਲ 'ਬੋਲ ਮਰਦਾਨਿਆ' ਦਾ ਇੱਕ ਅਧਿਐਨ
 ਖੋਜਾਰਥੀ : ਜਗਮੀਰ ਸਿੰਘ
 ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ (ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ)
 ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
 ਸਾਲ 2015-2016

ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ (ਖੋਜ-ਕਾਰਜ)

1. ਬੋਲ ਮਰਦਾਨਿਆ : ਅੰਤਰ-ਮਨ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਸੰਵਾਦ

ਲੇਖਕ : ਡਾ. ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਬੈਦਵਾਣ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਸਪਤਰਿਸ਼ੀ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਪੰਨੇ : 142 ਮੁੱਲ : 200/-ਰੁ. ਸਾਲ 2015

ਜਸਬੀਰ ਮੰਡ ਦੇ ਚਰਚਿਤ ਨਾਵਲ 'ਬੋਲ ਮਰਦਾਨਿਆ' ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਉਕਤ ਨਾਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਛਪਣਾ, ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ। ਪੁਆਧੀ ਲੇਖਕ ਬਾਰੇ ਪੁਆਧੀ ਲੇਖਕ ਵੱਲੋਂ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨੀ ਹੋਰ ਵੀ ਮਾਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਡਾ. ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਬੈਦਵਾਣ ਨੇ ਨਾਵਲ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਿਰਤਕ 'ਤੇ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਅਤੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਆਂਕਣ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਵਿਧੀ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ।

2. ਜਸਬੀਰ ਮੰਡ ਦੇ ਨਾਵਲ 'ਐੱਡ ਦੇ ਬੀਜ' ਦਾ ਉਪ-ਭਾਸ਼ਾਈ ਅਧਿਐਨ

ਲੇਖਕ : ਪ੍ਰੋ. ਰਵੀ ਨਾਰਾਪਾਲ (ਡੀ. ਏ. ਵੀ. ਕਾਲਜ ਬਠਿੰਡਾ)

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਲੋਕ ਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਮੁਹਾਲੀ

ਪੰਨੇ : 10 ਮੁੱਲ : 195/-ਰੁ. ਸਾਲ 2015

ਲੇਖਕ ਨੇ ਚਾਰ ਅਧਿਆਇਆਂ ਵਿੱਚ 'ਐੱਡ ਦੇ ਬੀਜ' ਨਾਵਲ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤਕ ਪਰਿਪੇਖ, ਉਪ-ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਖੇਤਰ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪਿਛੋਕੜ ਤੇ ਨਾਵਲ ਦਾ ਪੁਆਧੀ ਉਪਭਾਸ਼ਾਈ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਵਿਆਕਰਨ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਬਿਰਤਾਂਤ ਨੂੰ ਘੋਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਪੁਆਧੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੀਆਂ ਟੁਕਾਂ ਉਦਾਹਰਨ ਵੱਜੋਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ।

3. ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਭਿਆਚਾਰ ਸੰਕਟ

ਲੇਖਕ : ਡਾ. ਰਾਜਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਹੁੰਦਲ (ਮੁਖੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ)

ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਫਾਰ ਵੂਮੈਨ, ਸਿੱਧਵਾਂ ਖੁਰਦ, ਲੁਧਿਆਣਾ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਲੋਕ ਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਮੁਹਾਲੀ

ਪੰਨੇ : 118 ਮੁੱਲ : 295/-ਰੁ. ਸਾਲ 2015

ਇਸ ਖੋਜ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਨਾਵਲ ਦੇਗ ਤੇਗ, ਤੱਤੀ ਹਵਾ, ਪੰਜਾਬ 84, ਚੋਣ ਹਲਕਾ ਪਾਇਲ, ਤਫ਼ਤੀਸ਼ ਤੇ ਬਲੀ ਦੇ ਨਾਲ 'ਔੜ ਦੇ ਬੀਜ' ਨੂੰ ਕਿਰਸਾਨੀ ਤੇ ਨਿਮਨ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਸੰਕਟ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੁਝ ਹੋਰ ਨਾਵਲਾਂ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

* * *

ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ

- ਜਨਮ ਮਿਤੀ : 21-04-1850
ਮਾਤਾ : ਰਾਮ ਕੌਰ
ਪਿਤਾ : ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ
ਜਨਮ ਭੋਇੰ : ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ. ਨੰਦਪੁਰ ਕਲੋੜ,
ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਤਹਿਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ (ਪੰਜਾਬ)
ਵਿੱਦਿਅਕ ਯੋਗਤਾ : ਪ੍ਰੋ, ਗਿਆਨੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਧਰਮ ਵਿੱਦਿਆ,
ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਹਿਰ ਦੇ ਮੋਢੀ ਪ੍ਰਚਾਰਕ।
ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਦਵਾਨ
ਦੇਹਾਂਤ : 06-09-1901
ਰਚਨਾਵਲੀ : 1. ਸ਼ੀਰੀਂ ਫ਼ਰਹਾਦ
2. ਆਰਤੀ ਪ੍ਰਬੋਧ
3. ਪ੍ਰਤਗਯਾ ਪਾਲਣ
4. ਸਮੱਸਿਆ ਪੂਰਤੀ
5. ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਦੇ ਸਿਦਕ
6. ਗੁਰਮਤਿ ਆਰਤੀ ਪ੍ਰਬੋਧ
7. ਸ਼ਹੀਦੀ ਪ੍ਰਬੋਧ (ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਾਕੇ)

ਹੋਇਆ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :

- ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ : ਜੀਵਨ ਤੇ ਰਚਨਾ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ (ਪੀ. ਐਚ.ਡੀ.)
ਖੋਜਾਰਥੀ : ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ
ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿੱਲੋਂ
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
ਸਾਲ 2009

2. ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਰਤਕ : ਸਾਹਿਤ ਇਤਿਹਾਸਕ
ਅਧਿਐਨ (ਪੀ. ਐਚ. ਡੀ.)

ਖੋਜਾਰਥੀ : ਵਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਭਾਟੀਆ

ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਧਰਮ ਸਿੰਘ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਸਾਲ 2015

3. ਗੁਰਮਤਿ ਪਰੰਪਰਾ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ
ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਾਰਤਕ ਦਾ ਅਧਿਐਨ (ਪੀ. ਐਚ. ਡੀ.)

ਖੋਜਾਰਥੀ : ਸੰਦੀਪ ਕੌਰ ਸੇਖੋਂ

ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਮਲਕੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ

ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਸਾਲ 2004

ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :

1. ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ : ਜੀਵਨ ਤੇ ਰਚਨਾ

ਲੇਖਕ : ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਪੂਰ (ਡਾ.)

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਬਿਊਰੋ

ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ

ਪੰਨੇ : 148

ਮੁੱਲ : 275/-ਰੁ. ਸਾਲ 1987

ਵਿਦਵਾਨ ਡਾ. ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਪੂਰ ਵੱਲੋਂ ਮੋਨੋਗਰਾਫ ਲੜੀ ਅਧੀਨ
ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ : ਜੀਵਨ ਤੇ ਰਚਨਾ ਇੱਕ ਮਿਆਰੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੈ,
ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਧੀਆ ਵਾਰਤਕ ਰਾਹੀਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ
ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਅਧੀਨ ਮੋਨੋਗਰਾਫ ਲਿਖਵਾਉਣੇ ਇੱਕ ਚੰਗਾ ਉਪਰਾਲਾ ਹੈ।

2. ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਗੌਰਵਮਈ ਵਿਦਵਾਨ ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ

ਲੇਖਕ : ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਨਸੀਬ ਸਿੰਘ ਸੇਵਕ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਗਿ. ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਸੁਸਾਇਟੀ (ਰਜਿ.)

ਤੇ ਅਦਾਰਾ ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪੜ੍ਹਕਾ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

ਪੰਨੇ : 200   ਮੁੱਲ : 400/-ਰੁ.   ਸਾਲ : 2018

ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਿੰਡ ਨੰਦਪੁਰ ਕਲੋੜ ਦੇ ਜੰਮਪਲ ਪਿੰ. ਨਸੀਬ ਸਿੰਘ ਸੇਵਕ ਨੇ ਬੜੀ ਮਿਹਨਤ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਅਕੀਦਤ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀਆਂ ਫੋਟੋਆਂ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਲਬਧੀ ਹਨ। ਭਰਪੂਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਲਿਖੀ ਗਈ, ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਪਿੰ. ਨਸੀਬ ਸਿੰਘ ਸੇਵਕ ਦੀ ਘਾਲ-ਕਮਾਈ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਗਿ. ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ :

3. ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦੇ ਮੋਢੀ ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ - ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ
4. ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਹਿਰ ਦੇ ਮੋਢੀ ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ- ਕੈਪਟਨ ਧਰਮ ਸਿੰਘ
5. ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ : ਜੀਵਨ ਤੇ ਰਚਨਾ - ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ (ਮੇਰਾ ਪਿੰਡ ਵਾਲੇ)
6. ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ - ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਬਿਜਲੀ
7. ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ : ਜੀਵਨ ਰਚਨਾ ਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਦੇਣ, ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਿੱਖ ਮਸਲੇ, ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਰਚਨਾਵਲੀ, ਧਰਮ ਤੇ ਫਲਸਫਾ - ਡਾ. ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੋਗੋਆਣੀ
8. ਜੀਵਨ ਚਰਿੱਤਰ ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ - ਅਮਰ ਸਿੰਘ
9. ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਾਰਤਕ ਦਾ ਅਧਿਐਨ-ਡਾ. ਸੰਦੀਪ ਕੌਰ
10. ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ-ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਤਾਨ
11. ਪੰਥ ਰਤਨ ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ (ਗਿ. ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਰਚਨਾਵਾਂ - 16 ਭਾਗ) ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਐਮ.ਏ. # 416, ਫੇਜ਼ 10 ਮੁਹਾਲੀ।
12. ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਰਚਨਾਵਲੀ
ਲੇਖਕ : ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਅਸ਼ੋਕ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ

13. ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ-ਜੀਵਨ ਰਚਨਾ ਤੇ ਸ਼ਖਸੀਅਤ

ਲੇਖਕ : ਡਾ. ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸੋਮਲ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ
ਸੁਸਾਇਟੀ (ਰਜਿ.)

ਮੁੱਲ: 220/-ਰੁ. ਪੰਨੇ: 296 ਵਰ੍ਹਾ 2003

ਡਾ. ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਕੇਸਰ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਲਿਖੀ ਭੂਮਿਕਾ, ਡਾ. ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸੋਮਲ ਦੀ ਸੁਹਿਰਦ ਘਾਲਣਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਮਿਆਰੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਡਾ. ਸੋਮਲ ਵਧਾਈ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਬਾਰੇ ਉਹ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਨ:

ੳ) ਉਪਲਬਧ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਦਾ ਨਿਤਾਰਾ ਹੋ ਸਕੇ।

ਅ) ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਸਮੇਂ ਬਾਰੇ ਗਵਾਹੀਆਂ ਲੱਭੀਆਂ ਜਾਣ।

ੲ) ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਦੋ ਖੱਪਿਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਸ) ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇੱਕ ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਗਿ. ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਡਾ. ਸੋਮਲ ਦੀ ਇਹ ਖੋਜ ਪੁਸਤਕ ਕਈ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸਾਰਥਿਕ ਅਤੇ ਭਰਪੂਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ।

ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਚੋਣਵੀਂ ਰਚਨਾਵਲੀ

ਸੰਪਾਦਕ : ਡਾ. ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸੋਮਲ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਬਿਊਰੋ

ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ

ਪੰਨੇ : 1052 ਮੁੱਲ 1400/- ਰੁ. ਵਰ੍ਹਾ 2016

ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਏਡੀ ਵੱਡ ਅਕਾਰੀ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਕੇ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ, ਇੱਕ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਲਈ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅਤੇ ਡਾ. ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸੋਮਲ ਸੱਚੀ ਤੇ ਸੁੱਚੀ ਵਧਾਈ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ। ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਾਹਿਤਕ ਖਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਇੰਜ ਸਾਂਭਣਾ ਇੱਕ ਗੌਰਵਮਈ ਕਾਰਜ ਹੈ। ਇਉਂ ਲਗਦਾ ਜਿਵੇਂ ਡਾ. ਸੋਮਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵਰ੍ਹੇ ਇਸ ਖੋਜ-ਪੁਸਤਕ ਲਈ ਨਚੌੜ ਦਿੱਤੇ ਹੋਣ। ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਅਰੰਭ ਦੋ ਸ਼ਬਦ, ਵਿਭਾਗੀ ਸ਼ਬਦ, ਧੰਨਵਾਦ, ਭੂਮਿਕਾ (ਸੰਪਾਦਕ ਬਾਰੇ) ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਚਾਰ ਖੰਡਾਂ 'ਚੋਂ ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

- ਖੰਡਾ ਪਹਿਲਾ : ਗੁਲਾਬਦਾਸੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ
 ਖੰਡ ਦੂਜਾ : ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਹਿਰ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ
 ਖੰਡ ਤੀਜਾ : ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰ ਤੇ ਨੀਤੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਰਚਨਾਵਾਂ
 ਖੰਡ ਚੌਥਾ : ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਦੇ 35 ਲੇਖ

ਇਸ ਕਠਨ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਸਮੇਟਣਾ ਲੰਮੀ ਸਾਧਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਗ੍ਰੰਥ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

* * *

ਦਲਜੀਤ ਕੌਰ ਦਾਉਂ

ਜਨਮ ਮਿਤੀ : 15-01-1942
 ਮਾਤਾ : ਜਗੀਰ ਕੌਰ
 ਪਿਤਾ : ਸਰਦਾਰ ਸਿੰਘ ਵਿੱਲੋਂ
 ਜਨਮ ਭੋਇ : ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ. ਸਮਰਾਲਾ, ਤਹਿ. ਸਮਰਾਲਾ
 ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ, (ਪੰਜਾਬ)
 ਵਿੱਦਿਅਕ ਯੋਗਤਾ : ਬੀ.ਏ., ਬੀ. ਐੱਡ., ਐਮ. ਏ. (ਪੰਜਾਬੀ)
 ਅਹੁਦਾ : ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ
 ਐਸ.ਐਸ. ਅਧਿਆਪਕਾ
 ਵਰਤਮਾਨ ਪਤਾ : # 280 ਫੇਜ਼ 6, ਐਸ. ਏ. ਐਸ. ਨਗਰ ਮੁਹਾਲੀ (ਪੰਜਾਬ)
 ਰਚਨਾਵਲੀ : ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ :

1. ਧਰਤ ਕਲੋਜੇ ਪੀੜ
2. ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਬਿਰਹੜਾ
3. ਕੱਜਣ
4. ਬ੍ਰਹਿਮੰਡੀ ਨੂਰ-ਨਾਨਕ (ਕਾਵਿ-ਪ੍ਰਸੰਗ)
5. ਜੀਰਾਂਦਿ (ਨਾਰੀ ਰੂਪ-ਕਾਵਿ)

ਸਭਿਆਚਾਰ :

6. ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਲੋਕਧਾਰਾਈ ਵਿਰਸਾ
7. ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਰਸਾ

ਖੋਜ-ਪੁਸਤਕ :

8. ਪੁਆਧ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਕ੍ਰਿਸਮਾ

ਕਹਾਣੀ- ਸੰਗ੍ਰਹਿ :

9. ਬਲੌਰੀ

ਬਾਲ -ਸਾਹਿਤ

10. ਕਾਠ ਦਾ ਘੋੜਾ

11. ਬਾਲਮਨ ਦੀਆਂ ਕਸਕਾਂ

12. ਸਾਡਾ ਘਰ ਚਿੜੀ ਦਾ ਘਰ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ

13. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ: ਇੱਕ ਅਧਿਐਨ

14. ~~ਜੀ~~ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ : ਕੀ ਕਰ ਤੇ ਚੀਜ਼ ਪ੍ਰਸੰਗਤ

59/ ਪੁਆਧ ਤੇ ਪੁਆਧ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ 'ਤੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ : ਸੰਦਰਭ ਕੋਸ਼

ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੇ ਹੋਇਆ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :

1. ਦਲਜੀਤ ਕੌਰ ਦਾਉਂ ਦਾ ਕਾਵਿ-ਸੰਸਾਰ

ਸੰਪਾਦਕ : ਡਾ. ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਰਘਬੀਰ ਰਚਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਮੁੱਲ : 250/- ਰੁ. ਪੰਨੇ: 192 ਸਾਲ: 2013

ਇਸ ਖੋਜ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪੰਜ ਭਾਗ ਹਨ ਤੇ ਅੰਤਿਕਾ 'ਚ ਲੇਖਿਕਾ ਦਾ ਸਵੈ ਵੇਰਵਾ ਹੈ। ਲੇਖਿਕਾ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਕਾਵਿ ਪੁਸਤਕਾਂ ਧਰਤ ਕਲੇਜੇ ਪੀੜ, ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਬਿਰਹੜਾ ਤੇ ਕੱਜਣ ਬਾਰੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਮੀਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਨਾਰੀ ਦੀ ਵੇਦਨਾ ਤੇ ਸਮਕਾਲੀ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਬਾਰੇ ਮੁੱਲਵਾਨ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਤੇ ਰੀਵਿਊ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਡਾ. ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਸਲਾਹੁਣਯੋਗ ਹੈ।

2. ਬਲੌਰੀ : ਨਾਰੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਦਾ ਸੂਖਮ ਸੰਦਰਭ

ਸੰਪਾਦਕ : ਡਾ. ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੌਰ

ਕਾਰਜਕਾਰੀ, ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ, ਸੈਣੀ ਬਾਰ ਕਾਲਜ ਬੁਲੋਵਾਲ
(ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ)

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਤਰਲੋਚਨ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਮੁੱਲ : 500/- ਰੁ. ਪੰਨੇ: 112 ਸਾਲ: 2018

ਦਲਜੀਤ ਕੌਰ ਦਾਉਂ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਬਲੌਰੀ' ਬਾਰੇ 17 ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਆਲੋਚਨਾਤਮਿਕ ਲੇਖ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਹਰ ਪੱਖ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਅੰਤ 'ਚ ਪੁਸਤਕ ਬਾਰੇ ਰੀਵਿਊ ਵੀ ਅੰਕਿਤ ਹਨ।

ਨਾਰੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਦੇ ਸੂਖਮ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹਾਣੀਆਂ 'ਚੋਂ ਬੜੀ ਬਰੀਕੀ ਨਾਲ ਉਭਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

* * *

ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਭੰਖਰਪੁਰ ਗਿਆਨੀ

- ਜਨਮ ਮਿਤੀ : 05-01-1957
 ਮਾਤਾ : ਚਿੰਤ ਕੌਰ
 ਪਿਤਾ : ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ
 ਜਨਮ ਭੋਇ : ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ. ਭੰਖਰਪੁਰ, ਤਹਿ. ਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੁਹਾਲੀ।
 ਵਿੱਦਿਅਕ ਯੋਗਤਾ : ਮੈਟ੍ਰਿਕ, ਗਿਆਨੀ
 ਅਹੁਦਾ : ਪੰਜਾਬ ਸਿਹਤ ਵਿਭਾਗ 'ਚੋਂ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਸੁਪਰਡੈਂਟ
 ਰਚਨਾਵਲੀ : 1. ਕਥਾ ਪੁਰਾਤਨ ਪੁਆਧ ਕੀ
 2. ਪੁਆਧੀ ਅਖਾੜੇ ਕੀ ਇੱਕ ਰਾਤ
 3. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਅਜ਼ਾਦ ਦੇ ਚੋਣਵੇਂ ਗੀਤ-
 ਸੰਪਾਦਨਾ
 4. ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ ਅਤੇ ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ
 5. ਜੋਬਨ ਜਾਂਦੇ ਨਾ ਡਰਾਂ
 6. ਮੈਂ ਬੋਲਿਆ
 7. ਅਨੰਦ ਭਇਆ
 8. ਚੰਗੀ ਸਿਹਤ ਲਈ

ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੇ ਹੋਇਆ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :

1. ਪੁਆਧੀ ਉਪ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵਿਆਕਰਨ

ਲੇਖਿਕਾ : ਪ੍ਰੋ. ਹਰਪ੍ਰਵੀਨ ਕੌਰ (ਇਵਨਿੰਗ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ)

ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

ਇਸ ਵਿਆਕਰਨ 'ਚ ਲੇਖਿਕਾ ਨੇ ਗਿ. ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਭੰਖਰਪੁਰ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ 'ਕਥਾ ਪੁਰਾਤਨ ਪੁਆਧ ਕੀ' ਅਤੇ 'ਪੁਆਧੀ ਅਖਾੜੇ ਕੀ ਇੱਕ ਰਾਤ' ਨੂੰ ਪੁਆਧੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੈ।

***

61/ ਪੁਆਧ ਤੇ ਪੁਆਧ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ 'ਤੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ : ਸੰਦਰਭ ਕੋਸ਼

ਨੌਰੰਗ ਸਿੰਘ

ਜਨਮ ਮਿਤੀ	:	1905
ਮਾਤਾ	:	ਭਗਵਾਨ ਕੌਰ
ਪਿਤਾ	:	ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ
ਜਨਮ ਭੋਇ	:	ਲਹਿੰਦਾ ਪੰਜਾਬ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ)
ਵਰਤਮਾਨ ਪਤਾ	:	ਪਿੰਡ ਸੁਆੜਾ, ਡਾਕ. ਲਾਂਡਰਾਂ ਤਹਿ./ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੁਹਾਲੀ।
ਅਹੁਦਾ	:	ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ ਯੋਜਨਾ ਵਿਭਾਗ 'ਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੁੰਦਿਆਂ ਡਾ. ਐਮ. ਐਸ. ਰੰਧਾਵਾ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ-ਗੀਤ ਇਕੱਤਰ ਕਰਨ 'ਚ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ।
ਦੇਹਾਂਤ	:	20 ਜਨਵਰੀ, 1963
ਰਚਨਾਵਲੀ	:	ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 1. ਭੁੱਖੀਆਂ ਰੂਹਾਂ 2. ਬੋਝਲ ਪੰਡ 3. ਮਿਰਜ਼ੇ ਦੀ ਜੂਹ 4. ਬੁਹਾ ਖੁਲ੍ਹ ਗਿਆ 5. ਮੁਹਾਂਦਰੇ 6. ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਲੀਹਾਂ 7. ਅਨੰਦ ਭਇਆ
ਨਾਵਲ	:	8. ਮਿੱਟੋ
ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ	:	9. ਸੰਝ ਸਵੇਰ
ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ	:	10. ਅੰਨ੍ਹਾ ਖੂਹ (ਕਹਾਣੀਆਂ)

ਨੌਰੰਗ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਾਰਮਿਕ ਕਹਾਣੀ 'ਮੁਰਕੀਆਂ' ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਜਲੰਧਰ ਵੱਲੋਂ ਫਿਲਮਾਈ ਗਈ।

ਹੋਇਆ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :

1. ਗਲਪਕਾਰ ਨੌਰੰਗ ਸਿੰਘ : ਵਿਸ਼ਟੀਕੋਟ ਤੇ ਸ਼ਿਲਪ ਵਿਧਾਨ (ਐਮ. ਫਿਲ.)

ਖੋਜਾਰਥੀ : ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ

ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੱਚਰ

ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਸਾਲ 1993

***

ਨਵਤੇਜ ਪੁਆਧੀ

ਜਨਮ ਮਿਤੀ	:	03-03-1939
ਮਾਤਾ	:	ਨਸੀਬ ਕੌਰ
ਪਿਤਾ	:	ਬਚਨ ਸਿੰਘ
ਜਨਮ ਭੋਇ	:	ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ. ਭਿਓਰਾ, ਤਹਿ. ਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਰੋਪੜ।
ਵਿੱਦਿਅਕ ਯੋਗਤਾ	:	ਬੀ. ਏ.
ਅਹੁਦਾ	:	ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ। ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਸੀ।
ਦੇਹਾਂਤ	:	15 ਅਗਸਤ, 1998
ਰਚਨਾਵਲੀ	:	1. ਗਊ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ 2. ਪੂਰਾ ਮਰਦ 3. ਉੱਚਾ ਬੁਰਜ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਕੁਝ ਅਣਛਪਿਆ ਸਾਹਿਤ ਵੀ ਸੀ ਜੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ।

ਪੁਸਤਕਾਂ 'ਤੇ ਹੋਇਆ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :

1. ਨਵਤੇਜ ਪੁਆਧੀ ਦੀਆਂ ਕੁੱਲ ਕਹਾਣੀਆਂ

ਸੰਪਾਦਕ : ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਊਂ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਲੋਕ-ਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਮੁਹਾਲੀ

ਮੁੱਲ : 395/- ਰੁ. ਪੰਨੇ: 240 ਸਾਲ : 2018

ਪੁਆਧ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਕਥਾਕਾਰ-ਨਵਤੇਜ ਪੁਆਧੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਗਊ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ, ਪੂਰਾ ਮਰਦ, ਤੇ ਉੱਚਾ ਬੁਰਜ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਅਤੇ ਪੰਜ ਅਣਛਪੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੁੱਢ 'ਚ ਨਵਤੇਜ ਪੁਆਧੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਖੋਜਾਰਥੀਆਂ ਲਈ ਇਹ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਲਾਭਕਾਰੀ ਹੈ।

2. ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਨਵਤੇਜ ਪੁਆਧੀ : ਜੀਵਨ ਤੇ ਰਚਨਾ

ਸੰਪਾਦਕ : ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਉਂ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਤਰਲੋਚਨ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਮੁੱਲ : 250/- ਰੁ. ਪੰਨੇ : 136 ਸਾਲ : 2018

ਇਸ ਖੋਜ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਨਵਤੇਜ ਪੁਆਧੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਰਚਨਾ ਬਾਰੇ ਸਮੱਗਰੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

ਪਹਿਲਾ ਖੰਡ : 'ਗਊ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ' ਕਹਾਣੀਆਂ ਬਾਰੇ ਛੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਆਲੋਚਨਾਤਮਿਕ ਲੇਖ ਹਨ।

ਦੂਜਾ ਖੰਡ : 'ਪੂਰਾ ਮਰਦ' ਕਹਾਣੀਆਂ ਬਾਰੇ ਛੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਆਲੋਚਨਾਤਮਿਕ ਲੇਖ ਹਨ।

ਤੀਜਾ ਖੰਡ : 'ਉੱਚਾ ਬੁਰਜ਼ ਲਾਹੌਰ ਦਾ' ਕਹਾਣੀਆਂ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ-ਚਰਚਾ ਹੈ।

ਚੌਥਾ ਖੰਡ : ਨਵਤੇਜ ਪੁਆਧੀ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਬਾਰੇ ਤੇ ਰਚਨਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਦੁਰਲਭ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੈ।

ਸੰਪਾਦਕ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਪੁਆਧੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਸ਼ਰਨਜੀਤ ਕੌਰ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਵੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਪਿੰਡ ਭਿਓਰਾ ਬਾਰੇ ਵੀ ਚੰਗੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵੀ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇੰਜ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਖੋਜਾਰਥੀਆਂ ਤੇ ਆਮ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਲਾਹੇਵੰਦ ਆਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

* * *

ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ (ਡਾ.)

- ਜਨਮ ਮਿਤੀ : 28 ਸਤੰਬਰ, 1934
ਮਾਤਾ : ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ
ਪਿਤਾ : ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਰ ਸਿੰਘ
ਜਨਮ ਭੋਇ : ਪਿੰਡ. ਨਰੜੂ (ਕੋਠਾ ਖੇੜੀ), ਤਹਿ. ਰਾਜਪੁਰਾ,
ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਟਿਆਲਾ (ਪੰਜਾਬ)
ਵਿਦਿਅਕ ਯੋਗਤਾ : ਐਮ. ਏ., ਪੀ. ਐਚ. ਡੀ. (ਪੰਜਾਬੀ)
(ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਹਰਿਆਣਾ) ਡੀ. ਐਸ.
ਸੀ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ (ਇੰਸਟ੍ਰੂਮੈਂਟਲ ਫਾਨੋਟਿਕਸ)
ਲੈਨਿਨਗ੍ਰਾਦ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਸੋਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ, ਦੇਸ਼
ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ 'ਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਭਾਸ਼ਾ ਟਰੇਨਿੰਗ ਕੋਰਸ।
ਦੇਹਾਂਤ : 16 ਅਕਤੂਬਰ, 1985 (ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ)

ਰਚਨਾਵਲੀ :

1. A Descriptive Grammar of Puadhi (1960)
2. Phonetics of Panjabi Language- An Instrumental Analysis
3. The Tonal system of the Punjabi Language
4. The Articulatory and Acoustic structure of Punjabi Consonants
5. English Punjabi Dictionary (1979-1982)

ਕੁਝ ਹੋਰ ਪੁਸਤਕਾਂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨ ਬਾਰੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਖੋਜ-ਪੱਤਰ
ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਛਪੇ

ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੇ ਹੋਇਆ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :

1. ਡਾ. ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ (ਯਾਦਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ)

ਸੰਪਾਦਕ : ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਜਮੇਰ ਕੌਰ ਸੰਧੂ (ਪਤਨੀ ਡਾ. ਸੰਧੂ)

ਪੰਨੇ : 76 ਸਾਲ: 1985

ਸਿਮ੍ਰਤੀ-ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਡਾ. ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ,
ਅਹੁਦੇ, ਰੂਸ 'ਚ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਸੱਤ ਵਰ੍ਹੇ ਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨੀ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੀਤੇ

66/ ਪੁਆਧ ਤੇ ਪੁਆਧ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ 'ਤੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ : ਸੰਦਰਭ ਕੋਸ਼

ਕਾਰਜਾਂ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਲੇਖਾ-ਜੋਖਾ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਬੜੇ ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ 'ਚੋਂ ਉੱਘੇ ਤੇ ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਡਾ. ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਬਾਰੇ ਅਜੇ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਨੇ ਖੋਜ ਕਾਰਜ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਭੁੱਲ ਹੀ ਗਈਆਂ। ਡਾ. ਸੰਧੂ ਨੇ 6000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੁਆਧੀ ਸ਼ਬਦ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਸੀ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ। ਪੁਆਧੀ ਉਪ-ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਕੋਸ਼ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਪਰੰਤੂ ਯੋਜਨਾ ਸਿਰੇ ਨਾ ਚੜ੍ਹ ਸਕੀ। ਕਰੀਬ 200 ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਰਵੇ ਵੀ ਕੀਤਾ।

* * *

ਬਿਜ ਲਾਲ ਸਾਸਤੀ

- ਜਨਮ ਮਿਤੀ : 14 ਨਵੰਬਰ, 1894
- ਮਾਤਾ : ਜੈ ਦੇਵੀ
- ਪਿਤਾ : ਲਾਲਾ ਅਮਰ ਚੰਦ
- ਜਨਮ ਭੋਇ : ਬੜਾ ਪਿੰਡ ਲੋਹਟੀਆਂ ਤਹਿ. ਸ਼ਕਰਗੜ੍ਹ
ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ)
- ਵਿੱਦਿਅਕ ਯੋਗਤਾ : ਸਾਸਤੀ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਹਿੰਦੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ
ਗਿਆਤਾ
- ਅਹੁਦਾ : ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ ਰੋਪੜ 'ਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ (ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ)
- ਦੇਹਾਂਤ : 12 ਫਰਵਰੀ, 1990
- ਰਚਨਾਵਲੀ :
1. ਪੂਰਨ (ਨਾਟਕ-1920)
  2. ਚੋਣਵੇਂ ਫੁੱਲ (ਨਿਬੰਧ ਨਾਮੀ ਕਵਿਤਾ)
  3. ਪ੍ਰੇਮ ਪੀਘਾਂ (ਨਾਵਲ 1929)
  4. ਮੇਰੀ ਸਾਹਿਤਕ ਜੀਵਨੀ
  5. ਸਾਵਿਤੀ (ਕਹਾਣੀ ਨਾਟਕ)
  6. ਸੁਕੰਨਿਆ (ਕਹਾਣੀ ਨਾਟਕ)
  7. ਉਦੈਨ ਨਾਟਕ
  8. ਪ੍ਰਤਿਗਯਾ |
  9. ਵਾਸਵਦੱਤਾ (ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਨਾਟਕਾਂ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ)
  10. ਰਾਮ ਕਥਾ (ਵਾਰਤਕ ਲੇਖ)
  11. ਕੁਣਾਲ (ਕਾਵਿ)
  12. ਬਾਲਕਾਂ ਦੇ ਗੀਤ
  13. ਚੂਹਿਆਂ ਦੀ ਬਸਤੀ
  14. ਸੰਧਿਆ ਗੀਤ
  15. ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਗੱਡਾ (ਨਾਵਲ)

ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੇ ਹੋਇਆ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :

1. ਪੂਰਨ ਵਾਲਾ ਸਾਸ਼ਤ੍ਰੀ, ਪ੍ਰੋ. ਬ੍ਰਿਜ ਲਾਲ ਸਾਸ਼ਤ੍ਰੀ : ਜੀਵਨ ਤੇ ਰਚਨਾ

ਸੰਪਾਦਕ : ਪ੍ਰੋ. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ

ਮੁੱਲ : 55/- ਰੁ. ਪੰਨੇ: 188 ਵਰ੍ਹਾ : 1989

ਖੋਜੀ ਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਪ੍ਰੋ. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਸੰਪਾਦਿਤ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਿਜ ਲਾਲ ਸਾਸ਼ਤ੍ਰੀ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਸਾਹਿਤਕ ਦੇਣ ਬਾਰੇ 18 ਵੱਖੋ-ਵੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਲੋਚਨਾਤਮਿਕ ਲੇਖ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਸਾਸ਼ਤ੍ਰੀ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ, ਜੀਵਨ-ਸ਼ੈਲੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਵਡਮੁੱਲੀ ਸੇਵਾ ਦੀ ਗੁਆਂਢੀ ਭਰਦੇ ਹਨ। ਸਾਸ਼ਤ੍ਰੀ ਜੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ, ਹਿੰਦੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਸਥਾਪਿਤ ਵਿਦਵਾਨ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬੰਨ੍ਹਿਆ। ਰੋਪੜ ਹੀ ਅਧਿਆਪਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਇੱਥੇ ਹੀ ਪ੍ਰਲੋਕ ਪੁਰੀ ਨੂੰ ਸਿਧਾਰ ਗਏ। ਇਹ ਖੋਜ ਪੁਸਤਕ ਇਕ ਅਭੀਨੰਦਨ ਗ੍ਰੰਥ ਵਰਗੀ ਹੈ। ਅਫਸੋਸ ਅਜਿਹੇ ਅਦੁੱਤੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਬਾਰੇ ਖੋਜ ਕਾਰਜ ਸੁੰਨਾ ਪਿਆ ਹੈ।

* * *

ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਡਾ.)

ਜਨਮ ਮਿਤੀ	: 13-12-1968
ਮਾਤਾ	: ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ
ਪਿਤਾ	: ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਜਨਮ ਭੋਇ	: ਪਿੰਡ ਸਿੰਧੂਪਰ ਕਲਾਂ ਤਹਿ /ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਰੂਪਨਗਰ
ਵਿੱਦਿਅਕ ਯੋਗਤਾ	: ਐਮ. ਏ., ਬੀ. ਐਡ., ਪੀ. ਐਚ. ਡੀ. (ਪੰਜਾਬੀ)
ਅਹੁਦਾ	: ਐਸੋਸੀਏਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ (ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ) ਪੋਸਟ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ ਸੈਕਟਰ 46 ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

ਰਚਨਾਵਲੀ :

1. ਮਨੋ ਤਰੰਗ (ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ)
2. ਸਮਕਾਲੀ ਕਾਵਿ ਸੰਵਾਦ (ਆਲੋਚਨਾ)
3. ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਅਤੇ ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ : ਤੁਲਨਾਤਮਿਕ ਸਮੀਖਿਆ
4. ਤਰਲੋਕ ਮਨਸੂਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ (ਸੰਪਾਦਕ)
5. ਦਲਜੀਤ ਕੌਰ ਦਾਉਂ ਦਾ ਕਾਵਿ-ਸੰਸਾਰ (ਸੰਪਾਦਕ)
6. ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਲਸੀ ਦਾ ਕਾਵਿ-ਸੰਸਾਰ (ਸੰਪਾਦਕ)
7. ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ (ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ)
8. ਭਗਤ ਬਾਣੀ ਚਿੰਤਨ (ਸੰਪਾਦਕ)
9. ਸਿਰੀ ਰਾਮ ਅਰਜ ਦਾ ਕਾਵਿ-ਚਿੰਤਨ (ਸੰਪਾਦਕ)
10. ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ- ਕਾਵਿ ਚਿੰਤਨ ਤੇ ਸਮੀਖਿਆ (ਸੰਪਾਦਕ)
11. ਨਾਰੀ ਕਾਵਿ ਚਿੰਤਨ (ਸੰਪਾਦਕ)
12. ਸਮਕਾਲੀ ਕਾਵਿ ਸੰਵਾਦ

* * *

ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਰਤਨਗੜ੍ਹ ਵਾਲੇ (ਗਿਆਨੀ)

- ਜਨਮ ਮਿਤੀ : 22 ਫਰਵਰੀ, 1916
 ਮਾਤਾ : ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ
 ਪਿਤਾ : ਜਗਤ ਸਿੰਘ
 ਜਨਮ ਭੋਇ : ਪਿੰਡ ਰਤਨਗੜ੍ਹ, ਤਹਿ. ਮੋਰਿਭਾ,
 ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਰੂਪਨਗਰ (ਪੰਜਾਬ)
 ਵਿੱਦਿਅਕ ਯੋਗਤਾ : ਗਿਆਨੀ
 ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਵਿਦਵਾਨ
 ਅਹੁਦਾ : ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ-ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ, ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ
 ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ, ਗੁ. ਸੀਸਗੰਜ ਸਾਹਿਬ
 ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਨੌਵੀਂ ਅਤੇ ਸੱਚਖੰਡ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ
 ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਹੈੱਡ ਗਰੰਥੀ। ਬਦੇਸਾਂ 'ਚ
 ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਕੀਤਾ।
 ਦੇਹਾਂਤ : 2010 (ਕੈਨੇਡਾ)

ਰਚਨਾਵਲੀ :

1. ਇੱਕ ਤੋਂ ਅੱਠ ਪੋਥੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤਕ ਸਟੀਕ
2. ਅਨਮੋਲ ਬੋਲ ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ ਤੇ ਦੂਜਾ
3. ਜਨਮ ਪਦਾਰਥ
4. ਗਿਆਨ ਪਦਾਰਥ
5. ਜਨਮ ਪਦਾਰਥ
6. ਪ੍ਰੇਮ ਪਦਾਰਥ
7. ਸੇਵਾ ਚਮਤਕਾਰ
8. ਮੁਕਤ ਪਦਾਰਥ
9. ਮਨੀ ਮ੍ਰਿਗੇਜ਼ ਵਲਵਲੇ
10. ਅਨਮੋਲ ਰੁਬਾਈਆਂ
11. ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਸੰਖੇਪ ਜੀਵਨ ਬਿਰਤਾਂਤ
12. ਗੁਰਮਤਿ ਸਾਖੀ ਸਾਗਰ
13. ਕਬਿੱਤ ਸਵੱਈਏ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਸਟੀਕ ਪਹਿਲਾ ਤੇ ਦੂਜਾ
14. ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਸਟੀਕ ਪਹਿਲਾ ਤੇ ਦੂਜਾ

15. ਮੁਨੀ ਜਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਸੋਮੇ
16. ਅਗੰਮੀ ਸੁਪਨ ਸੰਜੋਗ ਅਤੇ ਚੋਣਵੇਂ ਫੁੱਲ
17. ਮੇਰਾ ਜੀਵਨ ਸਫ਼ਰ (ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ) ਚਾਰ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ

ਹੋਇਆ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :

1. ਜੀਵਨੀ : ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਤਨਗੜ੍ਹ ਵਾਲੇ
 ਲੇਖਕ : ਗਿਆਨੀ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਰਤਨਾਗਰ (ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ)
 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਵਿਦਿਆਲਾ
 ਪਿੰਡ: ਸਿੱਲੂ, ਤਹਿ. ਖਰੜ,
 ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ : ਐਸ.ਏ.ਐਸ. ਨਗਰ ਮੁਹਾਲੀ
 ਮੁੱਲ : 100/- ਰੁ. ਪੰਨੇ: 100 ਵਰ੍ਹਾ : 2017

ਪੁਆਧ ਖੇਤਰ ਦੇ ਮਹਾਨ ਗੁਰਮਤਿ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਗਿਆਨੀ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਰਤਨਗੜ੍ਹ ਵਾਲੇ ਬਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਬੜੇ ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਏਡੇ ਟਕਸਾਲੀ, ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਦਵਾਨ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਖੋਜ ਕਾਰਜ ਅਕਾਦਮੀਆਂ ਜਾਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ 'ਚ ਅਜੇ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਭਾਰਤ ਛੱਡ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ (ਕੈਨੇਡਾ) ਜਾਣਾ ਪਿਆ ਤੇ ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ 2010 'ਚ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋਇਆ। ਹੱਥਲੀ ਪੁਸਤਕ 'ਚ ਗਿਆਨੀ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਰਤਨਾਗਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਉੱਦਮ ਕਰਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਜੀਵਨੀ ਲਿਖਣ ਦੀ ਪਹਿਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਇਸ ਵਿਦਵਾਨ ਬਾਰੇ ਵੱਡੇ ਅਕਾਰੀ ਅਭੀਨੰਦਨ ਗ੍ਰੰਥ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

* * *

ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਉਂ

- ਜਨਮ ਮਿਤੀ : 22-09-1941
- ਮਾਤਾ : ਗੁਰਨਾਮ ਕੌਰ
- ਪਿਤਾ : ਮਾ. ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ
- ਜਨਮ ਭੋਇ : ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾ. ਦਾਉਂ, ਤਹਿ. ਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੁਹਾਲੀ (ਪੰਜਾਬ)
- ਵਿੱਦਿਅਕ ਯੋਗਤਾ : ਬੀ.ਏ., ਬੀ. ਐਡ., ਐਮ. ਏ. (ਪੰਜਾਬੀ)
- ਅਹੁਦਾ : ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਲੈਕਚਰਾਰ
(ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ)
- ਵਰਤਮਾਨ ਪਤਾ : #280 ਫੇਜ਼ 6, ਐਸ. ਏ. ਐਸ. ਨਗਰ ਮੋਹਾਲੀ
(ਪੰਜਾਬ)
- ਰਚਨਾਵਲੀ : ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ :

1. ਖਾਮੋਸ਼ ਚਸ਼ਮਾ	2. ਦਰਦ ਸੰਗ ਦੋਸਤੀ
3. ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਰੁਦਨ	4. ਰਾਤਾਂ ਪ੍ਰਭਾਤਾਂ
5. ਅਗੰਮ ਅਗੋਚਰ	6. ਸ਼ਾਇਰੀ ਦਾ ਸਰਵਰ
7. ਸ਼ਾਇਰੀ ਸਾਗਰ (ਇਨਾਮੀ)	8. ਉਦਾਸੀਆਂ ਦਾ ਬੂਹਾ : ਸੁਲਖਣੀ
9. ਪੰਛੀ ਬਿਰਖ ਸੁਹਾਵੜਾ (ਇਨਾਮੀ)	
10. ਤਿੱਪ ਤੇ ਕਾਇਨਾਤ	11. ਚਾਨਣ ਦੀ ਪੈੜ
12. ਸਮਿਆਂ ਦੇ ਨਾਇਕ	

ਪੁਆਧ ਬਾਰੇ ਸੰਪਾਦਿਤ ਅਤੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ

1. ਪੁਆਧ ਦਰਪਣ (ਅਤੀਤ ਦੇ ਝਰੋਖੇ ਥੀਂ) ਖੋਜ-ਪੁਸਤਕ
(ਪਰਾਗਾ ਪਹਿਲਾ) (ਸੰਪਾਦਿਤ) 2006
2. ਮੇਰਾ ਪੁਆਧ (ਸੰਪਾਦਿਤ)
ਲੇਖਕ ਡਾ. ਐਸ. ਐਸ. ਕਿਸ਼ਨਪੁਰੀ

3. ਕਥਾ ਪੁਰਾਤਨ ਪੁਆਧ ਕੀ (ਸੰਪਾਦਿਤ)
ਲੇਖਕ : ਗਿਆਨੀ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਭੰਖਰਪੁਰ
4. ਧਰਤ ਪੁਆਧ (ਸੰਪਾਦਿਤ) 2016/ (ਪਰਾਗਾ ਦੂਜਾ)
5. ਨਿਰਾਲੀ ਚਮਕ (ਸੰਪਾਦਿਤ) 2017
ਲੇਖਕ : ਗਿਆਨੀ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਸਹੋੜਾਂ ਵਾਲਾ
6. ਨੂਰੀ ਦਰ ਦਾ ਰਹੱਸ (ਸੰਪਾਦਿਤ)
ਲੇਖਕ : ਗਿਆਨੀ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਸਹੋੜਾਂ ਵਾਲਾ
7. ਨਵਤੇਜ ਪੁਆਧੀ ਦੀਆਂ ਕੁੱਲ ਕਹਾਣੀਆਂ / (ਸੰਪਾਦਿਤ) 2018
8. ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਨਵਤੇਜ ਪੁਆਧੀ : ਜੀਵਨ ਤੇ ਰਚਨਾ/ (ਸੰਪਾਦਿਤ) 2018
9. ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਲੋਪ ਕੀਤੇ ਪੁਆਧੀ ਪਿੰਡ
- 10 ਸੱਤ ਸਾਦਿਕ (ਸੰਪਾਦਿਤ)/ ਲੇਖਕ : ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਕੇਸਰੀ
11. ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਦੀ ਸਾਂਝ
12. ਪੰਖ ਪੱਖੇਰੂ
13. ਆਓ ਬਚਪਨ ਸਾਂਭੀਏ
14. ਤ੍ਰਿਹਾਏ ਪੱਤਣ
15. ਧਰਤ ਕਲੇਜ਼ੇ ਪੀੜ
16. ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਬਿਰਹੜਾ
17. ਸਕੂਲਾਂ ਲਈ ਚੋਣਵੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਤੇ ਗੀਤ
18. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਾਵਿ-ਅੰਜਲੀ
19. ਨੂਰੀ ਸੀਸ ਨੂੰ ਕਾਵਿ-ਸਿਜਦਾ
20. ਪੁਆਧ ਦੇ ਜੰਮੇ ਜਾਏ (N.B.T.I. ਦਿੱਲੀ ਵੱਲੋਂ ਛਪਾਈ ਅਧੀਨ)
21. ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਬਲੱਗਣ : ਜੀਵਨ ਤੇ ਰਚਨਾ

ਵਾਰਤਕ ਸੰਗ੍ਰਹਿ :

1. ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮੁਹਾਂਦਰੇ (ਇਨਾਮੀ)
2. ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸੱਚ
3. ਜੀਵਨ ਰਸ
4. ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸੁਪਨਸਾਜ਼ : ਡਾ. ਐਮ. ਐਸ. ਰੰਧਾਵਾ
5. ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਟਕਸਾਲ

ਬਾਲ ਸਾਹਿਤ :

1. ਕਿਰਲੀ ਤੇ ਤਿਤਲੀ (ਬਾਲ ਕਹਾਣੀਆਂ)-ਇਨਾਮ ਜੇਤੂ
2. ਬੋਲਾਂ ਦੇ ਖੰਭ (ਬਾਲ-ਕਹਾਣੀਆਂ)
3. ਤਿੰਨ ਸੁਪਨੇ (ਬਾਲ-ਕਹਾਣੀਆਂ)
4. ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਗੀਤ (ਬਾਲ-ਕਵਿਤਾਵਾਂ)

5. ਫਲਾਂ ਦੀ ਟੋਕਰੀ (ਨਰਸਰੀ-ਗੀਤ)
6. ਚਾਨਣ ਦੀ ਟਹਿਣੀ (ਬਾਲ-ਗੀਤ)-ਇਨਾਮ ਜੇਤੂ
7. ਧਰਤੀ ਦੇ ਰੰਗ (ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ)
8. ਛੁੱਲਾਂ ਵਾਲਾ ਘਰ (ਬਾਲ-ਕਵਿਤਾਵਾਂ)-ਇਨਾਮ ਜੇਤੂ
9. ਮੇਰਾ ਦੀਵਾ (ਬਾਲ-ਗੀਤ)- ਇਨਾਮ ਜੇਤੂ
10. ਰੁੱਖਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ (ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ)
11. ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਵਾਰ (ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ)
12. ਪੀਂਘ ਹੁਲਾਰੇ (ਨਰਸਰੀ-ਗੀਤ)
13. ਸੋਨ ਸਵੇਰਾ (ਬਾਲ-ਕਵਿਤਾਵਾਂ)
14. ਛੁੱਲਾਂ ਦਾ ਪਘੂੰੜਾ (ਬਾਲ-ਕਵਿਤਾਵਾਂ)
15. ਗਾਥਾ ਗੜੀ ਚਮਕੌਰ (ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ)
16. ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਘੁੰਗਰੂ (ਬਾਲ-ਕਵਿਤਾਵਾਂ)
17. ਸੁਪਨਿਆਂ ਵਾਲਾ ਬਚਪਨ (ਬਾਲ-ਕਵਿਤਾਵਾਂ)
18. ਵਿੱਦਿਆ ਦਾ ਗਹਿਣਾ (ਬਾਲ-ਕਵਿਤਾਵਾਂ)
19. ਮੁਹਰ ਵਾਲੀ ਕਚੌਰੀ (ਬਾਲ-ਕਹਾਣੀ)
20. ਕਿਰਨਾਂ ਦੇ ਛੁੱਲ (ਬਾਲ-ਕਵਿਤਾਵਾਂ)
21. ਸ਼ੁੱਧ ਹਵਾ ਦੀ ਲੋੜ
22. ਚਾਚਾ ਨਹਿਰੂ (ਜੀਵਨੀ)
23. ਚਾਨਣ ਦਾ ਬਾਲ (ਬਾਲ-ਕਵਿਤਾਵਾਂ)
24. ਬਾਲ ਝਰੋਖਾ (ਜੀਵਨ-ਯਾਦਾਂ)-ਇਨਾਮ ਜੇਤੂ
25. ਲੋਕ ਰਾਂਗਲਾ -ਪਿੱਪਲ (ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ)
26. ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਮੈਂ ਗਾਵਾਂ ਗੀਤ
27. ਨਵੀਆਂ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਬੋਲੀਆਂ
28. ਸੱਤ ਵਿਲੱਖਣ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ
29. ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ (ਜੀਵਨੀ)
30. ਤਿੰਨ ਸ਼ਰਾਰਤੀ ਚੂਚੇ (ਅਨੁ:)
31. ਪਰੀ ਦੇਸ ਦੀ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ (ਅਨੁ:)
32. ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਦਿਲ ਵਰਗਾ

33. ਜੇਤੂ ਜੈਰੀ (ਅਨੁ:)
34. ਭੇੜੀਆ ਅਤੇ ਸੱਤ ਬੱਕਰੀਆਂ (ਅਨੁ:)
35. ਦੋਸਤਾਂ ਦਾ ਲੱਖੀ ਜੰਗਲ (ਅਨੁ:)
36. ਕੀੜੀ ਤੇ ਘੁੰਗੀ (ਅਨੁ:)
37. ਸੂਰਜ ਕਿੱਥੇ ਗਿਆ (ਅਨੁ:)
38. ਸਚਿਆਈ ਦੀ ਜਿੱਤ
39. ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਬਸੇਰਾ
40. ਫੁੱਲਾਂ ਦੀਆਂ ਬੁਝਾਰਤਾਂ

ਹੋਇਆ ਖੋਜ ਕਾਰਜ

1. ਕਲਾਕਾਰ (ਤ੍ਰੈਮਾਸਕ) ਸਾਹਿਤਕ ਦਾ
ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਉਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ (ਜਨਵਰੀ-ਮਾਰਚ 2012)
ਸੰਪਾਦਕ : ਕੰਵਰਜੀਤ ਭੱਠਲ
ਮੁੱਲ 40/ਰੁ: ਪੰਨੇ : 104 ਵਰ੍ਹਾ : 2012
ਇਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼-ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਉਂ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ,
ਪਿਛੋਕੜ, ਸਾਹਿਤਕ ਦੇਣ, ਅਧਿਆਪਨ ਖੇਤਰ ਦੀ ਸੇਵਾ, ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਖੋਜ
ਪੱਤਰ, ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ, ਕਾਵਿ ਚਿੱਤਰ, ਤਸਵੀਰਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।
2. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਉਂ ਰਚਿਤ ਪੁਸਤਕ 'ਅਗੰਮ ਅਗੋਚਰ' ਦਾ
ਆਲੋਚਨਾਤਮਿਕ ਅਧਿਐਨ (ਐਮ.ਫਿਲ.)
ਖੋਜਾਰਥੀ : ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ
ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਗਰਦੇਵ ਸਿੰਘ
ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ (ਹਰਿਆਣਾ)
(2006-2007)
3. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਉਂ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਬਾਲ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਦੇਣ (ਐਮ. ਫਿਲ.)
ਖੋਜਾਰਥੀ : ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ
ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਗਰਦੇਵ ਸਿੰਘ
ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ (ਹਰਿਆਣਾ)
(2006-2007)

4. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਉਂ ਦੇ ਬਾਲ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਬਾਲ-ਮਨ ਦੀ ਨਿਰਮਾਣਕਾਰੀ (ਐਮ. ਫਿਲ.)
 ਖੋਜਾਰਥੀ : ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
 ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ
 ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
 ਸਾਲ 2013-2014
5. ਪੁਆਧ ਬਾਰੇ ਰਚੀਆਂ ਵਾਰਤਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿੱਚ ਪੁਆਧੀ ਆਂਚਲਕਤਾ ਦੀ ਪਛਾਣ (ਐਮ. ਫਿਲ.) (ਪੁਆਧ ਦਰਪਣ, ਮੇਰਾ ਪੁਆਧ, ਕਥਾ ਪੁਰਾਤਨ ਪੁਆਧ ਕੀ) (ਸੰਪਾਦਕ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਉਂ)
 ਖੋਜਾਰਥੀ : ਸਤਿਬੀਰ ਕੌਰ
 ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ
 ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
 ਸਾਲ 2014-2015
6. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਉਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਧਰਤ ਪੁਆਧ' ਦੇ ਸੰਦਰਭ 'ਚ ਪੁਆਧ ਦਾ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਅਧਿਐਨ (ਐਮ. ਫਿਲ.)
 ਖੋਜਾਰਥੀ : ਸੁਨੀਤਾ ਰਾਣੀ
 ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ
 ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
 ਸਾਲ 2016-2017
7. ਸ਼ਾਇਰੀ ਸਾਗਰ (ਰਚਿਤ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਉਂ) ਕਾਵਿ-ਵਿਵੇਚਨ
 ਸੰਪਾਦਕ : ਡਾ. ਭੀਮ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ
 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਲੋਕ ਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਮੁਹਾਲੀ
 ਮੁੱਲ : 250/-ਰੁ. ਪੰਨੇ : 152 ਸਾਲ 2012

8. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਉਂ ਦੇ ਬਾਲ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ
 ਖੋਜਾਰਥੀ : ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੌਂ
 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਲੋਕ ਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਮੁਹਾਲੀ
 ਮੁੱਲ : 195/-ਰੁ. ਪੰਨੇ : 104 ਸਾਲ : 2016
9. ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਦਾ ਮੁਦਈ ਡਾ. ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ (ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਉਂ ਰਚਿਤ : ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸੁਪਨਸਾਜ਼ - ਡਾ. ਐਮ. ਐਸ. ਰੰਧਾਵਾ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ)
 ਸੰਪਾਦਕ : ਡਾ. ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ
 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਤਰਲੋਚਨ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
 ਮੁੱਲ : 200/-ਰੁ. ਪੰਨੇ : 112 ਸਾਲ : 2017
10. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਉਂ ਦੀ ਚੋਣਵੀਂ ਕਵਿਤਾ
 ਸੰਪਾਦਕ : ਬੀ. ਅਲੈਕਸੇਈ (ਡਾ.)
 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਲੋਕ ਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਮੁਹਾਲੀ
 ਮੁੱਲ : 395/-ਰੁ. ਪੰਨੇ : 176 ਸਾਲ : 2015
11. ਮਾਣਮੱਤਾ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਉਂ
 ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ : ਡਾ. ਗੁਰਨਾਇਬ ਸਿੰਘ
 ਸੰਪਾਦਕ : ਡਾ. ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
 ਡਾ. ਵੀਰਪਾਲ ਕੌਰ
 ਮੁੱਖ ਸਲਾਹਕਾਰ : ਡਾ. ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸੋਮਲ
 ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਹਿਯੋਗ : ਡਾ. ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ
 ਡਾ. ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ
 ਨਾਵਲਕਾਰ ਜਸਬੀਰ ਮੰਡ

ਇਹ ਵੱਡਾ ਅਕਾਰੀ, ਖੂਬਸੂਰਤ ਦਿੱਖ ਤੇ ਫੋਟੋਆਂ ਸਮੇਤ ਅਭੀਨੰਦਨ-ਗ੍ਰੰਥ ਵਰਗੀ ਖੋਜ ਪੁਸਤਕ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਉਂ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ, ਪਿਛੋਕੜ,

ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ, ਸਾਹਿਤਕ ਜੱਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕ, ਅਧਿਆਪਨ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਦੇਣ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚੀ ਦੇਣ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਧਾਵਾਂ, ਮਾਨਾਂ-ਸਨਮਾਨਾਂ ਅਤੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਪੂਰੀ ਝਲਕ, ਖਤਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਦਿਕ ਵੇਰਵੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਸੰਜੋਏ ਗਏ ਹਨ। ਮਿਆਰੀ, ਪੜ੍ਹਨਯੋਗ ਤੇ ਪੁਆਧ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਤਰਜਮਾਨੀ ਕਰਦੀ ਸਾਂਭਣ ਯੋਗ ਦਸਤਾਵੇਜ਼।

* * *

ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਸਹੋੜਾਂ ਵਾਲਾ (ਗਿਆਨੀ)

- ਜਨਮ ਮਿਤੀ : 18 ਅਗਸਤ, 1900
ਮਾਤਾ : ਗਣੇਸ਼ ਕੌਰ
ਪਿਤਾ : ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ
ਜਨਮ ਭੋਇੰ : ਉੜੀਸਾ
ਵਾਸੀ : ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ. ਸਹੋੜਾਂ, ਤਹਿ/ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਬਾਲਾ,
(ਹੁਣ ਮੁਹਾਲੀ)
ਵਿੱਦਿਅਕ ਯੋਗਤਾ : ਮੈਟ੍ਰਿਕ, ਗਿਆਨੀ
ਅਹੁਦਾ : ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਕੂਮਤ ਸਮੇਂ ਫੌਜ 'ਚ ਤਸੀਹੇ
ਝੱਲਣ ਪਿੱਛੋਂ ਨੌਕਰੀ ਛੱਡੀ। ਲਾਂਸ ਦਫੇਦਾਰ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਕਈ
ਅਹੁਦਿਆਂ ਤੇ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਸਕੂਲ ਅਧਿਆਪਕ
ਵੀ ਰਹੇ।
ਦੇਹਾਂਤ : 15 ਜਨਵਰੀ, 1995
ਰਚਨਾਵਲੀ : 1. ਨਿਰਾਲੀ ਚਮਕ (ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜੰਗ)
2. ਇਮਲੀ ਵਾਲੇ ਬਾਬਾ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ (ਜੀਵਨੀ)
ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ (1940)
3. ਨੂਰੀ ਦਰ ਦਾ ਰਹੱਸ (ਲੇਖ ਸੰਗ੍ਰਹਿ)
4. ਲਗਭਗ ਇੱਕ ਦਰਜਨ ਡਾਇਰੀਆਂ 'ਚ
ਲਿਖਿਆ ਅਣਛਪਿਆ ਗੁਰਮਤਿ ਸਾਹਿਤ

ਰੋਇਆ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :

1. ਨਿਰਾਲੀ ਚਮਕ (ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜੰਗ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ)

ਸੰਪਾਦਕ : ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਉਂ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਲੋਕ ਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਮੁਹਾਲੀ

ਮੁੱਲ : 120/- ਰੁ. ਪੰਨੇ: 64 ਵਰ੍ਹਾ : 2017

ਤੀਜੀ ਵਾਰ ਸੋਧ ਕਰਕੇ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਉਂ ਵੱਲੋਂ ਸੰਪਾਦਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਇਹ ਰਚਨਾ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਤੇ ਚਾਲੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਅਦੁੱਤੀ ਸ਼ਾਹਦਤ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜੰਗ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅੱਖੀਂ ਡਿੱਠੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਵਰਗਾ ਹੈ। ਮੁੱਢ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਅਤੇ ਪੁਸਤਕ ਬਾਰੇ ਮੁੱਲਵਾਨ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪੁਸਤਕ 'ਚ ਦੁਰਲਭ ਫੋਟੋਆਂ ਵੀ ਸਾਂਭੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

2. ਨੂਰੀ ਦਰ ਦਾ ਰਹੱਸ (ਲੇਖ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ)

ਸੰਪਾਦਕ : ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਉਂ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਸਪਤਰਿਸ਼ੀ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਮੁੱਲ : 150/- ਰੁ: ਪੰਨੇ 96 ਵਰ੍ਹਾ: 2018

ਸ. ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਸਪੁੱਤਰ ਗਿ. ਰਤਨ ਸਿੰਘ (ਸਹੋੜਾਂ) ਦੇ ਉੱਦਮ ਸਦਕਾ, ਤੇਰਾਂ ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਡਾਇਰੀਆਂ 'ਚੋਂ ਇੱਕ ਡਾਇਰੀ 'ਚੋਂ ਚੋਣ ਕਰਕੇ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਉਂ ਨੇ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪੁਸਤਕ 'ਚ ਲੇਖਕ ਬਾਰੇ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਕੁਰਣਾਮਈ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਉਪਰੰਤ 33 ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧ ਕੇ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਲੇਖਾਂ 'ਚੋਂ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੀ ਵਿਦਵਤਾ ਤੇ ਠੁੱਕਦਾਰ ਵਾਰਤਕ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਟੁੰਬਦੀ ਹੈ।

ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਬਾਕੀ ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਡਾਇਰੀਆਂ 'ਚੋਂ ਵੀ ਚੋਣ ਕਰਕੇ ਲਿੱਪੀ-ਬੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

* * *

ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਡੂਮਫੇੜੀ (ਭਾਈ)

ਜਨਮ ਮਿਤੀ	:	21-07-1898
ਮਾਤਾ	:	ਜਾਤਣ
ਪਿਤਾ	:	ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ
ਜਨਮ ਭੋਇ	:	ਪਿੰਡ ਡੂਮਫੇੜੀ
ਵਾਸੀ	:	ਪਿੰਡ. ਡੂਮਫੇੜੀ, ਡਾਕ.ਤਹਿ. ਮੋਰਿਡਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ : ਰੂਪਨਗਰ (ਪੰਜਾਬ)
ਵਿੱਦਿਅਕ ਯੋਗਤਾ	:	ਗਿਆਨੀ
ਅਹੁਦਾ	:	ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ 'ਚ ਕਈ ਪਦਾਂ ਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਉਪਰੰਤ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਡਾ. ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨਿਭਾਈਆਂ।
ਦੇਹਾਂਤ	:	07-12-1972

ਰਚਨਾਵਲੀ : ਪ੍ਰੋ. ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪਦਮ ਦੇ ਲਿਖਣ ਅਨੁਸਾਰ :

1. ਉਦਾਸੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਵਿਥਿਆ
2. ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ ਗ੍ਰੰਥ-ਅਰਥਾਤ ਖਾਲਸਈ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ
(ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਦਸਵੀਂ) (1953, 1965, 2000)
3. ਗੁਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ
4. ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸ਼ਬਦਾਰਥ (ਭਾਗ 1 ਅਤੇ 2)
5. ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਯਾਦਗਾਰਾਂ
6. ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ
7. ਸਿੱਖ ਰੈਫਰੈਂਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਦੀਆਂ ਪੁਰਾਤਨ ਹੱਥ-ਲਿਖਤਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ
8. ਫੁਟਕਲ ਲੇਖ (ਅਸੰਚਿਤ)
9. ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਬੀੜਾਂ

ਪੁਆਧ ਖੇਤਰ ਦੇ ਇਸ ਮਹਾਨ ਗੁਰਮਤਿ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਤੇ ਟਕਸਾਲੀ ਖੋਜੀ ਦੀਆਂ ਸਾਹਿਤਕ-ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਦੁੱਤੀ ਹਨ। ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਿਰੜੀ ਖੋਜੀ ਵਿਦਵਾਨ ਬਾਰੇ, ਉਹ ਚਰਚਾ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਜਿੰਨੀ ਦੇ ਉਹ ਹੱਕਦਾਰ ਸਨ। ਕੇਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਬਾਰੇ ਡਾ. ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪਦਮ ਨੇ ਜ਼ਰੂਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਹੋਇਆ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :

1. ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਟਕਸਾਲੀ ਖੋਜੀ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਡੂਮਛੇੜੀ

ਲੇਖਕ : ਡਾ. ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸੋਮਲ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਦਰਜ਼, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਮੁੱਲ : 180/-ਰੁ: ਪੰਨੇ: 128 ਵਰ੍ਹਾ: 2018

ਡਾ. ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸੋਮਲ ਨੇ ਉਕਤ ਖੋਜ ਪੁਸਤਕ ਬਹੁਤ ਸੁਹਿਰਦ ਤੇ ਮਿਹਨਤੀ ਲਗਨ ਨਾਲ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਡੂਮਛੇੜੀ ਬਾਰੇ ਏਦਾਂ ਦਾ ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਯਤਨ ਹੈ। ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਦੋ ਭਾਗ ਹਨ ਤੇ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ : ਪਿੰਡ ਡੂਮਛੇੜੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਬਚਪਨ, ਵਿੱਦਿਆ, ਰੋਟੀ-ਰੋਜ਼ੀ ਦੀ ਭਾਲ, ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਤੇ ਅਨੋਖਾ ਖੋਜੀ ਸੁਭਾਅ।

ਭਾਗ ਦੂਜਾ : ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਉਪਲਬਧ ਲਿਖਤਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ, ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਰਸ਼ਨ, ਉਦਾਸੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਵਿਥਿਆ, ਗੁਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਤੇ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਖੋਜ ਭਰਪੂਰ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮਾਂ ਸਮੇਤ ਭਰਪੂਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਨੋਟ : ਡਾ. ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸੋਮਲ ਨੇ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਡੂਮਛੇੜੀ ਦੇ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਛਪੇ ਮਨੋਹਰ ਲੇਖਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ, ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਦਰਜ਼ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾ ਹਿੱਤ ਭੇਜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੋਰ ਖੋਜ ਕਰਨ ਲਈ ਯਤਨ ਜ਼ੁਟਲਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

* * *

ਰੱਬੀ ਬੈਰੋਪੁਰੀ

- ਜਨਮ ਮਿਤੀ : 6-6-1937
ਮਾਤਾ : ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ
ਪਿਤਾ : ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਟਿਵਾਣਾ
ਜਨਮ ਭੋਇੰ : ਪਿੰਡ ਬੈਰੋਪੁਰ
ਵਾਸੀ : ਪਿੰਡ. ਬੈਰੋਪੁਰ, ਡਾਕ. ਲਾਂਡਰਾਂ,
ਤਹਿ/ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੁਹਾਲੀ (ਪੰਜਾਬ)
ਵਿੱਦਿਅਕ ਯੋਗਤਾ : ਮਿਡਲ ਪਾਸ
ਅਹੁਦਾ : ਭਗਤ ਆਸਾ ਰਾਮ ਬੈਦਵਾਣ ਦੀ ਪੁਆਧੀ ਅਖਾੜਾ
ਗਾਇਨ ਪਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਲੋਕ-ਦਿਲਾਂ ਤਕ ਪੁਜਾਉਣ
ਵਾਲਾ ਉੱਘਾ ਗਾਇਕ ਤੇ ਲੇਖਕ।
ਰਚਨਾਵਲੀ : 1. ਯਾਦਾਂ ਤੇਰੀਆਂ ਦਾ ਦਰਦ (ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ)
2. ਰੱਬੀ ਪ੍ਰੀਤ ਦਾ ਪਿਆਲਾ (ਬੈਂਤ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ)

ਹੋਇਆ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ :

ਪੁਆਧ ਵਿੱਚ ਅਖਾੜਾ ਗਾਇਨ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ
(ਰੱਬੀ ਬੈਰੋਪੁਰੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ) (ਐਮ. ਫਿਲ.)

ਖੋਜਾਰਥੀ : ਮਨਮੋਹਨ ਕੌਰ (ਸੰਤੋ ਮਾਜਰਾ)

ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ

ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਸਾਲ 2002-2003

* * *

ਭਾਗ - ਦੂਜਾ

ਪੁਆਧ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ
ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਨਾਂ, ਲੇਖਕ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ,
ਮੁੱਲ, ਪੰਨੇ, ਸਾਲ ਅਤੇ ਸੰਖੇਪ ਟਿੱਪਣੀ

ਪੁਆਧੀ ਸ਼ਬਦ ਕੋਸ਼

- ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ (ਪਟਿਆਲਾ)
ਦੂਜੀ ਐਡੀਸ਼ਨ (2008)
- ਸੋਧਕ : ਡਾ. ਐਸ. ਐਸ. ਕਿਸ਼ਨਪੁਰੀ
ਪੰਨੇ : 282 ਮੁੱਲ : 54/- ਰੁ:
- ਸੰਪਾਦਕੀ ਮੰਡਲ : ਬਲਬੀਰ ਕੌਰ (ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ)
- ਵਿਸ਼ਵ ਕੀਰਤੀ : ਸਹਾਇਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ
- ਸਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੰਦਾ : ਸਹਾਇਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ
- ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਕੰਮੇਆਣਾ : ਖੋਜ ਸਹਾਇਕ

ਮੁੱਢਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ 'ਚ ਉਪ-ਭਾਸ਼ਾ ਬਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਉਪ-ਬੋਲੀ ਪੁਆਧੀ 'ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਭੂਗੋਲਿਕ ਖੇਤਰ, ਭੂਗੋਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਈਆਂ, ਪੁਆਧੀ ਕੋਸ਼ ਦੀ ਬਣਤਰ, ਵਿਆਕਰਨਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਈਆਂ ਤੇ ਭੇਦ ਅਤੇ ਤਰਤੀਬ ਤੇ ਤਕਨੀਕ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ।

ਕੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਪੈਂਤੀ-ਅੱਖਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪੁਆਧੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਟਕਸਾਲੀ ਭਾਸ਼ਾ ਰਾਹੀਂ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਤੀਜੀ ਐਡੀਸ਼ਨ 'ਚ ਹੋਰ ਪੁਆਧੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਬਦ-ਕੋਸ਼ ਅੱਛਾ ਉੱਦਮ ਹੈ।

* * *

ਪੁਆਧੀ ਲੋਕ-ਗੀਤ

- ਲੇਖਕ : ਡਾ. ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ
ਮੁਖੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ
ਪੋਸਟ ਗਰੈਜੂਏਟ ਬੇਸਿਕ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਕਾਲਜ
ਸੈਕਟਰ 20 ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।
- ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਲੋਕ ਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।
ਪੰਨੇ : 204 ਮੁੱਲ : 200/- ਰੁ: ਵਰ੍ਹਾ : 2009

ਡਾ. ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੁਆਧੀ ਲੋਕ-ਗੀਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਗ੍ਰਹਿਣ ਦਾ ਕਾਰਜ ਬੜੀ ਨਿਸ਼ਠਤਾ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੂੰਹੋਂ -ਬੋਲੇ ਜਾਂਦੇ ਲੋਕ-ਗੀਤਾਂ ਨੂੰ ਮੂਲ-ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਦਿਆਂ ਤਸੱਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਭਾਗ ਹਨ : ਪੁਆਧੀ ਲੋਕ-ਗੀਤ, ਪੁਆਧ : ਇਕ ਜਾਣ ਪਛਾਣ, ਪੁਆਧੀ ਵਿਆਹ ਗੀਤ, ਪੁਆਧੀ ਲੋਕ ਗੀਤ, ਲੰਮੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਤੇ ਪੁਆਧੀ ਧਾਰਮਿਕ ਲੋਕ-ਗੀਤ। ਲੇਖਕ ਦੇ ਲਿਖਣ ਅਨੁਸਾਰ ਪੁਆਧੀ ਲੋਕ-ਗੀਤਾਂ ਵਿਚ ਪੁਆਧੀ ਜਨ-ਜੀਵਨ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੂਪਮਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਲੋਕ-ਗੀਤ ਪੁਆਧ ਦੇ ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ ਅੰਬਾਲੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਹਨ। ਲੋਕ-ਗੀਤਾਂ , ਪੁਆਧ ਤੇ ਪੁਆਧੀ ਭਾਸ਼ਾ ਬਾਰੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਬਹੁਤ ਖੋਜ ਭਰਪੂਰ ਹੈ।

* * *

ਪੁਆਧ ਦਰਪਣ
(ਅਤੀਤ ਦੇ ਝਰੋਖੇ ਥੀਂ)
(ਪਰਾਗਾ ਪਹਿਲਾ)

ਸੰਪਾਦਕ : ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਉਂ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਥ, ਪੰਜ ਨਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਲਾਂਬੜਾ-ਜਲੰਧਰ
ਪੰਨੇ : 144 ਮੁੱਲ : 140/- ਰੁ: ਵਰ੍ਹਾ : 2006

ਪੁਆਧ ਬਾਰੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਖੋਜ-ਪੁਸਤਕ ਜਿਸ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸ਼ਲਾਘਾ ਹੋਈ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ 22 ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਖੋਜ ਪੱਤਰ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਪੁਆਧ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ 'ਤੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਚਾਰ ਅਧਿਆਇ ਹਨ :

1. ਪੁਆਧ ਦੀ ਧਰਤੀ ਵਿਭਿੰਨ ਰੰਗਾਂ ਦੀ ਨਦੀ (ਪੁਆਧੀ ਇਲਾਕਾ, ਭੂਗੋਲ, ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ)
2. ਜੰਗਾਂ ਯੁੱਧਾਂ ਦੀ ਰਣ-ਭੂਮੀ ਪੁਆਧ (ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਿਛੋਕੜ, ਜੰਗ ਤੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਨ ਦੀ ਕਰਮ ਭੂਮੀ)
3. ਪੁਆਧ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਰੰਗ (ਜਨ-ਜੀਵਨ, ਰਹੁ-ਰੀਤਾਂ, ਰਸਮਾਂ, ਅਖਾੜਾ ਪਰੰਪਰਾ)
4. ਪੁਆਧ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨਾਲ ਗਲਵਕੜੀ (ਦਰਿਆ, ਨਦੀਆਂ, ਨਾਲੇ, ਫਸਲਾਂ, ਬਨਸਪਤੀ)

ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਤੋਂ ਭਰਪੂਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਸ. ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ (ਯੂ. ਕੇ.) ਅਤੇ ਡਾ. ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਲਾਂਬੜਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾ ਹੋਈ। ਮਿਆਰੀ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਦਿੱਖ।

* * *

ਧਰਤ ਪੁਆਧ

(ਪਰਾਗਾ ਦੂਜਾ)

ਸੰਪਾਦਕ : ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਉਂ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਥ, ਪੰਜ ਨਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਲਾਂਬੜਾ-ਜਲੰਧਰ
ਮੁੱਲ : 400/- ਰੁ: ਪੰਨੇ : 296 ਵਰ੍ਹਾ : 2016

ਧਰਤ ਪੁਆਧ (ਭਾਗ ਦੂਜਾ) ਸ੍ਰੀ ਦਾਉਂ ਦੀ 10 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਘਾਲਣਾ ਤੇ ਖੋਜ ਕਾਰਜ ਦੀ ਮੂੰਹ ਬੋਲਦੀ ਤਸਵੀਰ ਹੈ। ਵੱਡ ਅਕਾਰੀ ਪੁਸਤਕ ਸਭ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਬਾਰਾਂ ਅਧਿਆਇ ਹਨ। ਪੁਆਧ ਦੇ ਹਰ ਪੱਖ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪੁਆਧ ਦੇ ਭੂਗੋਲਿਕ, ਭਾਸ਼ਾਈ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ, ਇਤਿਹਾਸਕ, ਧਾਰਮਿਕ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਤਕ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਬਾਰੇ ਇਹ ਹਵਾਲਾ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰੇਗੀ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਨਾਲ ਪੁਆਧ ਖੇਤਰ ਦੀ ਪਛਾਣ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡੀ ਚਿੰਤਨ ਦਾ ਲਖਾਇਕ ਬਣ ਗਈ ਹੈ। ਸੰਪਾਦਕ ਦੀ ਸੂਝ-ਸਿਆਣਪ ਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਪੁਆਧ ਭੂ-ਖੰਡ ਜਗਮਗਾ ਉੱਠਿਆ ਹੈ।

* * *

ਪੁਆਧੀ ਉਪਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵਿਆਕਰਨ

- ਲੇਖਿਕਾ : ਪ੍ਰੋ. ਹਰਪ੍ਰਵੀਨ ਕੌਰ
Assistant Professor, D.E.S. -MDRC
Panjabi University, Chandigarh.
- ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਲੋਕ-ਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਮੁਹਾਲੀ
ਮੁੱਲ : 250/- ਰੁ: ਪੰਨੇ : 144 ਵਰ੍ਹਾ : 2018

ਡਾ. ਗੁਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਡੀਨ, ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀ ਫੈਕਲਟੀ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ, ਪ੍ਰੋ. ਹਰਪ੍ਰਵੀਨ ਕੌਰ ਨੇ ਵਿਆਕਰਨ ਲਿਖਣ ਦੇ ਕਠਨ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਬੜੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਏਦਾਂ ਦੀ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਪੁਸਤਕ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਪੰਜ ਅਧਿਆਇ ਹਨ:

1. ਵਿਆਕਰਨ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ : ਪਰੰਪਰਾ ਅਤੇ ਅਜੋਕੀ ਸਥਿਤੀ
2. ਪੁਆਧੀ ਦੀ ਧੁਨੀ ਵਿਉਂਤ
3. ਪੁਆਧੀ ਦੀ ਰੂਪ ਵਿਉਂਤ
4. ਪੁਆਧੀ ਦੀ ਵਾਕ ਵਿਉਂਤ
5. ਪੁਆਧੀ ਦੀ ਅਰਥ ਵਿਉਂਤ

ਅੰਤਿਕਾ : ਪੁਸਤਕ ਸੂਚੀ

ਪੁਆਧ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਖੇਤਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀ ਆਂਚਲਿਕਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੋਰ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਿਆਕਰਨ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਇੱਕ ਮਾਡਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਆਪਣੀ ਵੱਖਰੀ ਮਹੱਤਤਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲੇਖਿਕਾ ਨੇ ਪੁਆਧ ਦਰਪਣ, ਧਰਤ ਪੁਆਧ, ਕਥਾ ਪੁਰਾਤਨ ਪੁਆਧ ਕੀ ਅਤੇ ਪੁਆਧੀ ਅਖਾੜੇ ਕੀ ਇਕ ਰਾਤ (ਸੰਪਾਦਕ : ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਉਂ) ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਸਮੱਗਰੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਹੈ।

* * *

ਪੁਆਧੀ ਜਲਸਾ ਅਤੇ ਕਵੀਸ਼ਰੀ ਪਰੰਪਰਾ ਤੇ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ (ਖੋਜ-ਪੁਸਤਕ)

ਲੇਖਕ : ਡਾ. ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ
ਮੁਖੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ
ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ ਰੂਪਨਗਰ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਲੋਕ-ਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਮੁਹਾਲੀ
ਮੁੱਲ : 395/- ਰੁ: ਪੰਨੇ : 162 ਵਰ੍ਹਾ : 2019

ਡਾ. ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ 'ਚ ਡਾ. ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਕਤ ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਪੀ. ਐਚ. ਡੀ. ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੋਧ ਕੇ ਪੁਸਤਕ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ 'ਚ ਛੇ ਅਧਿਆਇ ਹਨ :

1. ਪੁਆਧ ਖੇਤਰ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਲੋਕ-ਮਨੋਰੰਜਨ
2. ਪੁਆਧੀ ਜਲਸੇ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ
3. ਭਗਤ ਆਸਾ ਰਾਮ ਬੈਦਵਾਣ ਤੇ ਪੁਆਧੀ ਜਲਸਾ
4. ਪੁਆਧ ਦੀ ਕਵੀਸ਼ਰੀ ਪਰੰਪਰਾ
5. ਕਵੀਸ਼ਰ ਰੋਣਕ ਸਿੰਘ ਚੰਨੀ ਕਲਾਂ : ਜੀਵਨ ਤੇ ਰਚਨਾ
6. ਕਵੀਸ਼ਰ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਮੀਂਢੇਮਾਜਰਾ : ਜੀਵਨ ਤੇ ਰਚਨਾ

ਭਾਗ ਦੂਜਾ :

ਪੁਆਧ ਦੀਆਂ ਅਲੋਪ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਕਲਾਵਾਂ

- ੳ) ਪੁਆਧੀ ਜਲਸਾ
- ਅ) ਪੁਆਧੀ ਕਵੀਸ਼ਰੀ
- ੲ) ਪੁਆਧ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਲਾਵਾਂ

ਇਹ ਖੋਜ-ਪੁਸਤਕ ਡਾ. ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਘਾਲਣਾ ਦੀ ਉਪਜ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਜਲਸਾ ਦੀ ਥਾਂ ਅਖਾੜਾ ਸ਼ਬਦ ਪੁਆਧ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਜ਼ੁਬਾਨ 'ਤੇ ਵਧੇਰੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਪੁਆਧ ਦੀ ਪਛਾਣ ਤੇ ਵੱਖਰਤਾ ਪੁਆਧੀ ਅਖਾੜਾ ਪਰੰਪਰਾ ਗੌਣ ਕਰ ਕੇ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਨਿਵੇਕਲੀ ਪੁਸਤਕ ਅਕਾਦਮਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਸਲਾਹੁਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕਵੀਸ਼ਰ ਰੌਣਕ ਸਿੰਘ ਚੁੰਨੀ ਕਲਾਂ ਅਤੇ ਕਵੀਸ਼ਰ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਮੀਂਢੇਮਾਜਰਾ ਦੀ ਕਲਾ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵੇਰ ਖੋਜ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

* * *

ਮੇਲੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਰੂਪਨਗਰ

ਲੇਖਕ : ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਕੋਰੇ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਅਦਾਰਾ ਜਨ ਸਮਾਚਾਰ, ਰੂਪਨਗਰ
ਮੁੱਲ : ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਪੰਨੇ : 190 ਵਰ੍ਹਾ : 2012

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਮੁੱਢ ਵਿੱਚ ਸੰਦੇਸ਼ ਹਨ। ਫਿਰ ਲੇਖਕ ਨੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਰੂਪਨਗਰ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਇਤਿਹਾਸ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਤੇ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਵੀ।

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ 95 ਮੇਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਉਪਲਬਧ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਲੇਖਕ ਦੀ ਕਈ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਘਾਲਣਾ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪੱਖੋਂ ਮੇਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਰੋਚਿਕ ਹੈ। ਪੁਆਧ ਦੇ ਮੇਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਇਹ ਪਹਿਲ-ਕਦਮੀ ਹੈ। ਖੋਜਾਰਥੀਆਂ ਲਈ ਹੋਰ ਵਿਸਥਾਰ ਜਾਨਣ ਲਈ, ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਕੋਸ਼ ਦਾ ਕੰਮ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ।

* * *

ਪੁਆਧ ਕੇ ਘਰਾਣਾਂ ਕਾ ਆਟਾ

ਲੇਖਕ : ਭੂਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਟੋਰਵਾਲਾ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਲੋਕ-ਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਮੁਹਾਲੀ
ਮੁੱਲ : 175/-ਰੁ. ਪੰਨੇ : 104 ਵਰ੍ਹਾ : 2014

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਈ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਲੇਖਕ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਸ਼ੈਲੀ (ਰਹਿਤਲ) ਤੇ ਅਜੋਕੀਆਂ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬੈਦਵਾਣੀ (ਲੋਕ-ਪੁਆਧੀ) ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਤੁੱਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਗਿਆਰਾਂ ਲੇਖਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਰੋਚਿਕ ਹਨ। ਦੂਜੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ਵੀ ਛਪ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਭੂਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਟੋਰਵਾਲਾ ਪੁਆਧੀ ਗੀਤਕਾਰ ਤੇ ਗਾਇਕ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਕਰੀਬ ਅੱਧੀ ਦਰਜਨ ਗੀਤ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਛਪ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

94/ ਪੁਆਧ ਤੇ ਪੁਆਧ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ 'ਤੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ : ਸੰਦਰਭ ਕੋਸ਼

ਮੇਰੀਆਂ ਪੈੜਾਂ ਮੇਰਾ ਸਫਰ

(ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ)

ਲੇਖਕ : ਇੰਜ. ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ (ਡੇਰਾਬਸੀ)
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਸੰਪਾਦਕ : ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ
ਕਾਫ਼ਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ਮੁੱਲ : 51/- ਰੁ. ਪੰਨੇ : 122 ਵਰ੍ਹਾ : 1997

ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਭਰੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦੀ, ਇਹ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ ਪੁਆਧ ਖੇਤਰ ਬਾਰੇ ਵੀ ਪੁਰਾਣੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਨੁਵਾਦ ਵੀ ਹੋਇਆ। ਪੁਆਧ ਦੇ ਜੰਮਪਲ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਟੁੰਬਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ।

* * *

ਪੁਆਧੀ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦੀ ਪੇਂਡੂ ਵਿਰਾਸਤ

ਲੇਖਕ : ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ ਨਿਰਮਾਣ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਲੋਕ-ਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਮੁਹਾਲੀ
ਮੁੱਲ : 150/-ਰੁ. ਪੰਨੇ : 152 ਵਰ੍ਹਾ : 2009

ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਪੁਆਧੀ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦੀ ਪੇਂਡੂ ਵਿਰਾਸਤ ਉਨੀਵੀਂ-ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਪੁਆਧੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਦਿਆਲਪੁਰਾ ਸੋਢੀਆਂ (ਦੌਲਤ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ) ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਪੇਂਡੂ-ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਯਥਾਰਥਿਕ ਤਸਵੀਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੈ।

* * *

ਆਓ ਪੁਆਧੀ ਗੀਤ ਸੁਣਾਯਾ

ਲੇਖਕ : ਚਰਨ ਪੁਆਧੀ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਸੰਗਮ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼, ਪਟਿਆਲਾ
ਸਹਿਯੋਗੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਥ ਲਾਂਬੜਾ, ਜਲੰਧਰ
ਮੁੱਲ : 125/-ਰੁ. ਪੰਨੇ : 144 ਵਰ੍ਹਾ : 2015

ਪੁਆਧ ਦੀ ਪੂਰਬੀ ਗੁੱਟ ਹਰਿਆਣਾ ਖੇਤਰ 'ਚ ਜਿਹੜੀ ਲੋਕ-ਬੋਲੀ ਪੁਆਧੀ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਰੰਗ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਚਰਨ ਪੁਆਧੀ ਨੇ ਉਸ ਲੋਕ-ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗੀਤ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਕਾਵਿ-ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਹ ਨਿਵੇਕਲੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਚਰਨ ਪੁਆਧੀ ਨੇ ਪੁਆਧੀ ਬੁਝਾਰਤਾਂ, ਪੁਆਧੀ ਬਾਲ-ਗੀਤ, ਪੁਆਧੀ ਦੋਹੜੇ, ਪੁਆਧੀ ਮਿਨੀ ਕਹਾਣੀ ਅਤੇ ਪੁਆਧ ਦਰਸ਼ਨ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਹਰਿਆਣਵੀ-ਚਾਸ ਇਸ ਲੋਕ-ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਪਰਤੱਖ ਹੈ।

* * *

ਗਾਥਾ ਸ੍ਰੀ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ

ਲੇਖਕ : ਡਾ. ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਮਾਵੀ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਸ਼ੁ ਜਗ ਮਹਿ ਚਾਨਣ-
ਐਸ. ਏ. ਐਸ. ਨਗਰ, ਮੁਹਾਲੀ, ਭਵਨ ਨੰ:6, ਫੇਜ਼ 3 ਏ
ਮੁੱਲ : 150/-ਰੁ. ਪੰਨੇ : 245 ਵਰ੍ਹਾ : 2019

ਡਾ. ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਮਾਵੀ ਗੁਣਵਾਨ ਖੋਜੀ ਵਿਦਵਾਨ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਈ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਘਾਲਣਾ ਘਾਲ ਕੇ ਇਹ ਖੋਜ-ਪੁਸਤਕ ਲਿਖੀ ਹੈ। 'ਗਾਥਾ ਸ੍ਰੀ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ' 'ਚ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਹਨ

ਜਿਹੜੇ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਜੂਝਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ। ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਅਨੰਦਗੜ੍ਹ ਛੱਡਣਾ, ਜੰਗ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਗੜ੍ਹੀ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲਣਾ, ਸਾਰੇ ਵੇਰਵਿਆਂ ਨੂੰ ਘੋਖ-ਪੜਤਾਲ ਕਰਕੇ ਕਾਨੀਬੰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਅਸਲੋਂ ਹੀ ਵੱਖਰੀ ਤੇ ਨਵੀਂ ਖੋਜ ਹੈ।

ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਲਈ ਕੁਝ ਦੁਰਲਭ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵੀ ਸਾਂਭੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਪੁਆਧ ਦੇ ਜੰਮ-ਪਲ ਪੰਜ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹਨ।

* * *

ਕਿੱਸੇ ਪੁਆਧ ਕੇ

ਲੇਖਕ : ਗਿਆਨੀ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੰਡਿਆਲੀ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਚੱਕ ਸਤਾਰਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਰਾਜਪੁਰਾ (ਪਟਿਆਲਾ)

ਮੁੱਲ : 150/-ਰੁ. ਪੰਨੇ : 190 ਵਰ੍ਹਾ : 2020

ਲੇਖਕ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ-ਅਨੁਭਵ, ਯਾਦਾਂ, ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੇ ਪੁਆਧੀ ਲੋਕ-ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀਆਂ ਝਲਕਾਂ ਨੂੰ ਪੁਆਧੀ (ਬੈਦਵਾਣੀ ਰੰਗ) ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਲਿਖ ਕੇ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪੁਸਤਕ ਰੋਚਿਕਤਾ ਭਰਪੂਰ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਦੀ ਇਹ ਪਲੇਠੀ ਰਚਨਾ ਜੀਵਨ ਅਨੁਭਵ ਦਾ ਲੋਕ-ਧਰਾਈ ਰੰਗ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ।

* * *

ਪੁਆਧ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਾ

(ਖੋਜ ਪੁਸਤਕ)

ਲੇਖਿਕਾ : ਦਲਜੀਤ ਕੌਰ ਦਾਉਂ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਤਰਲੋਚਨ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਮੁੱਲ : 200/-ਰੁ. ਪੰਨੇ : 108 ਵਰ੍ਹਾ : 2017

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ, ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ, ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਰਮਭੂਮੀ ਪੁਆਧ ਦੇ ਪਰਿਪੇਖ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਤਾ ਤੇ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਚਿਤਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੁਆਧ ਖੇਤਰ ਦੀ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਲਈ ਅਦੁੱਤੀ ਦੇਣ, ਪੁਸਤਕ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਹੀ ਪਤਾ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਲੇਖਿਕਾ ਨੇ ਪੁਆਧ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਖੋਜ ਕਰਕੇ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਸੋਚਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸਪੁੱਤਰ (ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ) ਪੁਆਧ 'ਚ ਹੀ ਜੰਮੇ ਤੇ ਪੁਆਧ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪਾ ਗਏ। ਪੂਜਨੀਕ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਦੇ ਪੇਕੇ ਪੁਆਧ ਦੇ ਪਿੰਡ ਲਖਨੌਰ (ਨੇੜੇ ਅੰਬਾਲਾ) ਸਨ ਤੇ ਆਪ ਨੇ ਅੰਤਿਮ ਸਵਾਸ ਵੀ ਸਰਹਿੰਦ ਪੂਰੇ ਕੀਤੇ।

* * *

ਕਰਮਾਂ ਵਾਲੀ

(ਨਾਵਲ)

ਲੇਖਕ : ਡਾ. ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਲਾਲ ਜ਼ਾਕਿਰ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਆਰਸੀ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼,
ਚਾਂਦਨੀ ਚੌਕ, ਦਿੱਲੀ-6

ਮੁੱਲ : 100/-ਰੁ. ਪੰਨੇ : 176 ਵਰ੍ਹਾ : 1994

ਡਾ. ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਲਾਲ ਜ਼ਾਕਿਰ ਉਰਦੂ ਤੇ ਹਿੰਦੀ 'ਚ ਲਗਭਗ ਇੱਕ ਦਰਜਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਲੇਖਕ ਹੋਇਆ। ਜਿਸ ਨੇ ਪੁਆਧ ਖੇਤਰ ਦੀ 1947 ਦੀ ਵੰਡ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਇੱਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ

ਪਾਕਿਸਤਾਨ 'ਚ ਵੱਸਣ ਦੀ ਕਰੁਣਾਮਈ ਗਾਥਾ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਾਰਮਿਕ ਵਾਰਤਕ 'ਚ ਲਿਖਿਆ। 1947 ਦੀ ਵੰਡ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 47 ਸਾਲਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਇਹ ਨਾਵਲ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਹੋਇਆ। ਕਰਮਾਂਵਾਲੀ (ਪਤਨੀ), ਫੈਜ਼ਾ (ਪਤੀ) ਤੇ ਖੁਜ਼ੀਆ (ਪੁੱਤਰ) ਪੁਆਧ ਦੇ ਰੋਪੜ ਨੇੜਲੇ ਪਿੰਡ ਬਾਲਸੰਡਾ ਤੇ ਪਿੰਡ ਸਿਸਵਾਂ ਘਾੜ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਜੰਮਪਲ ਸਨ।

1947 ਦੇ ਵੰਡ ਦੁਖਾਂਤ ਨਾਲ 'ਪਿੰਜਰ' ਅਤੇ 'ਟ੍ਰੇਨ ਟੂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ' ਨਾਵਲਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਤਾਂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਨਾਵਲ ਚਰਚਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਿਆ।

ਪੁਆਧ ਖੇਤਰ ਦੇ ਸੰਤਾਪ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ, ਇਹ ਨਾਵਲ 'ਕਰਮਾਂਵਾਲੀ' ਦੀ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਕਥਾਗਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜੋ ਕਮਾਲ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਹੈ।

* * *

ਹਰਿਆਣਾ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਖੋਜ-ਸਾਹਿਤ

ਸੰਪਾਦਕ : ਡਾ. ਨਰਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ
 ਐਸੋਸੀਏਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ
 ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਯਮਨਾਨਗਰ (ਹਰਿਆਣਾ)

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਹਰਿਆਣਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ (ਪੰਚਕੂਲਾ)
 ਮੁੱਲ : 400/-ਰੁ. ਪੰਨੇ : 185 ਵਰ੍ਹਾ : 2013

ਹਰਿਆਣਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਦੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਅਧੀਨ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਖੋਜ-ਪੱਤਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਡਾ. ਨਰਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਖੋਜ ਭਰਪੂਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਰਚਨਾ 'ਪੁਆਧ ਅਤੇ ਪੁਆਧੀ ਭਾਸ਼ਾ : ਸਿਧਾਂਤਕ ਤੇ ਵਿਹਾਰਕ ਪਰਿਪੇਖ' ਹੈ। ਅਕਾਦਮੀ ਦਾ ਇਹ ਉਪਰਾਲਾ ਅਕਾਦਮਿਕ ਪੱਖੋਂ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਹੈ। ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਹਰਿਆਣਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਵੱਲੋਂ ਪੁਰਸਕ੍ਰਿਤ ਵੀ ਕੀਤੀ ਗਈ।

* * *

ਭੁਰਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ

(ਨਾਵਲ)

ਲੇਖਿਕਾ : ਮੀਨਾ ਨਵੀਨ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਕਲਮ ਧਾਰਾ ਅੰਬਾਲਾ (ਹਰਿਆਣਾ)

ਮੁੱਲ : 299/- ਰੁ. ਪੰਨੇ : 227 ਵਰ੍ਹਾ : 2017

ਮੀਨਾ ਨਵੀਨ ਦਾ ਇਹ ਪਲੇਠਾ ਨਾਵਲ ਹੈ। ਲੇਖਿਕਾ ਨੇ ਪੁਆਧ ਖੇਤਰ ਦੇ ਲਾਲਝੂ-ਡੇਰਾਬਸੀ ਕੋਲ ਪੈਂਦੇ ਦੱਪਰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਪੰਨਰਾਜ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਬਣਾਈ ਤਿੰਨ ਮੰਜਲੀ ਸ਼ਾਹੀ ਹਵੇਲੀ ਦੀ, ਤਿੰਨ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦੀ ਖੁਰਦੀ ਵਿਰਾਸਤ ਤੇ ਮਾਨਵੀ-ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ 'ਚ ਪੈਂਦੀਆਂ ਤ੍ਰੇੜਾਂ ਨੂੰ ਆਂਚਲਿਕ-ਸ਼ੈਲੀ ਰਾਹੀਂ ਗਲਪੀਕਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਇਲਾਕਾਈ ਹੈ। ਸਰੀਕਾ, ਈਰਖਾ, ਲਾਲਚ ਤੇ ਸਮਾਂ ਇੱਕ ਖਾਨਦਾਨੀ ਕੁਨਬੇ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਅਧੋਗਤੀ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨਾਵਲ ਦੀ ਕਥਾ ਬਿਆਨ ਕਰਦੀ ਹੈ।

* * *

ਮੇਰਾ ਪੁਆਧ

(ਯਾਦਾਂ ਦੇ ਝੋਰੇਖੇ 'ਚੋਂ)

ਲੇਖਕ : ਡਾ. ਐਸ. ਐਸ. ਕਿਸ਼ਨਪੁਰੀ

ਸੰਪਾਦਕ : ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਉਂ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਪੇਸ਼ਕਸ਼ : ਰਘਬੀਰ ਰਚਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਮੁੱਲ : 90/- ਰੁ. ਪੰਨੇ : 71 ਵਰ੍ਹਾ : 2009

ਇਸ ਛੋਟੀ ਪਰੰਤੂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਿਤਾਬ 'ਚੋਂ ਪੁਆਧ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਮਹਿਕ ਮਾਣੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ 17 ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਰਾਹੀਂ ਲੇਖਕ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੁਆਧ ਦੇ ਲੋਕ-ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਚਿਤਰਿਆ ਹੈ। ਪੁਆਧ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬੀਤੇ ਜਨ-ਜੀਵਨ ਦੀ ਤਰਜਮਾਨੀ ਬਾਤਾਂ ਸੁਣਾਉਣ ਵਰਗੀ ਹੈ। ਵਿਰਸੇ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦਾ ਯਤਨ ਹੈ।

ਸੰਪਾਦਕ ਨੇ ਸਚਾਰੂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ-ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਤਰਤੀਬ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਡਾ. ਐਸ. ਐਸ. ਕਿਸ਼ਨਪੁਰੀ ਦੇ ਦੋ ਨਾਵਲ

1. ਸੰਘਰਸ਼ - ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਖੁਦ ਲੇਖਕ #272 ਅਜੀਤ ਨਗਰ ਪਟਿਆਲਾ
ਮੁੱਲ 100/- ਰੁ. ਪੰਨੇ 222 ਸਾਲ : 1993
2. ਮੰਜ਼ਲ - ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਖੁਦ ਲੇਖਕ-ਉਕਤ ਪਤਾ
ਮੁੱਲ 150/- ਰੁ. ਪੰਨੇ 292 ਸਾਲ : 1999

ਪੁਆਧ ਖੇਤਰ ਦੀ ਆਂਚਲਿਕਤਾ ਤੇ ਜਨ-ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹਨ।

* * *

ਰੰਗ ਪੁਆਧ ਕੇ

ਲੇਖਕ : ਡਾ. ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਬੈਦਵਾਣ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਪੰਜ ਨਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਥ ਲਾਂਬੜਾ ਜਲੰਧਰ
ਮੁੱਲ : 200/-ਰੁ. ਪੰਨੇ : 160 ਵਰ੍ਹਾ : 2008

ਲੇਖਕ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੇਂਡੂ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਪੁਆਧੀ ਬੈਦਵਾਣ ਰੰਗ ਵਾਲੀ ਭਾਸ਼ਾ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ, ਲੋਕ-ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਦੇਸੀ ਬਾਰਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਕਾਰਜ ਸ਼ੈਲੀ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪੁਸਤਕ ਚਰਚਿਤ ਹੋਈ ਤੇ ਦੂਜੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ਵੀ ਛਾਪੀ ਗਈ। ਪੁਆਧੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਥ ਮੁਹਾਲੀ ਦੀ ਹੱਲਾ-ਸ਼ੇਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਫਲ ਹੈ, ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਜਾਣਾ। ਮੁੱਖਬੰਦ ਡਾ. ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸੋਮਲ ਨੇ ਲਿਖਿਆ। ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਵੀ ਬਣੀ।

* * *

ਕਥਾ ਪੁਰਾਤਨ ਪੁਆਧ ਕੀ

ਲੇਖਕ : ਗਿਆਨੀ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਭੰਖਰਪੁਰ
ਸੰਪਾਦਕ : ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਉਂ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਤਰਲੋਚਨ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ਮੁੱਲ : 100/-ਰੁ. ਪੰਨੇ : 80 ਵਰ੍ਹਾ : 2012

ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀਆਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਥਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ, 'ਕਥਾ ਪੁਰਾਤਨ ਪੁਆਧ ਕੀ' ਅਸਲੋਂ ਹੀ ਵੱਖਰੀ ਵੰਨਗੀ, ਘੱਗਰ ਦੇ ਨੇੜਲੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ, ਪੁਆਧੀ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪੁਆਧੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਥ ਮੁਹਾਲੀ ਵੱਲੋਂ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਲਿਖਵਾਈ ਗਈ, ਜਿਸਦੀ ਦੂਜੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ਵੀ ਛਪੀ। ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਅਠਾਰਾਂ ਲੇਖਾਂ ਰਾਹੀਂ ਗਿ. ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਭੰਖਰਪੁਰ ਨੇ ਪੁਆਧੀ ਦੀ ਰਹਿਤਲ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਪੁਆਧੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਦੁਆਰ ਦਾ ਝਰੋਖਾ ਆਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

* * *

ਪੁਆਧੀ ਅਖਾੜੇ ਕੀ ਇੱਕ ਰਾਤ

ਲੇਖਕ : ਗਿਆਨੀ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਭੰਖਰਪੁਰ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਚੱਕ ਸਤਾਰਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਪੁਰਾਣਾ ਰਾਜਪੁਰਾ (ਪਟਿਆਲਾ)
ਮੁੱਲ : 100/-ਰੁ. ਪੰਨੇ : 85 ਵਰ੍ਹਾ : 2017

ਭਗਤ ਆਸਾ ਰਾਮ ਬੈਦਵਾਣ (ਸੋਹਾਣਾ) ਦੀ ਪ੍ਰਾਰੰਭ ਕੀਤੀ, ਪੁਆਧੀ ਅਖਾੜਾ ਮਨੋਰੰਜਨ ਪਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਅੱਗੇ-ਅੱਗੇ ਤੋਰਿਆ ਗਿਆ। ਅਖਾੜਾ ਗਾਇਕੀ ਦੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਗੌਣ (ਗਾਇਕੀ) ਨੂੰ ਜਿੰਦਾ ਰੱਖਿਆ। ਗਿ. ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਭੰਖਰਪੁਰ ਨੇ ਪੁਆਧੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਰੰਗਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਰਾਤ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਬਣਾ ਕੇ ਸਚਿੱਤ੍ਰਿਆ ਹੈ। ਲੋਕੀਂ ਅਖਾੜੇ ਦਾ ਮਨੋਰੰਜਨ ਕਿੰਝ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਨੂੰ ਖੂਬਸੂਰਤ ਵਿਧਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਕਾਵਿ ਤੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੇ ਲੋਕ-ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਵੰਨਗੀ ਹੈ, ਇਹ ਪੁਸਤਕ।

ਪੁਆਧ ਕੇ ਗੈਲ ਗੈਲ

ਲੇਖਕ : ਡਾ. ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਬੈਦਵਾਣ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਚੱਕ ਸਤਾਰਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਪੁਰਾਣਾ ਰਾਜਪੁਰਾ (ਪਟਿਆਲਾ)
ਮੁੱਲ : 120/-ਰੁ. ਪੰਨੇ : 118 ਵਰ੍ਹਾ : 2013

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਟੁੱਟ ਰਹੇ ਤੇ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਰਹੇ ਪੁਆਧ ਦੇ ਮੁਹਾਂਦਰੇ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਤਪੁਰਖੀ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਵਿਰਾਸਤ ਤੇ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਿਆਂ, ਅਜੋਕੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਰੂਪਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪੁਆਧ 'ਚ ਆ ਰਹੇ ਬਦਲਾਓ ਤੇ ਆਧੁਨੀਕਰਨ ਦੀ ਮੂੰਹ ਬੋਲਦੀ ਤਸਵੀਰ ਨੂੰ ਡਾ. ਬੈਦਵਾਣ ਨੇ ਬੜੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਕਲਮਬੰਦ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਪੁਆਧੀ ਬੋਲੀ, ਪੇਂਡੂ ਲੋਕ-ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਾਉਂਦੀ ਹੈ।

* * *

ਸ਼ਹੀਦ ਕਾਂਸ਼ੀ ਰਾਮ

ਲੇਖਕ : ਐਚ. ਐਸ. ਦਿਲਗੀਰ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਸ਼ਹੀਦ ਕਾਂਸ਼ੀ ਰਾਮ ਜਨਮ ਸਤਾਬਦੀ
ਸਮਾਰੋਹ ਕਮੇਟੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ਮੁੱਲ : 20/-ਰੁ. ਪੰਨੇ : 144 ਵਰ੍ਹਾ : 1982

ਖੋਜ, ਲਗਨ ਅਤੇ ਅਣਥਕ ਮਿਹਨਤ ਸਦਕਾ, ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਇੱਕ ਯਾਦਗਾਰੀ ਲਿਖਤ ਹੈ ਜੋ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਪੁਆਧ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅਮਰ ਸ਼ਹੀਦ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਲਾਉਂਦੀ ਰਹੇਗੀ। ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਪੰਨਿਆਂ 'ਚ ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ ਤੇ ਕੁਮਾਰੀ ਵਿਦੁਲਾ (ਸਕੱਤਰ ਕਮੇਟੀ) ਦੇ ਮੁੱਲਵਾਨ ਵਿਚਾਰ ਹਨ। ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਅੰਤ 'ਚ ਸਹਾਇਕ ਸਾਹਿਤ ਨਾਂ ਥੱਲੇ ਪੰਜਾਬੀ, ਉਰਦੂ, ਹਿੰਦੀ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਗਦਰ ਪਾਰਟੀ, ਭਾਰਤੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਅੰਦੋਲਨ, ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਅਜ਼ਾਦੀ ਸੰਗ੍ਰਾਮ, ਅਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਭਾਰਤੀ, ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਸਾਕਾ ਤੇ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ।

* * *

ਦੇਸ਼ ਦੇ ਮਹਾਨ ਸ਼ਹੀਦ

ਪੰਡਤ ਕਾਂਸ਼ੀ ਰਾਮ ਮੜੌਲੀ

ਲੇਖਕ : ਸਤਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੜੌਲਵੀ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਪੰਜ ਨਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਲਾਂਬੜਾ (ਜਲੰਧਰ)
ਮੁੱਲ : 100/-ਰੁ. ਪੰਨੇ : 40 ਵਰ੍ਹਾ : 2019

ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਲਿਖੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਰਸੇ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ਜਾਣੂ ਕਰਾਉਂਦਿਆਂ, ਸ਼ਹੀਦ ਕਾਂਸ਼ੀ ਰਾਮ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੀ ਸੰਖੇਪ ਝਲਕ ਦੱਸੀ ਜਾ ਸਕੇ।

* * *

ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ

ਇੱਕ ਲਾਸ਼ਾਨੀ ਯੋਧਾ (ਜੀਵਨੀ)

ਲੇਖਕ : ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਨਿਆਮੀਆਂ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਲੋਕ-ਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਮੁਹਾਲੀ
ਮੁੱਲ : 195/-ਰੁ. ਪੰਨੇ : 81 ਵਰ੍ਹਾ : 2018

ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਨਿਆਮੀਆਂ ਕਿੱਤੇ ਪੱਖੋਂ ਪੱਤਰਕਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਸੌਖੀ-ਸ਼ੈਲੀ ਰਾਹੀਂ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪੁਸਤਕ ਦੇ 26 ਬਿਰਤਾਂਤ ਹਨ। ਲੇਖਕ ਦੀ ਇਹ ਪਲੇਠੀ ਰਚਨਾ ਹੈ। ਪੁਆਧ ਦੇ ਚਪਚਿੜੀ ਜੰਗ ਨਾਲ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਨੇ ਸਰਹਿੰਦ ਫਤਹਿ ਕੀਤੀ।

* * *

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਲੋਪ ਕੀਤੇ ਪੁਆਧੀ ਪਿੰਡ

(ਖੋਜ ਪੁਸਤਕ)

ਲੇਖਕ : ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਉਂ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਪੰਜ ਨਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਲਾਂਬੜਾ (ਜਲੰਧਰ)

ਮੁੱਲ : 300/-ਰੁ. ਪੰਨੇ : 104 ਵਰ੍ਹਾ : 2016

ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਲੇਖਕ ਵੱਲੋਂ ਬਹੁਤ ਮਿਹਨਤ ਤੇ ਖੋਜ ਨਾਲ ਲਿਖੀ ਗਈ ਹੈ। 1950 'ਚ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਸਾਉਣ ਲਈ ਜਿਹੜੇ 26 ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਉਜਾੜਾ ਕਰਕੇ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਨਾਮੋ-ਨਿਸ਼ਾਨ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਦਰਦ ਕਹਾਣੀ, ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਰੂਹ 'ਚੋਂ ਬੋਲਦੀ ਹੈ। ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ (ਪਹਿਲਾ ਉਠਾਲਾ 1950) 17 ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੈ। ਭਾਗ ਦੂਜਾ (ਦੂਜਾ ਉਠਾਲਾ 1960-75) ਵਿੱਚ 11 ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੈ। ਡਾ. ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ (ਸਕੱਤਰ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਥ, ਲਾਂਬੜਾ-ਜਲੰਧਰ) ਅਤੇ ਸ. ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ ਸਰਾਏ ਸੰਚਾਲਕ, ਯੂਰਪੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਥ ਵਾਲਸਾਲ ਯੂ.ਕੇ. ਨੇ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾ ਲਈ ਮਾਲੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵੀ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਪੁਆਧ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਲਈ ਇੱਕ ਯਾਦਗਾਰੀ ਡਾਕੂਮੈਂਟ ਆਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਸ਼ਹਿਰ ਥੱਲੇ ਦੱਬੇ 26 ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਹੂਕ, ਇਸ ਕਿਤਾਬ 'ਚੋਂ ਸੁਣੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਬੰਧਤ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਦੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਦੁਰਲੱਭ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਫੋਟੋਆਂ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦੀ ਗੁਆਹੀ ਭਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਦਿੱਖ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾ ਸਲਾਹੁਣਯੋਗ ਹੈ।

* * *

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਉਜਾੜਿਆਂ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ

ਲੇਖਕ : ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਅਰੁਣ ਪਬਲਿਸ਼ਿੰਗ ਹਾਊਸ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲਿਮਿਟਡ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ਮੁੱਲ : 350/-ਰੁ. ਪੰਨੇ : 108 ਵਰ੍ਹਾ : 2012

1950 'ਚ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਸਾਉਣ ਲਈ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, 50 ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਕਬਜ਼ੇ 'ਚ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ 'ਚੋਂ 26 ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਢਹਿ-ਢੇਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਬਾਕੀ 22 ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਯੂ.ਟੀ. ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਅਧੀਨ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਬਹੁਤ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ 22 ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਦਰਦ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਅੰਕੜਿਆਂ ਸਮੇਤ ਖੋਜ-ਕਰਕੇ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਕੌਡੀਆਂ ਦੇ ਭਾਅ ਹੱਥ ਕਰ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਵਸਨੀਕਾਂ ਨਾਲ ਜੋ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਹੋਈ, ਉਸ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਸਵੀਰ ਇਸ ਪੁਸਤਕ 'ਚੋਂ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਉਜਾੜਿਆਂ ਦੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬੋਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਗਾਥਾ ਹੈ, ਇਹ ਪੁਸਤਕ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦੇ 12 ਪੰਨੇ ਹਨ। ਸੁੰਦਰ ਦਿੱਖ ਤੇ ਗਲੇਜ਼ਡ ਪੇਪਰ 'ਤੇ ਛਪੀ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਸਾਂਭਣਯੋਗ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਯਾਦਗਾਰੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੈ।

* * *

ਚਾਰ ਮੁਏ ਤੋਂ ਕਿਆ ਭਇਆ

(ਮਹਾਂ-ਕਾਵਿ)

ਲੇਖਕ : ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ I.A.S. (Retd.)

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਸਿੰਘ ਬੁਦਰਜ਼ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਮੁੱਲ : 120/-ਰੁ. ਪੰਨੇ : 114 ਵਰ੍ਹਾ : 2012

ਪੁਆਧ ਦੇ ਪਿੰਡ ਕਜਰੇੜੀ (ਯੂ.ਟੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ) ਦੇ ਜੰਮਪਲ ਸ. ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਾਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ

ਮਹਾਨ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸੱਚੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ (ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਫ਼ਤਹਿ ਸਿੰਘ) ਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਬੇਹੱਦ ਰੂਹਾਨੀ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੁਸਤਕ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪੀ ਪੜ੍ਹਨਯੋਗ ਹੈ। ਪੁਆਧ ਦੇ ਗੌਰਵ ਅਤੇ ਅਣਖ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਹੈ, ਇਹ ਰਚਨਾ। ਇਹ ਮਹਾਂ-ਕਾਵਿ ਲੇਖਕ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ੈਲੀ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ 24 ਪੰਨੇ ਰੰਗਦਾਰ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵਾਲੇ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹਨ।

* * *

ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪ੍ਰਸੰਗ

(1711 ਤੋਂ 2007)

ਸੰਪਾਦਕ : ਚੇਤਨ ਸਿੰਘ, ਸਾਬਕਾ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ ਸਰਾਏ, ਸੰਚਾਲਕ

ਯੂਰਪੀਨ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਥ, ਵਾਲਸਾਲ (ਯੂ. ਕੇ.)

ਮੁੱਲ : 1995/-ਰੁ. ਪੰਨੇ : 880 ਵਰ੍ਹਾ : 2018

ਪੁਆਧ ਦੀ ਧਰਤੀ ਚਮਕੌਰ ਤੇ ਸਰਹਿੰਦ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਚਾਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਅਦੁੱਤੀ ਅਤੇ ਲਾਸਾਨੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਕਰਕੇ, ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਵਿਚ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਲੌਕਿਕ ਅਤੇ ਵਿਲੱਖਣ ਸਾਕਿਆਂ ਤੇ ਸ਼ਹਾਦਤਾਂ ਨੂੰ ਕਲਮ ਬੰਦ ਕਰਨ ਲਈ 1711 ਤੋਂ 2007 ਤੱਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾਵਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਭਣ ਤੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਦਾ ਮਹਾਂ-ਕਾਰਜ ਸ. ਚੇਤਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇੱਕ ਸੁਪਨੇ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰਕੇ ਅਚੰਭਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਏਡੇ ਵੱਡੇ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਕਾਵਿ-ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਦਾ ਜੋ ਬੀਜਾ ਸ. ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ ਸਰਾਏ ਨੇ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਮਿਸਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਪੁਰਾਤਨ ਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਗੀਤਾਂ/ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਹਾਰੀ-ਸਾਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ। ਸ. ਚੇਤਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਨੂਠੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਲਾ-ਮਿਸਾਲ ਹੈ।

* * *

ਗਾਥਾ ਗੜ੍ਹੀ ਚਮਕੌਰ

ਲੇਖਕ : ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਉਂ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਤਰਲੋਚਨ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਮੁੱਲ : 60/-ਰੁ. ਪੰਨੇ : 48 ਵਰ੍ਹਾ : 2008

ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਵਿਰਸੇ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਲਈ, ਲੇਖਕ ਨੇ ਇਹ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਪੁਆਧ ਖਿੱਤੇ 'ਚ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜੰਗ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਅਣਸੁਖਾਵੀਂ ਜੰਗ ਕਰ ਕੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ (ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ) ਸੂਰਬੀਰ 40 ਸਿੰਘਾਂ ਸਮੇਤ ਮੁਗਲ ਸਲਤਨਤ ਦੀ ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ ਨਾਲ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਕੱਚੀ ਗੜ੍ਹੀ 'ਚੋਂ ਜੰਗ ਲੜਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨੂੰ ਬਾ-ਖੂਬੀ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੰਖੇਪ ਕਾਵਿਕ-ਸ਼ੈਲੀ ਤੇ ਢੁਕਵੇਂ ਚਿੱਤਰ ਇਸ ਪੁਤਸਕ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਈ ਹੈ।

* * *

ਟਿੱਲੇ 'ਤੇ ਲਗਦੇ ਮੇਲੇ

ਲੇਖਕ : ਗੁਰਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਸੰਧਾਰਸੀ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਸਾਂਝੀਸੁਰ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼, ਰਾਜਪੁਰਾ

ਮੁੱਲ : 150/-ਰੁ. ਪੰਨੇ : 104 ਵਰ੍ਹਾ : 2018

ਪੁਆਧ ਖੇਤਰ 'ਚ ਪੈਂਦੇ ਘਨੌਰ ਹਲਕੇ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਇਤਿਹਾਸਿਕ-ਮਿਥਿਹਾਸਿਕ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਭੂ-ਖੰਡ ਵਿੱਚ ਲਗਦੇ ਚਾਰ ਮੇਲੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਬਿਰਤਾਂਤ, ਲੇਖਕ ਨੇ ਖੋਜ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲੀ ਵੇਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੇਲੇ ਹਨ:

ਸੰਧਾਰਸੀ ਦਾ ਮੇਲਾ, ਕਾਮੀ ਕਲਾਂ ਦਾ ਮੇਲਾ, ਕਬੂਲਪੁਰ-ਹਸਨਪੁਰ ਦਾ ਮੇਲਾ ਤੇ ਖੇੜੀ ਗੁਰਨਾ ਦਾ ਮੇਲਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਾਗ ਪੂਜਾ ਅਤੇ ਨਾਗਾਂ ਸਬੰਧੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼-ਰੌਚਿਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜੋਗੀਆਂ ਬਾਰੇ ਤੇ ਗੋਰਖਨਾਥ ਅਤੇ ਗੁੱਗਾ ਜਾਹਰ ਪੀਰ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੇਖਕ ਦੀ ਖੋਜ-ਬਿਰਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ। ਦੁਰਲਭ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

* * *

ਭਾਗ - ਤੀਜਾ

ਪੁਆਧ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਅਤੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾਤਮਿਕਤਾ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ 'ਚ ਐਮ.ਫਿਲ. ਅਤੇ ਪੀ.ਐਚ.ਡੀ. ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਹੋਇਆ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ।

ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਵਿਧਾ : ਖੋਜ ਵਿਸ਼ਾ, ਖੋਜਾਰਥੀ, ਨਿਗਰਾਨ, ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅਤੇ ਸਾਲ।

- ੳ. ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
- ਅ. ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ
- ੲ. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
- ਸ. ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ (ਹਰਿਆਣਾ)
- ਹ. ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਦਿੱਲੀ
- ਕ. ਵੁਟਕਲ/ ਅਦਾਰੇ ਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ

ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵੱਲੋਂ ਕਰਵਾਇਆ
ਐਮ.ਫਿਲ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ

- 1) ਪੁਆਧ ਵਿੱਚ ਅਖਾੜਾ ਗਾਇਨ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਰੱਬੀ ਬੈਰੋਪੁਰੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼
ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ।

ਖੋਜਾਰਥੀ : ਮਨਮੋਹਨ ਕੌਰ
(ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ)

ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ
ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ਸਾਲ 2002-2003

- 2) ਪੁਆਧੀ ਲੋਕ-ਕਹਾਣੀਆਂ

ਪਾਠ ਅਤੇ ਸਮੀਖਿਆ (ਐਮ.ਫਿਲ.)

ਖੋਜਾਰਥੀ : ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਕੇਸਰ
ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ਸਾਲ 1985 - 1986

- 3) ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਉਂ ਦੇ ਬਾਲ-ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਬਾਲ-ਮਨ ਦੀ
ਨਿਰਮਾਣਕਾਰੀ

ਖੋਜਾਰਥੀ : ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ (ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ)
ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ਸਾਲ 2013-2014

- 4) ਪੁਆਧ ਬਾਰੇ ਰਚੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿੱਚ ਪੁਆਧੀ ਆਂਚਲਿਕਤਾ ਦੀ ਪਛਾਣ
(ਪੁਆਧ ਦਰਪਣ, ਮੇਰਾ ਪੁਆਧ, ਕਥਾ ਪੁਰਾਤਨ ਪੁਆਧ ਕੀ, ਸੰਪਾਦਕ :
ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਊਂ) ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ
ਖੋਜਾਰਥੀ : ਸਤਿਬੀਰ ਕੌਰ
ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ (ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ)
ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ਸਾਲ 2014-2015
- 5) ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਊਂ ਦੀ ਸੰਪਾਦਕ ਪੁਸਤਕ 'ਧਰਤ ਪੁਆਧ' ਦੇ ਸੰਦਰਭ
'ਚ : ਪੁਆਧ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਅਧਿਐਨ
ਖੋਜਾਰਥੀ : ਸੁਨੀਤਾ ਰਾਣੀ
ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ (ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ)
ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ਸਾਲ 2016-2017
- 6) ਜਸਬੀਰ ਮੰਡ ਦੇ ਨਾਵਲ 'ਖਾਜ਼' ਵਿੱਚ ਪੁਆਧੀ ਆਂਚਲਿਕਤਾ ਦਾ
ਅਧਿਐਨ
ਖੋਜਾਰਥੀ : ਕਮਲਜੀਤ ਕੌਰ
ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ (ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ)
ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ਸਾਲ 2011-2012
- 7) ਜਸਬੀਰ ਮੰਡ ਦੇ ਨਾਵਲ 'ਅੰੜ ਦੇ ਬੀਜ' ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤੀ ਸਾਸ਼ਤਰੀ
ਅਧਿਐਨ
ਖੋਜਾਰਥੀ : ਅਮਨਦੀਪ ਕੌਰ
ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਯੋਗਰਾਜ ਅੰਗਰਿਸ਼ (ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ)

- 8) ਜਸਬੀਰ ਮੰਡ ਦੇ ਨਾਵਲ 'ਬੋਲ ਮਰਦਾਨਿਆ' ਦਾ ਇੱਕ ਅਧਿਐਨ
 ਖੋਜਾਰਥੀ : ਜਗਮੀਰ ਸਿੰਘ
 ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ (ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ)
 ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
 ਸਾਲ 2015-2016
- 9) ਸਰੂਪ ਸਿਆਲਵੀ ਰਚਿਤ 'ਪਿੰਡ ਅਜੇ ਜਿਉਂਦਾ ਹੈ' ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦਾ
 ਅਧਿਐਨ
 ਖੋਜਾਰਥੀ : ਸੰਜੀਵ ਕੁਮਾਰ
 ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਰਵਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ (ਮੁਕਤਸਰ ਸੈਂਟਰ)
 ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
 ਸਾਲ 2012
- 10) ਡਾ. ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸੋਮਲ ਦੀ ਵਾਰਤਕ ਦਾ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਤੇ
 ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਅਧਿਐਨ
 ਖੋਜਾਰਥੀ : ਹਰਪਿੰਦਰ ਕੌਰ
 ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ (ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ)
 ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
 ਸਾਲ 2003-2004

* * *

ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵੱਲੋਂ ਕਰਵਾਇਆ
ਪੀ. ਐਚ. ਡੀ. ਖੋਜ-ਕਾਰਜ

- 1) ਪੁਆਧੀ ਕਿੱਸਾ ਕਾਵਿ ਦਾ ਲੋਕਧਰਾਈ ਅਧਿਐਨ (ਆਸਾ ਰਾਮ ਬੈਦਵਾਣ,
ਰੌਣਕ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ)

ਖੋਜਾਰਥੀ : ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ
(ਮੁਖੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ, ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ
ਰੂਪਨਗਰ)

ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ (ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ)
ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ਸਾਲ 2007

- 2) ਪੁਆਧ ਦੇ ਮੇਲਿਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕ-ਇਸ਼ਟਾਂ ਦੇ ਪੂਜਾ-ਵਿਧਾਨਾਂ
ਤੇ ਲੋਕ-ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਦਾ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਅਧਿਐਨ

ਖੋਜਾਰਥੀ : ਹਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ

ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ (ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ)
ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ਸਾਲ 2017

- 3) ਡਾ. ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਕੇਸਰ ਦਾ ਕਾਵਿ-ਚਿੰਤਨ: ਮੈਟਾ. ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ
ਅਧਿਐਨ

ਖੋਜਾਰਥੀ : ਗਗਨਦੀਪ ਕੌਰ
(ਮੁਖੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ, ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ
ਰੂਪਨਗਰ)

ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਯੋਗਰਾਜ ਅੰਗਰਿਸ਼ (ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ)
ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ਸਾਲ 2013

4) ਇੱਕਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦਹਾਕੇ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਨੈਤਿਕ ਮੁੱਲਾਂ
ਦਾ ਸੰਕਟ

ਖੋਜਾਰਥੀ : ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਮੋਗਾ
ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਚੰਦਰ ਮੋਹਨ (ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ)
ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ਸਾਲ 2015

ਨੋਟ : ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ ਵਿੱਚ ਸਰੂਪ
ਸਿਆਲਵੀ ਦੇ ਦੋ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਪਿੰਡ ਅਜੇ ਜਿਊਂਦਾ
ਹੈ' ਅਤੇ 'ਨੂਰੇ ਦੇ ਵਾਸੀ' ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

5) ਗੁਰਮਤਿ ਪਰੰਪਰਾ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ
ਦੀ ਵਾਰਤਕ ਦਾ ਅਧਿਐਨ

ਖੋਜਾਰਥੀ : ਸੰਦੀਪ ਕੌਰ ਸੇਖੋਂ
ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਮਲਕੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ
ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ਸਾਲ 2004

* * *

ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਵੱਲੋਂ ਕਰਵਾਇਆ
ਐਮ. ਫਿਲ. ਖੋਜ-ਕਾਰਜ

- 1) ਪੁਆਧੀ ਲੋਕ-ਕਾਵਿ ਦਾ ਸੰਕਲਨ: ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਤੇ ਮਹੱਤਵ
(ਵਿਆਹ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ)
ਖੋਜਾਰਥੀ : ਕਮਲ ਕੁਮਾਰ
ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ (ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ)
ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ
ਸਾਲ 2004

- 2) ਸਦਮਿਆਂ ਦੀ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰੀ ਅਤੇ ਜਸਬੀਰ ਮੰਡ ਦੇ ਰਚਿਤ ਨਾਵਲ
'ਖਾਸ' ਦੇ ਸੰਦਰਭ 'ਚ
ਖੋਜਾਰਥੀ : ਮਲਕੀਤ ਸਿੰਘ
ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ (ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ)
ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ
ਸਾਲ 2016

- 3) ਜਸਬੀਰ ਮੰਡ ਦੇ ਨਾਵਲ 'ਬੋਲ ਮਰਦਾਨਿਆ' : ਗੁਰਮਤਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ
ਖੋਜਾਰਥੀ : ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ
ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਬਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਸੰਧੂ
ਪੋਸਟ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਸਟੱਡੀਜ਼ ਵਿਭਾਗ ਬਠਿੰਡਾ
ਭਾਸ਼ਾ ਫੈਕਲਟੀ ਅਧੀਨ
ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ
ਸਾਲ 2016-2018

4) ਝੂਮਰ, ਪੁਆਧ ਅਤੇ ਬਾਂਗਰ ਵਿੱਚ ਡੋਲੀ ਦੀ ਰਸਮ ਅਤੇ ਲੋਕ-ਗੀਤ:
ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਅਧਿਐਨ

ਖੋਜਾਰਥੀ : ਜਸਬੀਰ ਕੌਰ (ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ, ਮਾਲਵਾ)

ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ (ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ)

ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ

ਸਾਲ 2007-2009

5) ਪੁਆਧੀ ਦੇ ਚੋਣਵੇਂ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਸਮਾਜ-ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨ ਅਧਿਐਨ

ਖੋਜਾਰਥੀ : ਅਮਨਦੀਪ ਕੌਰ

(ਲਿੰਗ ਵਿਸ਼ਟਿਕ ਐਂਡ ਲੈਕਸੋਗਰਾਫੀ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ)

ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਗੁਰਨਾਇਬ ਸਿੰਘ

ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ

ਸਾਲ : 2019

6) ਬਾਂਗਰੂ ਤੇ ਪੁਆਧੀ ਨਾਂਵ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦਾ ਤੁਲਨਾਤਮਿਕ ਅਧਿਐਨ

ਖੋਜਾਰਥੀ : ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ

ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ

ਸਾਲ 2010

5) ਡਾ. ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਬੈਦਵਾਣ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਰੰਗ ਪੁਆਧ ਕੇ' ਦਾ ਕੋਸ਼
ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਧਿਐਨ

ਖੋਜਾਰਥੀ : ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ

ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਦੇਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ

ਸਾਲ 2019

6) Pandit Kanshi Ram Roll in Ghadar Party (M.Ph.)

Research Scholar : Lakhvir Dass Bawa

Guide : Dr. Balraj Singh Brar

(Deptt. of History)

Punjabi University, Patiala

year 2020

***

7/ ਡਾ. ਕਾਂਸ਼ੀ ਰਾਮ ਜੋਸ਼ੀ ਦੀ ਗ਼ਦਰ ਪਾਰਟੀ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਦੀ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਅਧਿਐਸ਼
(ਮੀ.ਐਮ.ਐਚ.)

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ : ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਬੁੱਠਾ ਸਿੰਘ ਵਾਹਿਗੋ (ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਐਂਡ ਐਸ਼ੀਏ)

ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ

8/

**ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਵੱਲੋਂ ਕਰਵਾਇਆ
ਪੀ. ਐਚ. ਡੀ. ਖੋਜ-ਕਾਰਜ**

1) ਪੁਆਧੀ ਵਿਆਕਰਨ ਦੇ ਕੁੱਝ ਪੱਖ

ਖੋਜਾਰਥੀ : ਦਲਜੀਤ ਕੌਰ ਧਾਂਜਲੀ

ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਸ. ਸ. ਜੋਸ਼ੀ

ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ
ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ
ਸਾਲ 1998

2) ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਦਾ ਲੋਕਧਾਰਾਈ ਅਧਿਐਨ

ਖੋਜਾਰਥੀ : ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ

ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਸਤਨਾਮ ਜੱਸਲ

ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ
ਸਾਲ 2005

ਇਸ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ ਵਿੱਚ ਮੁੱਢਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਦੇ
ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਿਜ ਲਾਲ ਸਾਸ਼ਤਰੀ ਦੇ ਨਾਟਕ
'ਪੂਰਨ' ਬਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਮੀਖਿਆ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ
ਗਿਆ ਹੈ।

* * *

3) ਪੁਆਧੀ ਖੋਜ ਦਾ ਨਗਰ ਭਾਜ਼ਾ (ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਧਿਐਨ
(ਕੀਏ ਰਚਨਾ ਦੇ ਭਾਜ਼ਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ)

ਖੋਜਾਰਥੀ : ਨਿਗਰਜੀਤ ਕੌਰ

ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਕੋਰਾ ਜੀਯ (ਪ੍ਰੋ.), ਭਾਜ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ
ਕੋਸ਼ਿਕਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ

119/ ਪੁਆਧ ਤੇ ਪੁਆਧ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ 'ਤੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ : ਸੰਦਰਭ ਕੋਸ਼

ਮਾਰ 2014

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵੱਲੋਂ ਕਰਵਾਇਆ
ਐਮ. ਫਿਲ. ਖੋਜ-ਕਾਰਜ

- 1) ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਅਜੋਕਾ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸੰਕਟ
(ਨੌਵੇਂ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਨਾਵਲਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾਵਲਾਂ 'ਚ ਜਸਬੀਰ
ਮੰਡ ਦੇ ਨਾਵਲ 'ਔੜ ਦੇ ਬੀਜ' I - II ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ)

ਖੋਜਾਰਥੀ : ਰਾਜਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਹੁੰਦਲ

ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਖਾਹਰਾ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
ਸਾਲ 1989-90

- 1) ਡਾ. ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਬੈਦਵਾਣ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਰੰਗ ਪੁਆਧ ਕੇ' ਦੇ ਸੰਦਰਭ
ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਬਦ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨਾਮ ਅੰਕਣ

ਖੋਜਾਰਥੀ : ਜੁਗਰਾਜ ਸਿੰਘ

ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਘਾ

Original Centre Jalandher

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
ਸਾਲ 2018-2019

* * *

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵੱਲੋਂ ਕਰਵਾਇਆ
ਪੀ. ਐਚ. ਡੀ. ਖੋਜ-ਕਾਰਜ

- 1) ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ : ਜੀਵਨ ਤੇ ਰਚਨਾ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ
ਖੋਜਾਰਥੀ : ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ
ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
ਸਾਲ 2009

- 2) ਪੰਜਾਬੀ ਦੀਆਂ ਉਪ-ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦਾ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਧੁਨੀ ਵਿਉਂਤਕ ਅਧਿਐਨ
(ਮਾੜੀ, ਮਲਵਈ, ਦੁਆਬੀ ਤੇ ਪੁਆਬੀ-ਉਪਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਧੁਨੀ ਵਿਉਂਤ)
ਖੋਜਾਰਥੀ : ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ
ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਘਾ
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
ਸਾਲ 2013

- 3) ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਹੰਸ ਤੇ ਡਾ. ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੂਦਨ ਦੇ ਨਾਵਲਾਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ :
ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ (ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਹੰਸ ਦੇ ਨਾਵਲ 'ਕਾਰੇ ਹੱਥੀ' :
ਭਾਸ਼ਾਈ ਅਧਿਐਨ)
ਖੋਜਾਰਥੀ : ਨਿਰਮਲਜੀਤ ਕੌਰ
ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਕਵਲਜੀਤ ਕੌਰ ਜੱਸਲ
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
ਸਾਲ 2016

- 4) ਡਾ. ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਕੇਸਰ ਦਾ ਸਾਹਿਤ ਚਿੰਤਨ ਸਾਸ਼ਤਰ : ਮੈਟਾ ਅਧਿਐਨ
 ਖੋਜਾਰਥੀ : ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ
 ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀਆ
 ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
 ਸਾਲ 2013
- 5) ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਿਧਾਂਤਕਾਰੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਈ ਆਧਾਰ: ਤੁਲਨਾਤਮਕ
 ਪਰਿਪੇਖ (ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ, ਡਾ. ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ, ਡਾ.
 ਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਵੀ ਅਤੇ ਡਾ. ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਕੇਸਰ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦਰਭ
 ਵਿੱਚ)
 ਖੋਜਾਰਥੀ : ਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ
 ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀਆ
 ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
 ਸਾਲ 2015
- 6) ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਅਪਭਾਸ਼ਾ (SLANG) ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਸਮਾਜ-ਭਾਸ਼ਾ
 ਵਿਗਿਆਨ ਅਧਿਐਨ
 ਖੋਜਾਰਥੀ : ਕੁਲਦੀਪ ਕੌਰ
 ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਘਾ
 ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
 ਸਾਲ 2008
 ਇਸ ਖੋਜ ਕਾਰਜ ਵਿੱਚ ਮਾਝੀ, ਦੁਆਬੀ, ਮਲਵਈ
 ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪੁਆਧੀ ਵਿੱਚ ਅਪਭਾਸ਼ਾ: ਸਮਾਜ-
 ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਧਿਐਨ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

* * *

ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ (ਹਰਿਆਣਾ)
ਵੱਲੋਂ ਐਮ. ਫਿਲ. ਖੋਜ-ਕਾਰਜ

- 1) ਬੋਲ ਮਰਦਾਨਿਆ ਨਾਵਲ ਦਾ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਅਧਿਐਨ
ਖੋਜਾਰਥੀ : ਗੁਰਭਗਤ ਸਿੰਘ
ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਸਿੱਧੂ (ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ)
ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ (ਹਰਿਆਣਾ)
ਸਾਲ 2015-2016
- 2) ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਉਂ ਰਚਿਤ ਪੁਸਤਕ 'ਅਗੰਮ ਅਗੋਚਰ' ਦਾ
ਆਲੋਚਨਾਤਮਿਕ ਅਧਿਐਨ
ਖੋਜਾਰਥੀ : ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ
ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ (ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ)
ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ (ਹਰਿਆਣਾ)
ਸਾਲ 2006-2007
- 3) ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਉਂ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਬਾਲ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਦੇਣ
ਖੋਜਾਰਥੀ : ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ
ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ (ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ)
ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ (ਹਰਿਆਣਾ)
ਸਾਲ 2006-2007
- 4) ਪੁਆਧੀ ਲੋਕ-ਗੀਤਾਂ ਦਾ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਅਧਿਐਨ
ਖੋਜਾਰਥੀ : ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ
ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ
ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ (ਹਰਿਆਣਾ)
ਸਾਲ 1990

ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ (ਹਰਿਆਣਾ)
ਵੱਲੋਂ ਪੀ. ਐਚ. ਡੀ. ਖੋਜ-ਕਾਰਜ

- 1) ਪੁਆਧੀ ਲੋਕ-ਗੀਤਾਂ ਦਾ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਅਧਿਐਨ
(ਲੋਕ-ਗੀਤਾਂ ਤੇ ਲੋਕ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ)
ਖੋਜਾਰਥੀ : ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ
ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਨਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੌਸ਼ਲ (ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ)
ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ
(ਹਰਿਆਣਾ)
ਸਾਲ 1995

ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਦਿੱਲੀ ਵੱਲੋਂ ਐਮ. ਫਿਲ. ਖੋਜ ਕਾਰਜ

- 2) ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਦਿੱਲੀ ਵੱਲੋਂ ਐਮ. ਫਿਲ. ਖੋਜ ਕਾਰਜ
ਜਸਬੀਰ ਮੰਡ ਦੇ 'ਔੜ ਦੇ ਬੀਜ' ਰਚਿਤ ਨਾਵਲ ਵਿੱਚ ਕਿਸਾਨੀ ਸੰਕਟ
ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ
ਖੋਜਾਰਥੀ : ਅਮਨਦੀਪ ਕੌਰ
ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ)
ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਦਿੱਲੀ
ਸਾਲ 2016

ਫੁਟਕਲ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ ਅਦਾਰੇ ਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵੱਲੋਂ

- 1) ਜਸਬੀਰ ਮੰਡ ਦੁਆਰਾ ਰਚਿਤ ਨਾਵਲ 'ਬੋਲ ਮਰਦਾਨਿਆ' ਦਾ ਬਹੁ-ਪੱਖੀ ਅਧਿਐਨ (ਐਮ.ਫਿਲ. ਖੋਜ ਕਾਰਜ)

ਖੋਜਾਰਥੀ : ਲਖਵਿੰਦਰ ਕੌਰ

ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਕਾਲਜ ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ

ਪੋਸਟ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ,

ਸਾਲ 2020

- 2) ਸਮਕਾਲੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਸਰੋਕਾਰ (ਪੀ.ਐਚ.ਡੀ. ਖੋਜ ਕਾਰਜ)

ਖੋਜਾਰਥੀ : ਪ੍ਰੋ. ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਮਾਨ

ਗੁਰੂ ਕਾਸ਼ੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਤਲਵੰਡੀ-ਸਾਬੋ

(ਬਠਿੰਡਾ) ਪੰਜਾਬ

ਸਾਲ 2019

ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ

ਵਿੱਚ ਸਰੂਪ ਸਿਆਲਵੀ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਨੂਰੇ

ਦੇ ਵਾਸੀ' ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਲਵਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਜਲੰਧਰ

3) ਪੀ. ਐਚ. ਡੀ. ਖੋਜ ਕਾਰਜ

ਪੰਜਾਬੀ ਨਿਬੰਧਕਾਰੀ : ਵਿਧਾ ਸਾਸ਼ਤੀ ਅਧਿਐਨ 21ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਦੂਜੇ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਨਿਬੰਧਕਾਰ : ਡਾ. ਅਮਰ ਕੋਮਲ, ਪ੍ਰੋ. ਅੱਛਰੂ ਸਿੰਘ, ਸੁਰਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਹਰਸਿੰਦਰ ਕੌਰ ਤੇ ਡਾ. ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸੋਮਲ

ਖੋਜਾਰਥੀ : ਮਨਦੀਪ ਖੋਖਰ

ਐਸੋਸੀਏਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ

ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦਸੂਹਾ (ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ)

ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ

ਲਵਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਜਲੰਧਰ

ਸਾਲ 2020

* * *

ਅੰਤਿਕਾ ਲੇਖਕ ਸੂਚੀ

ਸੰਦਰਭ-ਕੋਸ਼ 'ਚ ਆਏ ਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪੁਆਧ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ, ਗੀਤਕਾਰਾਂ ਤੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਜੋ ਇਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀਆਂ ਵੱਖੋ-ਵੱਖ ਵਿਧਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਗੁਰਮੁਖੀ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਨਾਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇੱਕ ਪੁਸਤਕ ਛਪ ਚੁੱਕੀ ਹੈ :

(ੳ)

1. ਉਮਾ ਸੇਠੀ (ਡਾ.)
2. ਉੱਤਮਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦਾਊਂ

(ਅ)

3. ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਿੰਘ ਕਲੇਰ
4. ਅਜਮੇਰ ਸਾਗਰ
5. ਅਲੀ ਰਾਜਪੁਰਾ
6. ਅਵਤਾਰ ਪੁਆਰ

(ੲ)

7. ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਲਾ

(ਸ)

8. ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਧਨੋਆ (ਕਰਨਲ)
9. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀਤ
10. ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਅੰਧਰੇੜਾ
11. ਸੁੱਖਵਿੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਨੌਲੀ

12. ਸੁਖਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਣਾ
13. ਸਰੇਸ਼ ਭਿਓਰਾ
14. ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਖਰਲ
15. ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ
16. ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ
17. ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਸੈਣੀ
18. ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੋਹਣਾ
19. ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਗੰਡਾ

(ਹ)

20. ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਮੌਜਪੁਰੀ
21. ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੱਧਰ (ਡਾ.)
22. ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਭਿਓਰਾ (ਪ੍ਰੋ.)
23. ਹਰਬਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ
24. ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਸ਼ਾਇਰ)
25. ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਲਿੱਲੀ

(ਕ)

26. ਕਸ਼ਮੀਰ ਕੌਰ ਸੰਧੂ
27. ਕੇਵਲ ਸਿੰਘ ਰਾਣਾ
28. ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦੀਪ
29. ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਵਕੀਲ
30. ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਹਕੀਰ
31. ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬਨੂੜ (ਡਾ.)
32. ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੱਬੂ (ਪ੍ਰੋ.)

(ਗ)

33. ਗੁਰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ (ਡਾ.)
34. ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਮਨ (ਡਾ.)
35. ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦੀਪ (ਬੋਹ)
36. ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਵੜੈਚ
37. ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਪਰਾਰਾਪੁਰੀ
38. ਗੁਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
39. ਗੁਰਮੇਲ ਸਿੰਘ ਸਾਰੀ
40. ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਮਾਵੀ

(ਚ)

41. ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਤਰਾ

(ਜ)

42. ਜਸਮੇਰ ਸਿੰਘ ਬਾਲਾ (ਕਰਨਲ)
43. ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੱਸੀ (ਡਾ.)
44. ਜੈ ਪਾਲ
45. ਜਿੰਦ ਸਵਾੜਾ
46. ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ
47. ਜਾਰੀਰ ਸਿੰਘ ਢੇਸੀ (ਡਾ.)
48. ਜੈਲਦਾਰ ਸਿੰਘ ਹਸਮੁਖ
49. ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਅਜ਼ਾਦ
50. ਜੀਤ ਦੇਵਿੰਦਰ ਕੌਰ (ਡਾ.)

(ਦ)

51. ਦਿਲਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਨਿਰਦੋਸ਼
52. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਬਨੂੜ

(ਨ)

53. ਨਿਰੰਜਣ ਸਿੰਘ ਸੈਲਾਨੀ
54. ਨਵੀਨ ਕੁਮਾਰ (ਬਨੂੜ)
55. ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਬਾਸੀ (ਡਾ.)

(ਪ)

56. ਪਰਮਿੰਦਰ ਸੋਢੀ (ਜਪਾਨ)
57. ਪਰਸਰਾਮ ਸਿੰਘ ਬੱਧਣ

(ਫ)

58. ਫਕੀਰ ਚੰਦ ਸ਼ੁਕਲਾ (ਡਾ.)
59. ਫਕੀਰ ਮੌਲੀਵਾਲਾ
60. ਫਤਹਿਜੰਗ ਸਿੰਘ

(ਬ)

61. ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪਪਨੇਜਾ
62. ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਗੋਸਲ
63. ਬਲਬੀਰ ਸੈਣੀ
64. ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਫਿੰਡਿਆਂ ਵਾਲਾ

(ਭ)

65. ਭੂਪਿੰਦਰ ਕੌਰ (ਡਾ.)
66. ਭੂਪਿੰਦਰ ਸ਼ਾਹੀ (ਡਾ.)
67. ਭਜਨਬੀਰ ਸਿੰਘ
68. ਭਿੰਦਰ ਭਾਰੋਮਾਜਰਾ

(ਮ)

69. ਮਿੰਦਰ (ਪ੍ਰੋ.)
70. ਮਲਕੀਤ ਸਿੰਘ ਔਜਲਾ
71. ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਅੰਬਾਲਵੀ
72. ਮਿਨਾਕਸ਼ੀ ਰਠੌਰ (ਡਾ.)
73. ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਮੀਤ
74. ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰਾਜਪੁਰਾ
75. ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬੱਲੋਪੁਰ
76. ਮਨਦੀਪ ਕੌਰ (ਪ੍ਰਿੰ.)
77. ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਡਡਿਆਣਾ
78. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤ (ਗੀਤਕਾਰ)

(ਰ)

79. ਰਾਜਿੰਦਰ ਕੌਰ
80. ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੰਬੋਜ (ਡਾ.)

(ਯ)

81. ਯਸਪਾਲ ਮਾਨਵੀ
82. ਯਤਿੰਦਰ ਕੌਰ ਮਾਹਲ

(ਲ)

83. ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਚਿਤਾਮਲੀ
84. ਲਾਲ ਮਿਸਤਰੀ

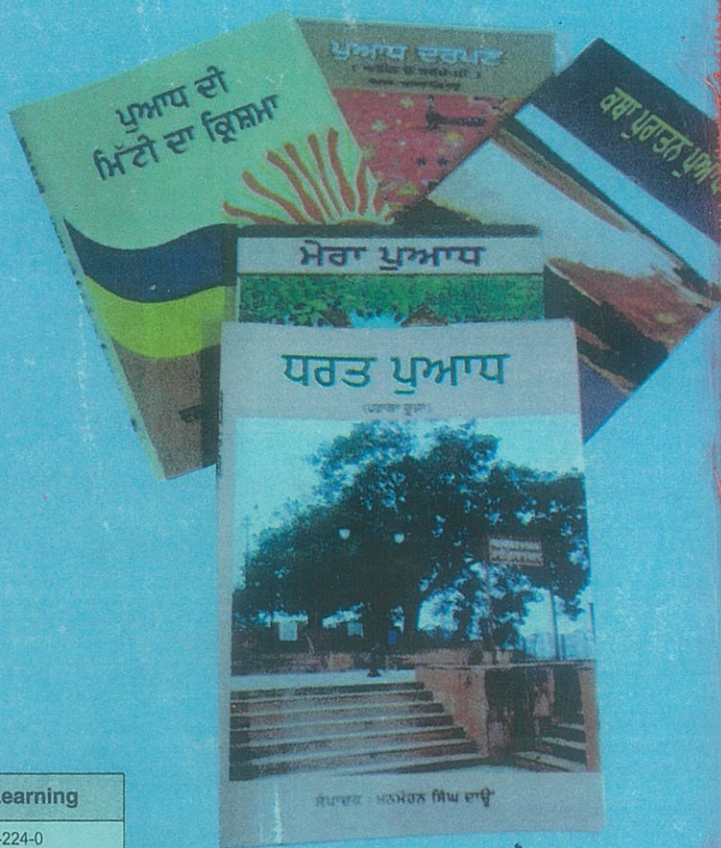
ਇਸ ਅੰਤਿਕਾ ਲੇਖਕ ਸੂਚੀ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਦੇਣ ਲਈ ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ, ਜੈਪਾਲ, ਨਿਰੰਜਣ ਸਿੰਘ ਸੈਲਾਨੀ, ਗਿ. ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਭੰਖਰਪੁਰ, ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਲਸੀ, ਸੰਤਵੀਰ, ਨਵੀਨ ਕੁਮਾਰ ਤੇ ਸੁਰੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਭਿਓਰਾ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧੰਨਵਾਦ।

ਅੰਤ 'ਚ ਸ੍ਰੀ ਹਰੀਸ਼ ਜੈਨ (ਅਦਾਰਾ ਲੋਕ-ਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਮੁਹਾਲੀ) ਅਤੇ ਨਵਰੂਪ ਕੌਰ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਨਾ ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਦੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਦਕੇ ਇਹ ਸੰਦਰਭ-ਕੋਸ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋ ਸਕਿਆ।

*****

ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਉਂ

Forever Learning

ISBN 978-93-5205-224-0

9 789352 052240

www.unistarbooks.com ₹ 275/-